

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
כהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 10

בס"ד. ו' כסלו תשע"ו

בגליון:

- ב** חבדת 'תומכי תורה' באמעי קא
והפולמוס סביב הפצת קפות צרקה מטעמה / קובץ מכתבים
מרבני ארץ הנר בשנת תרפ"ח / על החברה ועסקניה
- מא** הגאון רבי יצחק ראכלטץ אב"ד בערעגנסאז
לתולדותיו וצאצאיו - מהרב י.ב. ווייס
- מז** חותניו של רבי יעקב אשר קאפף
לתולדות רבי אלחנן טעננבוים ורבי יחזקאל הארטמאן, בית אבותיהם
וצאצאיהם - מהרב י.מ. שטעסל / אגרת מרבני גרשון מאיר גולדברגר
אל ה'יריעת שלמה'
- נה** משפחת הירשפלד בווייצען (א)
לתולדות רבי יהודה ליב הירשפלד, אביו רבי אברהם הירשפלד
וצאצאיהם - מהרב ב. פריינד
- עו** עוללות

מלמד הונגרי שמוצאו מליטא - הרב א. שפירא / הנהגת ה'דברי
חיים' בעניית אמן - הרב א. וויינברגר / הלימודים בבתי"ס בשבת -
הרב ב. אבערלאנדער / משפחת אבעלעס - הרב מ.מ.
יאקאבאוויטש, הרב מ.מ. עקשטיין / רבי חיים יעקב קטינא - הרב
י.א. טעסלער / לימוד לשון נכרית - הרב א. מערמלשטיין /
השלמות - על רבי יהודה הערמאן, רבי בנימין ואב ענגעלסראטה,
רבי חיים יצחק הכהן לעמקאוויטש

חברת 'תומכי תורה' באמריקה והפולמוס סביב הפצת קופות צדקה מטעמה

החברה נוסדה כנראה בשנת תרפ"ד או בתחלת תרפ"ה. "במעלת העיר ניוארק התאספו בעלי לב אחדים, בעלי בתים חניכי ישיבה האונגאריה, והחליטו לבא לעזרת בנים... האלו אמרו ועשו, יסדו 'אגודת תומכי תורה' למען חלילה לא תשתכח תורה בישראל מחוץ לפוילען וארץ ישראל. יסדו אגודה, פתחו משרד, בחרו במזכיר אשר ינהל העסקים, שכרו סופרת, והעבודה התחילה. מעט כסף, מעט מאד כבר נקבץ, ובעת יופיעו הדברים האלו בודאי כבר נשלחה תמיכה, אפילו אם רק מועטה, לישיבות... כסלו תרפ"ה" (אפריון תרפ"ה עמ' 92).

בתיאור על רבי מנחם מענדל עקשטיין בשנת תרפ"ו: "פה באמריקה הוא עסוק ברבנות, יושב הוא על כסא חברת עץ חיים אנשי אונגארן בניארק, וגם מנהל [מזכיר] הוא את חברת תומכי תורה, אשר יסדו לכבוד הרב דר. קליין, לתמוך בחורי הישיבות באונגאריה ולהקל עליהם לימוד התורה. מבקר הוא קיבוצים היהודים האונגרים ותובע עלבון התורה ודורש 'דמים', וכבר עלה בידו לעמוד להם, לתלמידי הישיבות באונגריה, ולהיות להם לעזר ולסיוע" (אפריון כסלו תרפ"ו עמ' 141). בסוף ימיו כיהן רבי מנחם מענדל כרב בקליוולאנד עד לפטירתו י' ניסן תש"ו.

בשנה ה"ל
בשנת
תרפ"ו נקרא

נקראתי עם איזה רבנים מנהלי ישיבות גדולות לעיר הבירה בודאפעסט יע"א, מטעם חבורת תומכי תורה שבאמריקה הצפונית, אשר שלחה צירים נכבדים שמה, למען ידעו מהות חינוך הישיבות שבמדינתנו, והציעו לפנינו השקפתם באופני הלימוד וההסתדרות... (שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב בהקדמה, ראה עוד שם).

מייסד החברה הוא רבי הלל הכהן קליין, תלמידו של ה'כתב סופר', שהיה גם מייסדה של משרד כולל

אונגארן 'כולל שומרי החומות' באמעריקא. בתיאור על דמותו עם פטירתו בן פ"ב שנה ביום ו' ניסן תרפ"ו מצאנו: "הנפטר בא לאמריקה בשנת תרנ"א בהשתדלות הרב הכולל ר' יעקב יוסף ו"ל, ומיד נעשה ליד ימינו. בקהלה אונגארית 'אוהב צדק' שימש בתור רב ומנחיג... בני אונגריה משחו אותו למלך עליהם, מעצמם, ועל פיו עשו בכל דבר דת, השפעתו עליהם היה גדול מאד. והאמת צריך להאמר, כי בני אונגריה רחשו לו כבוד מלכים... מי שלא ראה הכבוד שהנחילו אותו בני ארצו לכל עת מצא, לא ראה כבוד מימיו... ממש קדוש היה בעיניהם".

"שלשים וחמש שנה היה נשיא הכולל האונגרי באמריקה, מורשה קהלת שומרי החומות בירושלים, גם היה נשיא חברת תומכי תורה לעזר בתי אולפנא לתורה באונגריה... לפני חודש ימים ישב בראש חבורה רוממה ובלב שמח לקח חלק בחגיגה נאה אשר ערכו לכבודו מעריציו בחברת כולל שומרי החומות. מכל

הארץ באו מוקידי לשמוח אתו, לשמחו ולהטיב לבו. ספר תורה נתנו לו אז במתנה בתור אות כבוד, ספר בו קרא החתם סופר בשעתו..." (אפרין תרפ"ז עמ' 158-161)

לאחר פטירתו החלה החברה להפץ קופות צדקה מטעמה בבתי בני ישראל באמעריקא, ועל כך הגיבו בכולל שומרי החומות שיש בזה משום השגת גבול, בחששם

שיתמעטו הכנסותיה ויקופחו עלי' עניי ארז'ק. תומכי תורה פנתה בשנת תרפ"ח לחבני ארץ הגר שיפסקו בנידון. הם העתיקו את המכתבים שקיבלו (באופן חלקי

בדרך כלל) שבהם הביעו הרבנים את הסכמתם להפיק את הקפות, וצירפו בסופו את מכתבם של ממוני הכולל בירושלים משנת תרפ"ט ובשוליו שורותיו של הגד"ח זוננפלד, בהם הם מביעים את התנגדותם להפצת הקפות. וכן את תשובתו של י"ר החברה רבי ליביש בארגוניש [ואח עליו שר להלן בסוף המאמר], המגולל את ההיסטוריה של ייסוד וניהול החברה, וחלקו של רבי הלל קליין בייסודה.

צילום קונטרס זה (בכתב יד, כנראה בסטנסיל) קבלנו מהרב יוסף סג"ל שישא רב ומ"ץ בלונדון – באמצעות הרב י"ט לפמן ואקאו רב ביהמ"ד היכל התורה בלונדון – מעובון אבן הרבני מ"ח אברהם סג"ל שישא ז"ל, ותשוה"ל העתקנו את הקונטרס כמו שהוא, סוגריים מהוקצעות הוא במקור, סוגריים מרובעות הוא מה שחספנו. סוף הקונטרס, רחיינו המכתבים מממוני הכולל, הגד"ח ז"פ ור"ל בארגוניש הם באידיש-דייטש, ותורגמו ללח"ק עלי הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר.

מלבד העסקנים של החברה שכבר הוזכרו, יש לציין בין השאר גם את רבי ישעי' סג"ל ליזוא ממלא מקום ש"ב רבי הלל בקהלת אוהב צדק [נפטר בן ג' שנה ו' חשון תרצ"א], רבי אברהם צבי ב"ר משה פרידמן ששימש כמזכיר החברה [כנראה שהוא המעתיק של המכתבים. תלמידים של ה'נטע שורק' מטשאה ו'מהר"ם סופר'

רבי
משה
ווינברגר

לאחר מכן למד בישיבת ה'נטע שורק' מטשאות נחל בתורה, ועמד במל"מ של הלכה עם הדבה מנחלי זמנו. "אשר השתדל כל ימי חייו עבור ת"ח ונחלי ישראל בכל פינות העולם". נפטר י"ח כסלו תש"ב, רבי בנימין הכהן זיין, ורבי אל' יונג רב בני-זרק ששימש בשנים היותר מאוחרות כנשיא החברה [נזכר עד להלן בסוף המאמר].

3

הז"ר אברהם פוקס בספרו 'ישיבות הונגריה בגדלותן ובחורבנן' חלק שני השתמש רבות בחומר של החברה שהגיע לידינו, ואף פירסם בין הדי הספר קרוב למאה צילומים ממכתבי מדיבצי התורה בארץ הגר אל חברת תומכי תורה שבהם מביעים את תודתם על העזרה שקבלו. בנוסף נשארו ברשותו צילומים נוספים שלא פורסמו, חלקם מסד לידינו, ומתוך זה אנו מפרסמים בהמשך צילומים של כמה מכתבים, בנוסף למה שהגיע לידינו גם מהז"ר נתן כהנא. כן נביע תודה להרב אשר לעמל לאווי ולשאר חברי 'מרכז מורשת אמעריקא', שסייעו באיסוף חומר ותמונות הקשורים להרבנים והבעלי-בתים עסקני חברת תומכי תורה בארה"ב.

הקונטרס מחברת 'תוממי תורה' בברוקלין

ב"ה. העתקה ממכתבי תשובת הרבנים הגאונים אשר בארצות הונגארי הישנה [דהיינו 'הונגריה הגדולה' פני שהיתה לפני מלחמת עולם הראשונה] על שאלתנו אם יש איזו צד איסור לקבוע קופות של צדקה מחברה תוממי תורה בבתי אהב'י בארצות הברית ובעידנו ק"ק ניו יארק? היא החבר' תוממי תורה אשר יסדה וכוננה ל"ק אדומ"ו הגה"צ רבינו הלל הכהן זצ"ל ד"ר קליין, למען החיות הני אלפי בחורי חמד בחישובות ונערי בתי תלמוד תורה, הדעבים וצמאים, ערומים וגם יחפים לומדים תורה בשקידה, בקדושה ובטהרה, וסובלים חרפת דעב וחוסר כל.

ויען כי מנהלי וראשי משרד כולל שומדי החומות בעידנו רחוב 10 יצאו בקול מחאה והתראה לנגדנו, לרגל טענותם "כי קופות של ח' תוממי תורה זיקק לקופות רמב"ן אשר לכוללנו שוה"ח", אשר על כן שאלנו ועשינו כאשר יעצ עפ"י דין תורה וכאשר צוו עלינו הרבנים הגאונים תופשי הישיבות.

[א]

מהגאון הישיש זקן הרבנים יעמ"ש ר' מרדכי ליב ווינקלער שליט"א אב"ד ח' מאדע יע"א [בעל הלבושי מדרבין]

ב"ה אולי"ג' פרשת חקת תפ"ח לפ"ק מאר.

לכבוד ס' ס' אשר בראש ח' תוממי תורה ס' בק"ק עיר ניו יארק יצ"ו

אחרי מבא דרך ברכה פני הדו"כ הננו במודע רוב תורה לאמר, כי מכתב קונטרס

היקר והנכבד בא לידי מלא מליצה בטעמים ונמוקי בענין העמדת קופות בבתי המתנדבים, כי יתנו ברכת נדבתם למען טובת הישיבות ות"ת אשר בארצנו מדינת אונגארן הישנה, ודעת לבבון נקל כי כזה וכי"ב לא זיקק ולא יפסיד לקופת רמב"ן, כמו שארות חברות בכל אתר ואחר אשר להם קופות קופות, ולא נשמע מעולם כי גורם ח"ו איז הפסד

הק' מרדכי ליב ווינקלער ק"ק מאד יצ"ו

מכתב מ'לבושי מרדכי' אל 'תומכי תורה'

(ב)

מהגאון הצ' בו' בו' ר' חיים אלעזר שפירא שליט"א אב"ר ק"ק מונקאטש יע"א
[בעל 'מנחת אלעזר']

אל יקדת בבור בו' בו' עסקין בצרכי ציבור באמונה בו' ס' סחני ושלוחי דחמנא
ורידן בח' תעלה ס' ס'

מכחככם הראשונה וגם השני בצידוף צדור כסף סך... בו' בו' {ואחר דבריו בלבית אש
טהורה ומספרים מגורל העני והלחץ בשיבתו הדמה, ומתאונן דרך כלל על מצב הבני
ישיבות כי ברע - ואמר וזה לשונו הטהור:}

ומעתה תשובת שאלתכם נפתר ממילא! עלכס חוב קודש קדשים רובץ לעשות כל
תצדקי ויכולים למיעבד, עליכס החוב מוטל לפקח ולהשגיח על קיום מוסדות
התורה הקדושה, ואתם אל תראו ואל תחתו מקולות המוראים אתכם, הלא גדולה

Handwritten receipt from the Tunka Torah Society, Inc. dated 1932/6/20. The receipt acknowledges a check for \$45 from the Tunka Torah Society, Inc., 124 West 95th Street, New York, North America. The receipt is signed by the Treasurer, Rabbi Yehoshua ben Joseph, and includes a circular stamp of the Tunka Torah Society, Inc.

עברה לשמה ממצה
שלא לשמה, ומה גם
כי והו בכלל ברי ושמא
ברי עדיף, כי מוסדות
ולימוד התורה ברבים
יתעזרו על ירכס
בוחאי, ונוק אם יגיע
להכולל היא ספק אחד
מני אלף, ובמקום אשר
מנגדנו ומנגדי התורה
עובדים בכל כלי קרב
בכח השטן, אנו

מתעבבים בשאלות ובדרישות וחקירות שונות, והלא קייל' בדרבנן עבדינן עובדא
ואח"כ מוחבין תיובתא, ואם יש להכולל איזה דר' על גרמח היקא אזי לא יפסיח
את חביעתם גם אחרי אשר אתם תהי מן הוריון המקדימין, גם אח"כ יוכל לחבוע
איזהו אחוין מהכנסתכם בו' בו' והנה חס והס מלעמוד בידים חבוקת ולראות
בהשריפה הריסת בתי ת"ת בו' בו'.

{והנה מסיים בסתב יחד ממש על חצי גלחן וי"ל:}

הן יותר מהכתוב בזה, כתוב על לוח לבך, לא יתואר בחרט עלי גליון, גודל ערך
ונחיצת המצה רבה להצלת יתר הפליטה, וכל מה שכתבו בזה אמת וצדק בו' בו'.
ידידכם דודש שלומכם וטובכם כל הימים

חיים אלעזר שפירא

[illegible][illegible]

מהישיבה במונקאטש
אל יושבי תורה.
בשולי המכתב
מהמסכת אלער

[1]

מהמאון בו' הישיש בו' שלמה
שויבער אבדק"ק בערעגסאס
בעז"ה ערב חג הפסח תרפ"ח
ב"ס יע"א

שוכ"ט לדאשי כו' כו' יומא
קגרים לקצר באמרים, אני
מסכים שייחדו קופות
מיוחדות בעד החבר' שלכם
כמו שארי קופות של צדקה,
וכן אנו עושין במדינתנו
בכמה מקומות וכן פה
בקהלתנו, וכן שמעתי שהג'
המובהק מהר"מ שק וצ"ל
עשה בקהלתו חוסט כן כדי
להחזיק הת"ת דשם, ואין לי
פנאי להאריך בדברים
והקיצור יספיק.

רש"ת ואת חג הקדוש יחוגגו בדיעות כו' כו'

הק' שלמה סופר בה"נ מהראשב"ס וצ"ל
אב"ד פה והנלל

[7]

מהמאן כו' ר' שמעון גרענפעלד אב"ד ק"ק ב' סעמיהאל

[בעל שר'ת מחדד ש"ג]

אל כבוד כו' בשמחה ובתשואות חן הגיע לידי מכתבכם היקר גם סך \$... עבור בני
הישיבה, ומה מאד גדול שכרכם מאת המקום, כי החייתם נפשות רעבים וצמאים,
כי בעתים הללו בעוה"ר הפרנסה במדינתנו ובכל המדינות הסמוכות הוא קשה
מאד, ישלם ל' פעליכם כו' כו'.

אמנם לדאבון נפשי ראיתי כי אתם מתאוננים כי אי אפשר לכם לנהג החבורה גם מבאן ולהבא, וזולת אם תעמידו קופות בבתי ישראל, שלעת מצא ינדבו לקופה זו, ושיהי' כתוב על הקופה שהוא לצורך תומכי תורה בשיבות במדינת אונגארן הישנה. וע"ז אתם מבקשים להסכים עמכם, כי פקודי כולל שומרי החומות בעירכם הם מותרים לדבר. באמרם כי הדבר יזיק לקופות רמב"ן אשר בעירכם. והנה אני

כתב מרבי שלמה מפר אדות הדפסת ספרו אגרות סופרים
 ואלו המצא הכתובים ביד גופי' נקראו אגרות סופרים

מכתב מרבי שלמה סופר אודות הדפסת ספרו איגרות סופרים

בישיבות, וגם אם ח"ו יתנו ח' פשוט הוא שאין בזה ממש, כי כל המנד' שלא כדין, אין נידוי שלו נידח, ופשוט בעיני שח"ו לא נחשדו אנשי א"י ע"ז לנדות שלא כדין. קצור כללו של דבר אדרבה מצוה רבה שתתם קופות בכל מקום שידכם מגיע לצורך הספקת בחורים עניים הלומדים בישיבות. חזקו ואמצו אל תראו ואל תעזבו וד' יהי עמכם כו' כו' כו' ידידכם כו'

שמעון גרינפעלד

[ה]

מהגאון ס' ר' אליעזר דוד זצ"ל גנו"ו אב"ד סאטמאר

[בעל 'קרבן לחדר' אחה שבועות טרם שבחל"ח]

ב"ה לסדר תוריע תרפ"ח לפ"ק

ישאו שאין ימים שלום, וגלי מים ברה כו' ס' ובראשם האיש חי רב פעלים ומוכתר

בנימוסין כמ"ה ר' לייבוש בארגוניט שליט"א ס'

Handwritten text in Hebrew, likely a letter or document, with a "Coupon" stamp at the top. The text is written in a cursive script and includes various names and dates.

ה'קרבן לחדר' אל רע"י סלזינגר

מומזר לתורה נריע על תרומת הכסף ... אשר הוול מאתכם לטובת מוסדותנו ישרת"ת אשר באמת פגע אותנו בצוק העתים, להאבדנו נתדועע מעמדנו הגשמי עד קצה האחרון ואפילו סך קטן כזה {75.00} החל אותנו בנשימה האחרונה מלהתמוטט ח"ו.

כן יהי רעו' מן קדם שמי שתצלחו בשליחתכם שלוחי מצוה ואל חזקו מהעכובים המתרוממים נגדכם כהרים, כי מפני עבודה קדושה כו' בודאי ההרים תמוטנו והגבעות ימושנה, ותלכו בדרך סלולה כו' כו' ותקותנו חזקה שתתעמלו ותתאמצו להרים גם החברה על גבעות עולם כו' כו' אמן.

והשאלה אדות לקבוע הקופות בבתי אב"י, אינו רואה בזה שום השגת גבול לקופת כושרו ח"מ ואי אפשר על זה לקבול כלום, והטעמים שלכם צדקו מאוד מאוד, כי מטרתם של הקופות ערכם שוה ואין לאחר זכות יתר שאת מאחדות, ותעשו כפי בינתכם וחפץ ד' בידכם יצלח כו'. ואסיים בברכת תורה על העבר ותפלה לדוד על העתיד כו' כו' ידידכם מכבדכם ומוקירכם כערכם הדם כו' כו'

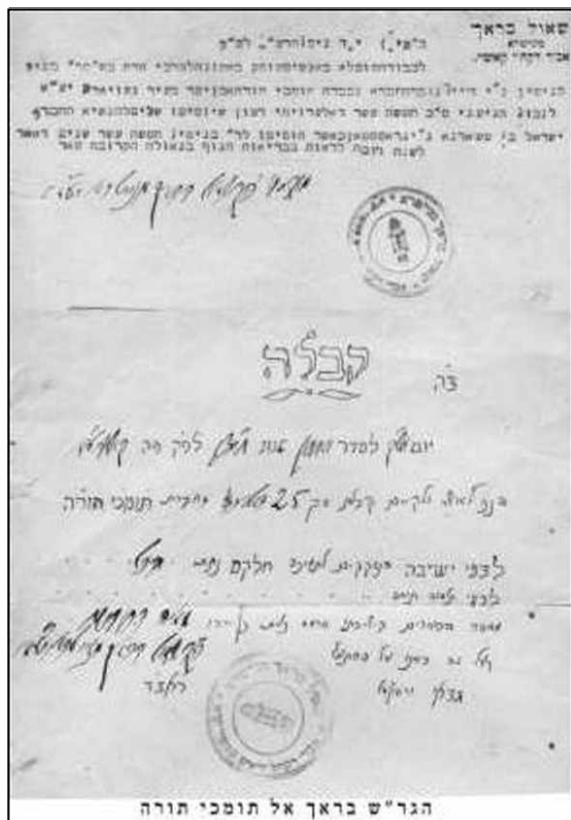
הק' אליעזר דוד גרין

[1]

מהגאון כ' מ"ה ר' שאול שליט"א בראך
אב"ד ק"ק קאשא (קאשוו) יע"א [בעל משמרת אלעזר וש"ס]

ל"ג ניסן תרפ"ח

לכבוד הממונים היקרים עסקים באמונה להדמת קדן התורה והיראה ח' תומכי תורה
בנעוויארק יל"א

לוטה פה שובר כול. וע"ד
שאלתכם אם לקבוע קופות
בבתים לצרכי חבוא זה.
לערך שנה כחב אלי רב גדול
אחד מרוסינסקא, שהב"י
והאלשיך גורו שלא לחלק
קופות בבתים רק לעניי ארץ
ישר, ולא השבתי מאומה,
כי טעות גדול טעה, ומעולם
לא נאמר בגורם יותר מזה,
שמה שנודרים לזכות מצוות
ר"מ בה"נ אסור ליקח ממעות
אלה לצרכי מצות אחרות,
והם מוקדשים רק לעניי ארץ
הקדושה אולם בדורות
האחרונים קמו הגאונים
מ"ה ר' יצחק אלחנן זצ"ל
מקאוונא, ומ"ה רבי נפתלי
צבי זצ"ל בעזרין אב"ד ק"ק
וולאווין, וכתבו וז"ל "הננו
בתשובה על שאלתכם
הנכבדה בנוגע לקופת אה"ק

עדי תקנת הגאונים וכו בקביעת ביקסען רק עניי אה"ק המכונה רמבעה"ג ואין
רשות לשטת צדקה לקבוע ביקסען, וכן הננו מקפיד בארצנו ובעירי, וחלילה לעבור
על תקנת הגאונים, ומה גם לפי מצב אה"ק בימינו אלה העטופים ברעב ר"ל כו', לכן
חלילה לשום צדקה לקבוע ביקסען, אבל ביקסען ביד וכו בהם עניי אה"ק, אשר
כבר נפסק הדין שיש להם גם דין עניי עיר, ובטח שארית ישראל לא יעשו עולה
וכו". כן נפסד בלוח השנתי, אשר לכולל שומרי החומות בקונטרס מזכרת.

ע"כ לדעתי חייב לחלק קופות לצורך ת"ת, אבל גם חייב לחקור אם הן דברים הנדפסים בקונטרס מזכרת ה"ל הם ממש לשון הגאונים והחלטתם באיזה מחד רוסיש פולין, ואז אם יש אנשים משם בנימארק שעושים כרצון הגאונים ה"ל ואין

הק' שאל בראך מנייטרא יע"א

[1]

מהגאון כו' מו"ה ר' ישראל דייך
שליט"א בן הרה"ג הישיש מו"ה ר'
קאפל שליט"א אב"ד באטאדקעז
[בעל מנחת ישראל]

ב"ה ר"ח מנחם אב תפ"ח
באטארקעו יע"א

יִרְאָה בְּנִתְמָה כּו' וּבְרָשָׁם
הַצִּיר הַמְּפֹרְסִים לָשֵׁם וּלְתִהְיֶה
כּו' מו"ה לִיבוֹשׁ בְּאַרְגְּעוֹנִיכֵט נ"י
כּו' כּו'

הרב הגאון הנ"ל הביא לנו תשורה
בירור הדין עפ"י שיטת פוסקים

[illegible]

ראשונים ואחרונים ועל'ד פילפול וחלק השקל' וט' בעשרה מאמרות, והן המה דברי בחתימת אגרותיו:

ובפרט כי לפי דברי מעלתכם בלאה'נ כבר עשו אחרים כמותם, והעמידו קופות שונות הידאים ולא שייכים טעמים ה'ל' ולא יגרע חילת התומכי תורה מלעשות פעלים לתורה, ולפיע'ר בני א'י גופייהו יהיה נוחא להם בכך, והלוא אי אפשר לסבב הכתים במחיצות של ברזל שלא יקבצו גם לצורך מצות אחרות. וחזקו ואמצו, וחפץ ר' בידכם יצליח כו' כו' ... מול כבודכם הרמה באמירת תודה בשם תלמידי ה'.

הק' ישראל רייך רב רפה

[ח]

מהגאון כו' מ'ה אשר אנשל ווייס שליט"א

אב"ד ק"ק סילאד נאריפאלו [בעל שמן למנחה]

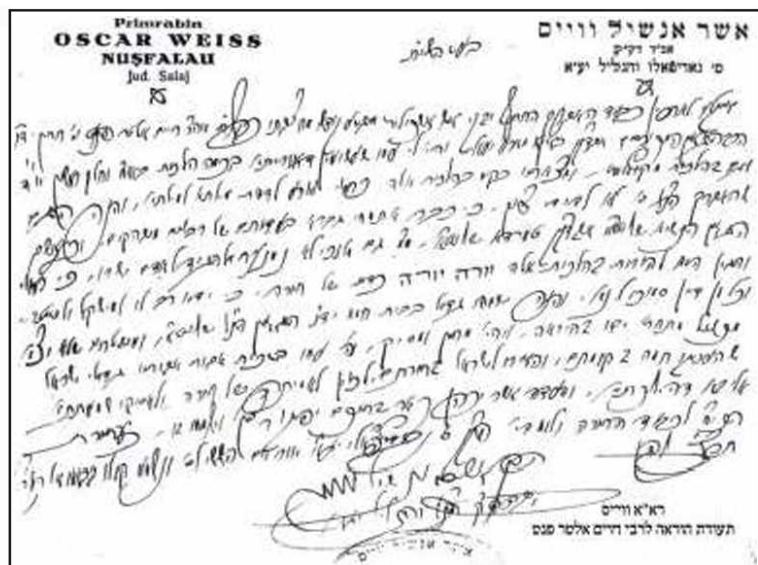
ב"ה לסדר ביותר צריך לזרז, החורש אשר בו ישועות מקופות תפ"ה לפ"ק

חג המצת תחנונו בשמח' ובכשרות ובדיצת ס' כו' תפארת ישורון העמדים לנס

ולתפארת כו' ובראשם הקצין הנכבד והמפורסם ס' מ'ה ר' לייכוש בארגעניט נ"י

אחדש'ט ס' תקבלו בזה תורה עמוקה מעומק לכבנו, בשם תלמידי ס' לומדי תורה מתוך לחץ ודחק, עבור הסך ... ותוכו למצות כו' ואשריכם ואשרי חלקכם בזה ובב' כי אזרתם חיים לאקמא שכינתא מעפרא ד עמכם...

ובדבר אשר הצעתם לפני חכמי אונגארן הישנה, אודות טר"ת של פקירי כולל

שוהח"מ אשר רוצים למנוע קביעת הקופות, כי ע"ז יגרמו ח"ו היוזקות לקופת רמבעה"נ, הנה היה בדעתי בהשקפה ראשונה לבא בארוך' על מכתב קדשכם כו' כו' ע"כ אגלה ענ"ד רק בקיצור נמרץ, שמצאתי דבר זה נכון לקבוע קופות לתומכי תורה וטענותיכם צודקות. ועובדא ידענא, שהייתי בשנת תרע"ג העל"ט לקבל פני אדומ"ר הגה"ק מסאטמאר זי"ע מחבר שבט יהודא, שאלתי אם מותר לקבוע פה קופות לתלמוד ת' דפה. והשיב לו שהוא קבע קופות בעירו לתלמוד תורה, ואם הגם מתחלה התרעמו עליו הגה"צ מנהלי כולל שוהח"מ בירושלים עיה"ק תובב"א, ואח"כ נוכחו לדעת, שחזו"ק התורה לח"ת וישיבות גורמים חיזוק גדול להכולל, כי אם אין גדיים אין תישים ח"ו. ומובן מאליי, שמקופות הקבועות לקרן היסוד כו' לעולם לא תצמח חיזוק להכולל, ולישוב הישן, רק ע"י חיזוק התורה, ולאמץ ברכים כושלות, אפשר לקוות ישועה להכולל ולישוב הישן, כי באמת הכוללים בירושלים עה"ק המה שמה המבצר האחרון של היהדות, מ"מ גם להמבצר צריכים אנשי חיל אשר ישגיחו עליו כו'. לכן גם אני אמטי שיבא מכשורא בדבר היתר לקבוע קופות, ואקוה שבחסד עלין ית"ש אזכה להיות בירושלים עה"ק כו' ואדבר עם הג' ראשי הכולל כו', ואקוה שברוב צדקתם וחכמתם בין יבינו את אשר לפניהם, שלא להתנגד לדבר הנשגב הזה כו' כו'.

הק' אשר אנשיל ווייס, אב"ד הנ"ל והגליל

[ט]

מהגאון כו' מר"ה יוסף יונה צבי הלוי האראוויץ שליט"א

אב"ד ק"ק אונצדארף יע"א

ב"ה ח' למב"י אונצדארף תפר"ח לפ"ק

אל הוד מעלת כו' העושים קיבוצ' וריבוצ' לתורה, שומרים את דרך עץ החיים לחמון תורת מלך חיר"ק כו'

{ אחרי אשר הג' הנ"ל תופש הישיבה הגדולה לאלקים, ירושה ומורשה מזקיני מר"ן הגאון הק' זצ"ל (בעל ה'באר שמואל' מאונסדארף): מתאר גודל הלחץ והדחק השוררים ומקננים בישיבו הרמה, משיב על שאלתנו כזה: }

ומפני זה טובה כפולה ומכופלת לח' תומכי תורה עלינו, וישכר כחכם כו'. ועל אודות שאלתם האם יש חשש ופקפוק מדינא על קביעת קופות לטובת חברתם. הנה אנחנו לא נדע שום עיכוב בדבר מצד הדין, כי כל אזהרות אשר נתנו רבותינו הקדושים אשר בארץ החיים המה זי"ע בדבר צדקת עניי ארץ ישראל' היה רק נגד השנות צדקה זו (רמבעה"נ) לצדקה אחרת, אמנם בדבר קביעות הקופות לא ראינו ולא שמענו שום איסור, ועל המוסיף איסורים וגזרות עליו להביא ראיה. ופוק חזי מה עמא דבר, כי בארצינו כל מוסדות החרדים נוהגים היתר בזה, כמו קרן התורה כו' ושאר חברות הגרות למשמעת התורה. (ח' בק"ח החרדית בקאשוי) כו'.

יוסף יונה צבי הלוי הורוויץ אב"ד וויש מתיבתא בק"ק הנ"ל

[י]

מהרב הגאון כו' מ"ה אשר לעמל סג"ל שפיטצער שליט"א אב"ד קירכדורף יע"א

ב"ה עש"ק נש א תרפ"ח

אל אצילי ב"י ת"ת מ' ב'

(רק השיך לענין אעתיק, ויל':)

ולפי ע"ד אין ביד הכולל למחות עפ"י דין תורה ובפרט חברה אשר כל מגמתה לחוק ברכים כושלות תומכי דאורייתא, כי לפענ"ד אם יש איזה דין קדימה בענין קופות או לחברה תומכי תורה משפט הבכורה, כי אמרו חכ"ל אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין ביהמ"ק, ועוד אמרו חכ"ל שעור' הסופר לא עלה מבבל לארץ

ישראל לבנין המקדש

כל זמן שרבו בדרך בן נרי היה חי בבבל כו', כי גדולה תלמוד תור' יותר ממצות ישוב ארץ ישראל "ובנין המקדש". ועוד אמרו חכ"ל גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, וילפינן ממדרכין כראיתא בגמרא בב' מקומות. ומה מוכח כי תמיכת לימוד התורה הוא הצדקה

היותר גדולה שבצדקות, כי אם אין גדים כו' מ', ומי הם אשר ישבו בא"י אם ח"ו תפוג תורה? ע"כ לפענ"ד אין להכולל שום כח למחות ביד החברה תומכי תורת וגם מעיקר הדין אין כאן משום עני מהפך בחרר' וגם לא משום השגת גבול, כי כלם בני אחת ושויים בענין זה (לשונו ממש "כי כולם בני מבווי אחת או אחרת המה") כו' כו'.

ועתה באתי לבקש מכבוד ראשי כו' נא אל ירך לבבכם כי ענין גדול הוא שזכיתם לחוק התלמוד תורה והישיבות בכמה קהילות, כי מצב הישיבות ברע הוא, ובפרט הח' תלמוד תורה בקהלות קטנות, והמלמדים עניים מדוכאלי. ע"כ חלילה שיורפו ידיכם, ואשרי לכבוד כו' מ"ה ר' מ'בוש בארגעניבט ל"י שזכה למצוה רבה כו (חותם בכל מיני ברכות מ' מ' ס')

אשר לעמל סג"ל שפיטצער אב"ד הנ"ל

נאמנה כו' כו', אלה שיוצאים להסתיר הבנין הגדול שאתם בונים, והנני להשיב לכם כי לא תתבבלו מקול צעקת וצהלת אבידים אשר רצונם לפדוש עליכם... ח"ו לא תפחדו ולא תראו רק תחזקו בדק הבית הגחל שמגדלין בו תורה במדינתם ותקבעו הקופות בבתי אחב"י המתנדרים בעם, וזה לא יזיק להכולל כלום, ואשר הצדק אתכם ועמכם, כמו שיש זכות לצדקה לשיבות אחרות (כמו סלאבארקע וכדומה בעירכם), כן יש צדקה לשיבות וח"ת ארצות אונגארן הישנה, שתבקש עזרה מאחייהם הנדיבים ואוהבים, ומדוע ידע לכב אנשי הכולל בתת הנדיבים לנו מעט מן המעט, לכן לא תסוגו אחור רק ואך תקבעו הקופות כמו שהתחלתם לעשות כו' מי אוהבכם הנאמן

שלום בלאאמ"י אפרים סופר חל"פ בערעזא והנ'

[ג]

מהל מ"ה ר' יחיאל מיכל הכהן פדער אב"ד ק"ק ב' אוי-וואראש

ישאו רדים מ' אחרי ברית השנה במח"ט מ'

ועל שאלתכם בצדקתכם השבתי תיכף בח' ניסן שמותר ליתן קופות בכל בית לטובת הישיבה בחורים יקרים וצדיקים לומדים תורה בקדושי ובטהר' אין לך צדקה גדולה מזו. ושמעתי שכן הסכימו גם אוהבי הרבנים מופה"ד הישישים הנאונים הצדיק'ק ה' מאד שליט"א ודק"ק סעמיהאל, ועוד ועוד, ע"כ גם אני חבר לרבו מצוה הנ"ל לצרף עמהם בהיתר' הנ"ל עוד הפעם. {מכתבו הראשון בודאי נאבר כי לא בא לדינו} כו' כו' מוקירכם כו'

יחיאל מיכל בלאאמ"י

דהנאון הק' מופה"ד מ"ה

נתנאל הכהן וצ"ל פדער

חונה פה הנ"ל יצ"ו

[יד]

מהל'ס' מו"ה חיים יהודה
עדהענניך אב"ד דקה"י
דעווא

אל כבוד מ' ובראשם
הנגיד המפורסם לשם
ולתהלה פאר לעם סגולה
מו"ה ר' ל' בארגעניט
זיי

אחדשה"ט. ובדבר שאלתכם
אם מותר לכם לבסס ולחזק
בדקי בית ח' תומכי תורה ע"י
קופות בכל בתי אחב"י
לעומת טענות המשרד הכולל
אשר בעיר ניו יארק?

הנה לית דין צריך בושש כי

אין שום סרך איסור בזה, כי תעודת חברתכם לתמוך לימוד התורה והידאה בכל
אתר ואתר, ואין שום נפק"מ מהיכן תצא תורה, כי בכל מקום בעולם התורה מגינה
ומצלאל, ואיסור לומר שרק תורה זו חביבה עלינו, ואף אח"ל כי אסור להעמיד קופות
לצדקות אחרות, אולם לחזקת התורה הכל מודים שמותר כו' כל ואי"ה בקרוב
אבא בביאור ארוך כו'

חיים יהודה בלא"מ מהד"ק שליט"א עדהענניך אב"ד הל'ל

[טו]

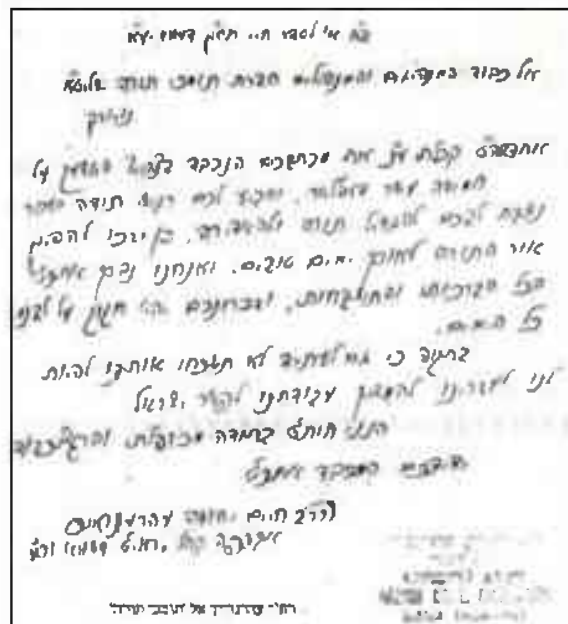
מחבר הגאון וכו' מו"ה יוסף צבי שליט"א דושינסקי

אבדק"ק חוסט [בעל שר"ת מהר"ץ]

ב"ה י"ב ניסן תרפ"ח פה חוסט יל"א

חג המצות כו' כו' מחזיקים בתורת ד' מורשה, עומדים לנס כו' איש איש בשמו
ומעלתו מ', ונובה להם איש יקר רוח ומעלה, אין עדיך לו תהלה כו' כל מו"ה ר'
לייבוש בארגעניט מ'

אחדש"ה יקרתכם עם המשלוח מעות לתמיכת ישיבתנו כו' הראשונה וגם השני
הגיענו... ואם באתי להודות ולהלל מעשיכם, לשבח ולרומם צדקת פורוניכם, וכי
זכות הרבים תלוי בכם, ובפרט תינוקות של בית דבן, ילאה עטי ועת, לכן לא באתי

רק בקצרה לומר יישר כחכם מה טוב חלקכם ומה יפה ירושתכם אשר אתם חלכים על מדרך כף רגלי הכהן הגדול מאחיו הרב האגון הצדיק מו"ה ר' חללל וצ"ל לשמו ולוכדו תעמדו ותתעוררו! וכל הסיבות ומניעות אשר עומדין לשטנה נגדיכם, הן הן עידיהן לגדול המצוה ורב ערכה, כדרשת חכ"ל ורבה מימין כו' כו' אשר על"כ יהי שכרם מכול ומכול אשר שמתם חלקכם בין יושבי ביהמ"ד להחזיק ברכים מ' הרובצים תחת משא דבר ד' יומם ולילה לא ישבותו כו' מ' {ברכות והוראות}.

וע"ד אשר עלה בדעתכם להנח קופות לצורך מפעלכם בכל בית ובית, בוראי מצוה גדולה היא וה' יהיה בסעדרכם, אולי יהי אפשר להרים קרן התורה והיראה, ומה שבני הכולל מתרעמים ע"ז יען עי"ז יקופחו, הלא אפשר לחקן שלא לתת קופה רק במקום שיש כבר קופת רמבעה"ג, ועל קופת של תומכי תורה יהי כתוב שמבקשים שלא לגרוע מקופת רמבעה"ג, שע"ז אפשר יצמח עוד טובה לבני הכולל. ואם חלילה גם לזה לא יסכימו מתירא אני שלא יהיו בכלל מעבב את הרבים לעשות מצוה שהוא אחד מל"ד דברים המעבבים את התשובה. ואם זה בכל מצוה לכשכ"ן במצוה כזו היינו תלמוד תורה דברים אשר אין ערוך לה, ואליה – וחלילה כו' אם אין גדיים אין תיישים, ואקוה לשמוע שבני כולל לא ישבתו ולא יפרעו אתכם, ואו טוב להם ולכם!

ועתה אהובי יקירי, עמדו על משמרתכם, חזקו ואמצו, אל ירך לבבכם, כי יש פיקוח נפשות בהתושלותכם, ודבר גדול לפניכם, הגיע השעה אשר תראו דרך לכל המשלים עד סמה אהבת התור' תוקד בלב אחב"י, ואם יראו כי אחים מנגדנו אשר הולכים חשכים ואין נוגה להם, ורוח חרשה קרבם עד כמה מפוירים ומקבצים לאלפים ורבבות בלי שיעור, או אז ילמדו ויקחו מוסד מהם, ולא תהי כהנת

כפונדקית, ועתה עאכו"כ צריך לכם לאחר ולאסוף כל הכחות לד' ולתורתו כו' כו' (ברסח עב"ד)

באות פש ידירכם כו'

יוסף צבי רושניסק

{ העתקנו כמעט כל דברי האגרת של האי גאון שוע יהודא וישראל הל"ל רועה נאמן }
בשיבה הנחלה מפאורה ומפורסמת, יסדה כוננה וגם הכינה להורות הבאים דודו הדב
הגאון רבן של ישראל לאור תורתו ופסקי ש"ת כל בית ישראל יסע וילכו מן
המהר"ם שיק וצ"ל מ' ומי יתן כי הוי' ברחמינו להעתיק את כל דברי הגאונים שליט"א
למען ידאו וידעו את כל ונוכחת.

[10]

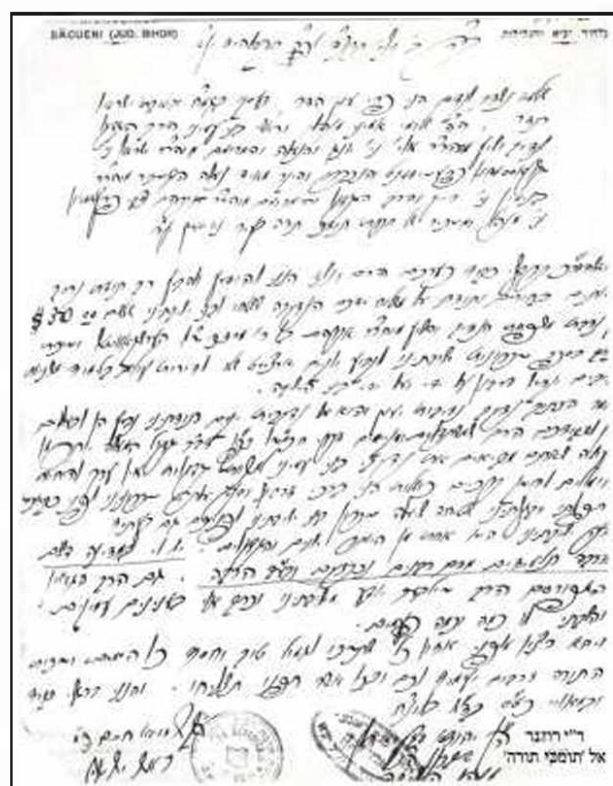
מהרב הגאון כו' מו"ה שלמה זלמן שליט"א עהוענמיך אב"ד שומל

ל"כ הגיע לידינו תשובתו הרמה ברוב עוז להתיר, להסכים ולשום עליהם חוב קדוש
לקבוע קופות לתמיכת הישיבות וח"ת בארצות אונגארן הישנה. וראה להלן אות
ברן.

{1}

וכן מהגאון כו' ר' יהודא
שליט"א ואנעו אב"ד
סעקעלהד

ועוד, כלם רק להתיר
באו. אולם לדאבוננו
תשובותיהם כעת אינם
נמצאים במשרדנו, יען כי
מעולם לא עלה על
דעתנו כי נהי מוכרחים
להעתיקם, אשר ע"כ כל
איש ממעריצי, מכירי
ותלמידי הרבנים
הגאונים, אם בקש
מאתנו לחת לידו ולביתו
מכתבי תשובה, למען
קראת בשים לב ובהבנה
מדויק, אז לא ממענו
הטוב מהשואל, ובכל"ה
נתנו לו האגרת אשר בחר

לו, ובין כך כו' מספר מכתבים לא חזרו אלינו.

אולם מלבד זאת כי ראה ראו וקראו התשובות מהאונים הל' ועור מספר רב מבני תורה, בעיר ניויארק, פיטסבורג, קליוולאנה, והלוא הי מלת' דעבירא לגלוי ואבירה שיש לה חזרין.

[בישיבות הונגריה בגדלותן ובחורבן ח"ב עמ' 7-396, צילום מכתבו של רבי יהודה סג"ל ראנער אב"ד סעקעלאד, ונצטט את תחלת מכתבו שנוגע לענין הקופות:

ב"ה נ' שמיני תרפ"ח למ"ק סעקעלאד יע"א

שלמא תניינא לכבוד הרה"ג מהר"ל בארנעניכט שליט"א

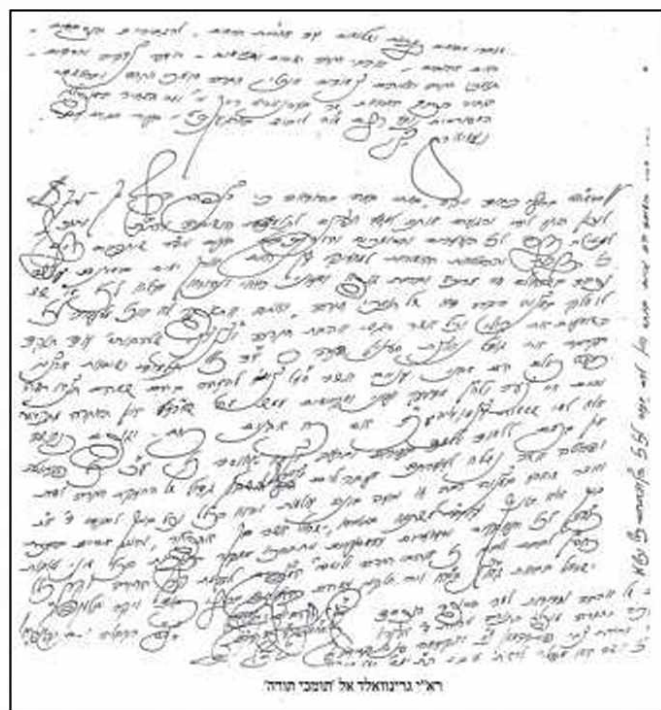
אחדש'ט בלוב"ח, הנה אקו' בטח שאפעל בירושלים שלא יעמח על צד השליחים שעושים שלא כרת...]

וכדי שלא להוציא הניד חלק איזה' דברים מדברי הגאונים באגרותיהם אלינו. -

והמבין מבין:

[ח]

מהגאון כו' מ"ה אברהם יוסף גרנוואלד וצ"ל [אב"ד אונגוואר]

(סמוך לפטירתו, נ' אלו תרפ"ו, [צילום המכתב כאן, וז"ל באמצע אנר'])

ואגב אתאפק לא אובל מלעורר לכל השומעים את קולי, וכל אשר רגשי אהבת תורה ונצוצי שלהבותי עוד תוקד בקרבם, את גדל נחיצת הענין הזה, כי ע"ד כלל תלמידי ישיבות ארצנו, כמעט כולם הם מבני עניים אשר חכו"ל כו' וחיים חיי צער ולחץ מדוחק ועוני

ומקיימים ממש מה שאמרו חז"ל אין התורה מתקיימת כו'. כ"ז אם כח אבנים כתם, וגופם כנחושה, אין בכתם ללמוד וללמד בעירום וברעב וצמא וחוסר כל. ע"כ כל פרוטה ופרוטה אשר נשלח לעזרתם מעבר לים כו', ואשרי שיאחו במצוה רב' זו ובזה בונה עולמות כו'.

פ"ש של אהבה וידידות למר הסופר הנכבד כו' מו"ה אברהם צבי פר"מ כו' ואקדמה פניו בתוד' על כל אשר הוא מפליא לעשות לטובת כו' ומד' ישא ברכה – רצוף בזה הקבלה.

הק' אברהם יוסף גר"ו בלאאמ"ו הגה"ק מהר"ם זצ"ל

[יט]

מהג' ר' יהודא שליט"א ראזנער [הנ"ל באות יז].

מה נאמר ומה נדבר איך אוכל לפרט גודל הטובה והישועה אשר עשייתם בתמיכתם להני ידים רפות של תלמידים (מאה כ"י) העוסקים בתורת ד' חפצם לילות כימים בחוסר ובעוני, וכי העיר ד' רוחכם הטהור כו' וכמעט לא תשוער במדינתכם גודל החוסר והעוני פה!

[כ]

מהגאון שליט"א מחוסט [רבי יוסף צבי דושינסקיא] באח' מאגרותיו כו'

עכ"פ הננו בפה מלא לאמר אשר במקומנו זה ממש פקוח נפשות כי הני בני עניים הם בתכלית החוסר כל, בלי מזון ובלי מחי' פנימי וחיצון, אין להם לרצון, ובני הישיבה רובצים תחת משא דבר ד' מתוך לחם צר ומים לחץ ומקיימים כך הוא דרכה כו', ומכל התמיכות אשר אנחנו מקבלין אין להחזיקן רק בחמשה עשר קראנען לשבוע, ויש מהם שאין להם רק מזון סעודה אחת ליום כו' כו'.

[כא]

לא אמנע מלהעתיק איזה דברים ממכתבי קדשו של

הגאון כו' ר' עקיבא שליט"א שרייבער

אב"ד פרעסבורג [בעל ה'דעה סופר]

(א) ישאו הרים שלום כו' כו'

והיום באתי ויצאתי לקדם את פר"מ בתודה רבה ועמוקה על טובתם אשר שחרו בעדינו, לזכור את ישיבתנו וגם לבני באי ת"ת מרחוק באהבה, לתומכם ולסעדם במנה הגונה, ואין לשער גודל המצוה שעשיתם, בפרט בעתים הללו אשר גודל הלחץ והדחק השרר בין בחורים עניים אשר נפשם כמעט ברעב תתמוגג ותורחתם כתורתו של דואג בעוה"ד, ותכף לנטילה חלקתי התמיכה בין בחורים עניים, וממש החיו את נפשם והי' כמים קרים על נפש עיפה, מי שלא ראה עין בעין גודל שמחתם

לטובה בפקודת ישועה ורחמים, לחונן הני בני עניים שמהם תצא תורה ומקיימים ממש מה ששנו חז"ל במשנה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, כו'. כו'. ואין לשער גורל הלחץ זו הרחק כו' והבחורים המקדשים עתותם לתורה בלתי לר' לבח טובלים ממש חרפת רעב, ובעוה"ר ת"ח שרוין בצער ואין הקומץ משביע. ואשורכם שזכותם לכך להיות מהני תומכין דאורייתא כו' כו' (ברס"ט).

פ"ש לכל העושים והמעשים.

הק' עקיבא ברה"ג מוהשב"ס וצ"ל פרעסבורג

[כב]

[מהרב הגאון כו' מר"ה מאזעס חיים שליט"א

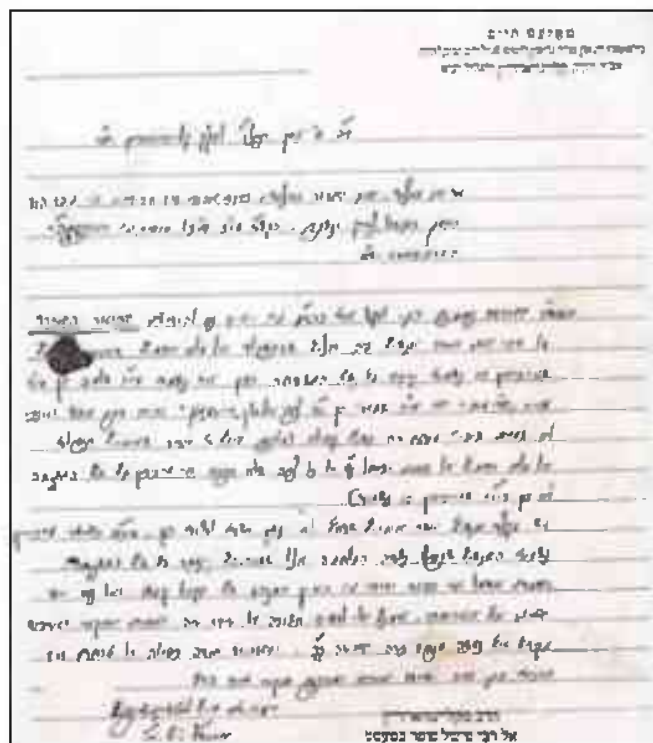
ליטש דאזענבויס אב"ד קלינווארדיין בעל 'לחם רב']

קלינווארדיין תרפ"ו

{אחר אשר הרב הגאון ס' מר"ה מאזעס חיים שליט"א ליטש דאזענבויס מקנן על האבחן הגדול של האי סבא צדיק וקדשא (כן מכנהו באנרתו) רבינו הלל חכהן וצ"ל כו', אומר:}

אדוני נכבדים ל"י, צרור הכסף שבעים וחמשה כו', וחלקתיו חלק כחלק בין בני

ישיבה ובין הח"ת, כי שניהם כא' צריכים תמיכה רבה, ובעוה"ר ירד ירדנו במצב החומרי למאור, כשלו ידי ממציתי יד, וממש אין מקום להשיג תמיכה אפי' של מה בכך מבני המדינה, אשר בעוה"ר ידי המחזיקים נתמוטטו, הם שואלים ללחם! ואין, הבחורים אשר רובם היו מתפרנסים ממה שקבלו ארוחת ימים יום אצל הבעלי בתים, אין להם להשען אלא על אביהם שבשמים,

שמלתם בלתי מעליהם, כסותם לעורם יחסר להם בעו"ת. וכל החווין הזה נאמר על ילדים רבים למדים בבתי התלמוד תורה, ד' ירחם עליהם. אחינו שבאמריקא

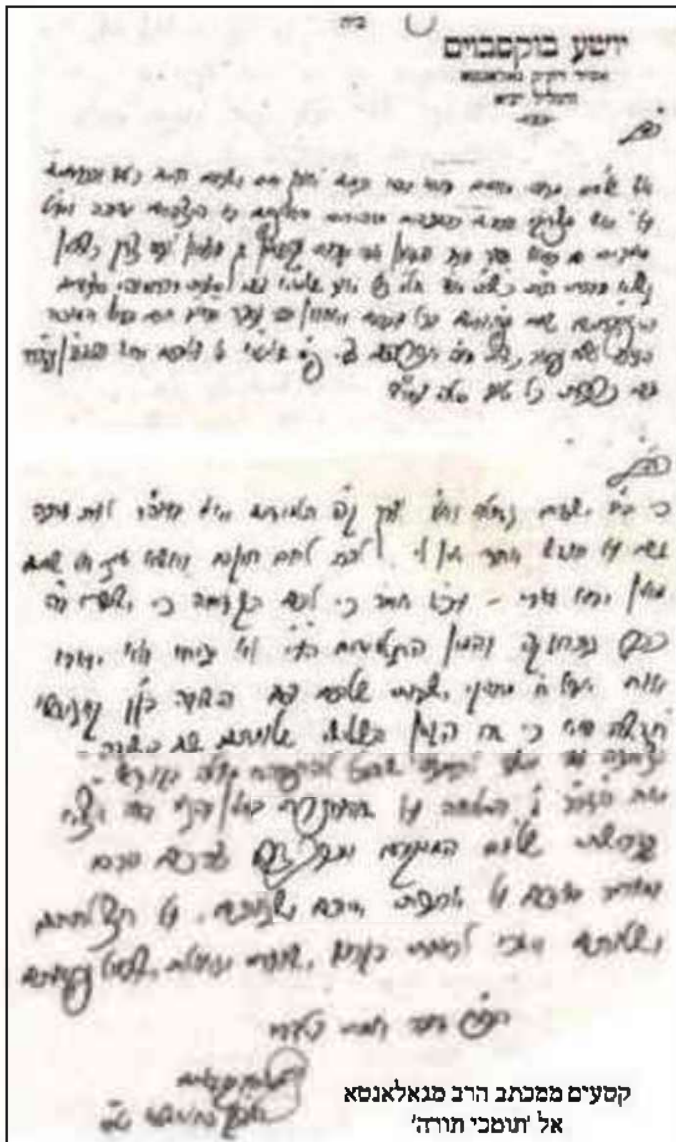
אינם יודעים מצערן של תלמידי חכמים אשר במדינתנו, ואין לנו מי שיגלה גורל החסרון הלחץ וזו הדחק. - {מכתב ב' אשר תוכנו משבר ומפרק אברי הקורא, אין בכחי להעתיקו}.

[כג]

מהמאון דגאלאנטא
[בעל' אור פני
יהושע']

מצאנו נסן וכשר לפנינו להעתיק בזה מקצת מן האגרות של הרב הנאון תופש ישיבה גדולה ומפוארת, מר"ה ר' יושע בוקסבום שליט"א בעד גאלאנטא, והמבין כיין מתוך תשובתו את כל - ובענין זה נמצאים תחת חינו נדבה תשובות ולשת מצא.

עש"ק מ' באר תרמ"ז
לפ"ק

{באמצע מכתבו וז"ל:} מאד נצטערתי בצערן של רום מעלת כבודם, אשר בצדקתם השליכו נפשם מנגד ובמסירת נפש לוחמים בעד חינוק ישיבתנו נגד הקמים

והנצבים, אשר מענה בפייהם שאין נחוץ לתמוך הישיבות והת"ת של מדינת אונגארן הישנה – הנה כען החזיון הזה שמעתי גם ממעלת הרב הגאון מר"ה שרגא הכהן ראזענבערג נ"י רב בעיר קליוולאנד אשר תמול התועדתי עמו פה במרחץ והשתעשנ' יחד, בתוך השיחים ערך גם הוא לפני את המלחמה הגדולה שיש למ' כבודך נגד המתקוממים עליכם, ואני הצעיר אשר בחסדי השם מנהל הישיבה זה כחמשה ועשרים שנה אומר כי חוב גדול ונורא ודבר נחוץ כעת ביתר שאת ויתר עז להחזיק הישיבות ות"ת יותר מבשנים קדמוניות.

אמרתי אדברה אשיחה וירוח לי, הנה מענה בפי המתנגדים הלוא אנו בימי בחירותינו בהסתופפינו בצל הישיבות למדנו ברעב ובחוסר כל יותר מבחורים כעת עתה שכבר יש להם בהרבה ישיבות 'מענוא' בית מזון וכדומה.

אדמה כי כל שכל ישר הולך ישחק על טענה זו, הלוא גם אז היה זאת לחרפה ולבוז על שלא החזיקו הישיבות הני ברכי דרבנן דשלהי, ועוד זאת וכי אין אנו מרגישים כעת באופן מבהיל את הרעב והדוחק הגדול אשר סבלנו בנעורינו, וכמאן מצלינן האידנא אקצירי ומרעי תלמידי חכמים גדולי בתורה אשר ל"ע ברוב ימיהם חולים וחלשים ואין בכתם לעבוד עבודתם כפי חפצם ורצונם, ומדוע? יען שסבלו בנעוריתם דוחק גדול ועצום.

ומלבד זאת וכי יש לדמות דור חלש הזה לדור שלפנינו? הלא כעת כמעט רוב התלמידים אשר לרגל המלחמה הנוראה, והשנים שלא כסדרן אחרי כן, בעיני ראיתי, כאשר היו עוללים שאלו לחם ופורש אין להם! ותחת חלב וחמאה נתנו לילדים קטנים בני טובים טהעק, ולבני עניים נתנו מי ידקות וכדומה רח"ל. וזאת מרגישים הבחורים בימינו, היינו השמן והחמין שלא סכו להם בילדותם. יאמינו לי הדר"ג נ"י כי מאד דאב לבי בראותי פני הבחורים דלים ורעים, וכמעט בכל זמן צריכין שלשים בחורים להפסיק באמצע הזמן לימודם יען הרופא כותב אלי בנחיצה, כי אשלחם לבית אבותם להנפש להאכילם מזון טוב, כי המה אונטערנעהרט ומזונות של המענוא שמספקים לבחורים אינם חזקים כראוי לבחור' בשנות ילדותם דור חלש כזה. וכזאת אמרו לי מורי וחברי הרבנים הגאונים תופשי ישיבה, שבישיבתם ג"כ המעמד והמצב ברע כ"ז ומה גם כי זה שנתיים אשר נחלשה פרנסת אחב"י וממש מסירת הנפש מאחב"י לשלח בניהם לישיבות כו' כו'.

יושע בוקסבוים אב"ד גאלאנטא

{ אמר המעתיק, מי יתן כי היה ביד ובכחי להעתיק את כל דברי האגרת של האי רב גאון הנ"ל כי אין ערוך להם, מתאר ומציג לפנינו המראה איומ' והנוראה ממצב הבחורים העניים ושל אבותיהם בכלל. ויען כי הגאון שליט"א דובר משרים בעד כל הישיבות ע"כ נתתי מקום בזה }

מצאתי נכון וכשר לפני להעתיק האגרת אשר קבלנו מהגאון פאר הדוד כו' מו"ה ר' שלמה זלמן עה"ד ששלח אב"ד שומלוי [בעל שו"ת לחם שלמה], וגם למען לאמת את דברי [למעלה אות טז], כי מכתב הראשון נאבד מאתנו.

רב שלומים מגובי מרומים לכבוד הגביר הנעלה מפורסים לתהלה עושה צדקה וחסד מ"ה לייבוש בארנניבט שליט"א, עומד לנס עמו בראש חבורת תומכי תורה עד ביאת ינון.

רצוף בזה יקבל רו"מ מר ידידי את הקבלה על סך הנשלח עבור בני ישיבתי יצ"ו ועבור הח"ת דפח. גם קבלתי העתקה של מכתבי הגאונים הרבנים הגדולים נשיאי ישראל הי"ו, אשר כולם כוננו כאחד להחזיר את מעב"ה ואת כל בני החבורה לבל יתשלו בדבר, ואל יחישו על המכתבים שבאו אלינו מארה"ק באזהרתם, רק יראו להרבות קופות לצורך הישיבות שבמדינת אונגארן הישנה, שאין לה מצוה גדולה ורבה כזו לחזק לימוד תוה"ק בישיבות ולימוד נערי בני כח"ת.

אברק'ק שאמרו
הגלילי-ים

pro... la milia en 1773

אשר יצאנו ממצרים ויהי ערב ויהי בקר
ויהיו אנחנו בארץ מצרים ויהיו אנחנו בארץ מצרים

[illegible]

ומה מאד כאב לבי בכל תחלת זמן שבאים בחורים רבים ו"י ללמוד בישיבתי ואני מוכרח לשלחם מעל פני, יען אין בכחי להחזיקם אפי' בלחם צר ומים לחץ, וגם אלה אשר חוסים אצלי חייהם חיי צער אשר א"א לכתוב ולצייר. ואין לדבר מכסות ומלבוש שאין להם כלל ורובם בני עניים ממש, ואף בני הב"ב אין לאבותיהם כח להחזיקם מגודל צוק העתים, ונתמעטה הפרנסה מאוד מאוד במדינתנו מחמת המסים המרובים ומתרבים בכל יום, ואין לך יום שאין קמ"מ [קללתו מרובה מחברתה] בעוה"ר.

ומי יתן שיעזור העליון יתב"ש שיהי' בכחכם לתמוך את הישיבות ואת בתי הת"ת במנה יפה, ואם אמנם דגם בזה המשלוח המצער תחי' נפשנו, אבל אין קומץ קטן כזה משביע את הארץ, ומן השמים ירחמו לעורר לבות בני ישראל אשר עוד אהבת התורה בקרבם, שיתאזרו ויתאמצו להרבות חברים ונודבים נדבות להחזקת הישיבות ות"ת באונגארן הישג', אשר ממנה תצא תורה ויראה טהורה רבות בשנים, ועוד יפרחו כגפן פוריה וילמדו תורה בהרחבת הדעת ויראת ד' ועץ חיים הוא למחזיקים. אשריהם, ומה טוב חלקיכם ולכל המסייעים, שכרם כפול ומכופל מן השמים ויזכו לראות בהרמת קרן התורה, וקרן ישראל במהרה בקרוב אכיה"ר.

וגם התלמוד תורה דפה קהילתנו הוא במעמד רע מאד, כי יש לנו בעו"ה חמשה מלמדים מופלגי תורה ויראי השם, חסידים ואנשי מעשה, ושכרם קטן מאוד, מעט מעט, אשר כמעט אין להם כח ללמוד, ואף שכר זה הקטן אין בכחינו לשלם להם והש"ת ירחם.

ואצא ואומר שלום למר ולכל החברים וברכתי מעומק לבי, ישלם ד' פעלכם ומשכורתכם שלמה מאית"ש בזה ובבא, שפע ברכה והצלחה בכל אשר תפנו, תשכילו ותצליחו כאר"נ כו' כו'. חותם בכל חותמי ברכות ודר"ש מאהבה גם ליד"נ המזכיר החשוב והנכבד ה- מו"ה אברהם צבי פריעדמאן.

הק' שלמה זלמן עהרענרייך אב"ד פה

[כה]

העתק המכתב מכולל שומרי החומות בירושלים שנושלח אל ר' לייבוש בארגעניכט ו"י יו"ר חברה תומכי תורה והתשובה על זה

ב"ה ירושלים ת"ו כ"ה לחדש חשון תרפ"ט

לכבוד הרבני המופלג הגביר המפורסם רודף צדקה וחסד כו' מו"ה יהודא ליב בארגעניכט נ"י בעיר ניו יארק יע"א

ידידי הנכבד! הופתענו על הידיעה שקבלנו ממקור מוסמך שאתה כיר"ר תומכי תורה החלטת לקבוע קופות למוסד הזה בבתי אחינו יוצאי אונגארן באמריקה. לכן אנו חייבים להודיעך שיש איסור קדמונים מגאוני וצדיקי הדור מחוץ לארץ ומארץ

הקדושה שאסור לקבוע קופות אלא אך ורק לכוללים, ז.א. קופת רבי מאיר בעל הנס. ובאופן יוצא מן הכלל לשלשת הישיבות בירושלים, היינו ישיבת עץ חיים, אהל משה וחיי עולם. חוץ מזה מי שעובר על האיסור הזה עובר בלאו של לא תסיג גבול רעך אשר גבלו הראשונים.

מלבד זה הרי מייסד ונשיא כוללנו כולל שומרי החומות באמריקא, הגאון הגדול הצדיק מו"ה הלל המכונה ד"ר קליין צ"ל, שפעל והקריב את חייו במסירות נפש עבור אחיו הנצרכים בארץ הקדושה עד לזיבולא בתרייתא, לנשמתו הטהורה בעולם הבא תהיה צער גדול שלא יתעלם ממנו אלה שנוטלים חלק להחריב את מפעלו הקדוש. ויש גם להוכיח שזה היה נגד רצונו, שכן הוא הדגיש מפורשות שלתומכי תורה אסור לקבוע קופות.

לכן מבקשים אנו את מע"כ כידיד וחבר בכוללנו, וכידיד טוב של נשיא כוללנו הגאון הצדיק צ"ל, לעזוב דרך מסוכנת זו, ובתקוה כי תחזור מלגרום נזק לאלפי אחינו ואחיותינו העניים, ואדרבה תעמוד לימינו בעזרה והצלחה. ובזכות מצוה הגדולה תזכו... {ברכות על ראש הח' תומכי תורה}.

נאום יעקב שלום אדלער

נאום יהודא פריימאן

נסע שלמה גריען

{חותם של כושהח"ו}

מעבר לדף ימצא כבודו השורות שכתב כבוד הגאון הצדיק פאר דורינו כו' כו' כקש"ת מו"ה ר' יוסף חיים זאנענפעלד:

[כו]

ב"ה קרא נא דבריו של הגאון הצדיק פאר הדור כו' כקש"ת מו"ה

ר' יוסף חיים שליט"א. בשים לב ודעת להבין אמרותיו הטהורות

והמדויקין ד' יחיהו ויחזקהו לטובת כלל ישראל א"ס

זה לשונו הטהור בכתב ידו:

ב"ה. כאשר המוסד הזה [תומכי תורה] נוסד הודגש מפורשות לא לעשות קופות צדקה, לכן לא צודק [לעשות הקופות] שכן האנשים יכולים לתת את נדבותיהם גם בלי קופת צדקה. השי"ת יתן לנדיבים שפע ברכה והצלחה ויתמכו בכל הענינים החשובים, מבלי לעשות עוול. גם לכם אני מאחל כו' {ברכות לראש המשביר}.

הק' יוסף חיים זאנענפעלד

ד"ש לבבית להרה"ג מו"ה אברהם צבי פריעדמאן נ"י. בשבוע הבא הוא יקבל מכתב בנפרד בנושא הנ"ל {מהממונים}

[כז]

תשובה מהרבני ר' לייבוש בארגעניכט

אחר קידה והשתחו' מול הדרת כבוד קדושת אדונו ורבנו הגאון הק' פאר דורנו כו' כקש"ת מר"ה ר' יוסף חיים זאנענפעלד

אני מרשה לעצמי לענות את תשובתי אל הדר"ק ג' נ"י על מכתב הרבנים הג' נ"י (כ"ה חשוון), היות שכל"ק אדמו"ר שליט"א כתב את שורותיו בסוף המכתב.

וזה החלי, אנחנו הנהלת ח' תומכי תורה ניגשים להוציא אל הפועל את קביעת הקופות, לאחר שקבלנו את רשותם והסכמתם של גאוני וצדיקי' הרבנים תופסי הישיבות באונגארן הישנה, כפי שיקרא כ"ק אדמו"ר שליט"א בהעחקות המצורפות בזה.

לפי הצהרתכם הרי שהרב הגאון הצדיק מו"ר מר"ה ר' הלל הכהן זצ"ל אסר לח' תומכי תורה לחלק קופות, מצטער אני לומר שלדאבוני בירושלים אין לכם ידיעה נכונה, ואני נמצא במצב טוב להוכיח לכם את ההיפך. ביקרתי את רבינו הגה"צ זצ"ל כמה שבועות לפני פטירתו בליות ב' בני תורה בנוגע לקופות הצדקה של תומכי תורה. ענה לי הגזצ"ל כדלהלן: אתם יכולים לקבוע קופות לתומכי תורה, אבל שיהיה לכם את הסכמתם של הרבנים הגאונים באונגארן הישנה, ועל הקופות לרשום הסכמתם {ואכן כך הוא נוסח הכיתוב על הקופות}. כך שלא קיים איסור מצד אדמו"ר הגה"צ רבינו הנ"ל, כמו שמעולם לא התנו תנאי שלא לקבוע קופות של תומכי תורה, להחזקת האלפי בחורים בישיבות ונערי תלמוד תורה, לא בזמן הייסוד וגם לא לאחר מכן.

והנה מרוח הדברים במכתבכם נראה כאילו בין אדמו"ר הגה"צ זצ"ל ובין תומכי תורה אין כל קשר. נאלץ אני לציין עובדות אמיתיות שיוכיחו כמה היה חקוק ומושרש בלבו הטהור קיומו של תומכי תורה.

קודם כל דבר, כמו שאדמו"ר הגה"צ זצ"ל היה המייסד של כולל שומרי החומות באמערקא לעזרת אחינו ואחיותינו העניים בירושלים, כך היה גם המייסד של חברה תומכי תורה! מטרתו כפי שהכריז באסיפות הגדולות בקול רם: רבותי, העזרה הגדולה של בר ישראל שבזה יתעטר, קבעו חכז"ל, כתר כהונה כתר מלכות, ועל גביהם כתר תורה. הכתר הראשון (כהונה) זכיתי בעצמי, הכתר השני זכיתי כשכידו אותי בני הכולל בזמנו לכהן כנשיא כולל שומרי החומות, וכעת לעת זקנתי נטלתי על שכמי את החובה הקדושה לסייע ולהציל את לימוד התורה באונגארן ארץ מולדתי, וזה עבורי הכתר השלישי, כתר התורה. לכן קורא אני לכל אחיי יוצאי אונגארן לסייע ללומדי התורה בארץ מולדתם במהירות ובעין יפה, כדי שח"ו לא ילך לאיבוד חלק גדול מהיהדות האורטודוקסית. שכן היום באונגארן

הישנה לומדים בחורים וחשב"ר יותר מאשר אי פעם, ויותר מבשאר ארצות הגולה. כן היו דבריו בכל פעם בקהל עם ועדה.

שנה לפני פטירתו, קהלחו אוהב צדק החליטה לחגוג את יובל 35 שנות כהונתו, וכשנודע לו זמן קצר לפני כן על כך, קרא את חברי הועדה המארגנת אליו. להפתעתם הרבה של חברי הועדה אמר את הדברים הבאים: שתהיה חשיבות לחגיגה אם יהיה מזה תועלת לחברת תומכי תורה, דרך תעמולה ע"י הנואמים וגם לערוך מגבית במקום ולהצטרפות חברים לחברה. כמובן הוסכם להיעתר לבקשת הגה"צ ז"ל. בעת חגיגת היובל עלה הגה"צ ז"ל על הבימה לפני ארון הקודש בביהכ"ס אוהב צדק שהיה מלא על גדותיו, חזר על דבריו הנ"ל, וביקש לכנס אסיפה כדי להעמיד הח' תומכי תורה על יסוד ובסיס חזק. ובאסיפה הנ"ל נבחרתי כיור"ר לפי בקשתו המפורשת בפני הרבנים הג' נ"י והרבה בעלי בתים, על אף ההיסוסים שלי לקבל על עצמי את האחריות הכבדה.

בחורף הבא בימי החנוכה, שלשה חדשים קודם פטירת אדמו"ר זצ"ל, הגשתי את התפטרותי משום שלא הרגשתי מספיק חזק לתפקיד הזה. כשהתפטרתי התקיימה אסיפה שבה הופיעו רבנים ובעלי בתים מאונגארן. אדמו"ר הגה"צ זצ"ל פתח את האסיפה עם דמעות בעינים, ותיאר את האסון הגדול והיה אם ח"ו תומכי תורה תפסיק את פעילותה, והבחורים ירעבו ללחם וכו'. וכעת פנה אליי וצעק בכל כוחו ובקולו התקיף בציוויי שעלי להישאר בתפקידי. ואכן הבטחתי לעמוד על מקומי ולשרת בקודש תחת הכהן הגדול מאחיו, אשר חתם את שמו נשיא של ח' תומכי תורה.

וכך ידוע לכולם שאדמו"ר זצ"ל לפני פטירתו ביקש את ממלא מקומו הרהגאר"ן כו' ר' ישעי' הלוי ליוואי שליט"א שלמען השם יטפח ויקיים את ילד טיפוחיו הרוחני דהיינו תומכי תורה.

כעת מורי ורבותי וכבוד הדר"ג רבינו שליט"א אני מתבונן בקדושה על צוואתו אלי של אדמו"ר הגה"ק זצ"ל, שכל זמן שהש"י יתן לי חיים אשמור על הירושה הזאת, ובכל האמצעים שעומדים לרשותי אשמור על הכתר תורה של הגה"צ זצ"ל, ונתאמץ כפי אשר ידינו משיגות להשיג תמיכה לעשרות אלפי בחורים ונערי ת"ת במדינת אונגארן הישנה הרועדים, רעבים ועירומים.

אני מבטיח לכם ועל דעת הקהל שמספר הקופות שלנו בין שאר הקופות הרבות של מוסדות אחרים כאן במדינת אמעריקא, שבה גרים ארבע וחצי מיליון אתב"י כ"י, שלא ייגרם שום נזק ח"ו לקופות רמבה"נ של כוללנו כולל שומרי החומות עקב כך. בפרט שאני לא תלוי בחלוקת קופות דוקא בבתי אחינו יוצאי אונגארן, משום שב"ה קשרי המסחר שלי במשך ארבעים שנה באמעריקא וגם פעילותי החברתית והכלכלית, ב"ה אני במצב שזה שמתנוסס שמי כיור"ר תומכי תורה מאפשר להפיץ

את הקופות בכל בחי אחב"י מבלי הבדל לארץ מוצאו של הנדבן. בנושא זה בכל ימי חיי לא עשיתי הבדלה בין הנודבים, וד"ל.

לכן אני מבקש מכ"ק אדומ"ו הגה"צ שליט"א שלא ישים לב לקול עלה נדף הזה שאנחנו ח"ו רוצים להחריב את כולל שומרי החומות.

אני מבטיח לכ"ק אדומ"ו שליט"א שאני וגם שאר העוזרים הם הידירים האמיתיים של כוללינו כולל שומרי החומות. שהרי אנחנו היינו החלוצים לעזרת הנשיא זצ"ל שבמסירות נפש בזמנים הקשים ביותר של הכולל, עזרנו כדי לתמוך בת"ח אלמנות ויתומים העניים שבכולל שיקבלו תמיכה מספקת.

אני מצהיר בזה שאני עומד לרשותכם במזה ותזדקקו לעזרתי, הלא אב אחד לשניהם, שכן כולל שומרי החומות ותומכי תורה ייסדם וכוננם גאון וצדיק הנשיא רבינו הלל הכהן זצ"ל. ואני ועל דעת הקהל משוכנעים שהנחת רוח הגדול ביותר שאנחנו יכולים לעשות בגנזי מרומים תחת צל השכינה להגה"צ זצ"ל, כאשר נמשיך את מפעלו הקדוש בהצלחה, שנאפשר לעשרות אלפי בחורים ונערי תלמוד תורה בארץ מולדתנו ללמוד תורה בשקידה ובהתמדה בקדושה ובטהרה, שאת זה הבטיחו גם הרבנים הגאונים מאונגארן הישנה.

בסיום מכתבי אבא לפני כ"ק אדומ"ו הגה"צ שליט"א בכפיפת ראש ובנמיכת קומה לבקש סליחה אולי פלטה קולמסי דבר אשר הוא נגד כבודו הרם והנשא. ואברכו ואתי עמי כל בני החבורה, ח' תומכי תורה, מעמקי לבבינו בברכת מזל טוב לחגיגת יום הולדתו לשנותיו, שנות גבורה. ואל נא תהי' ברכתנו ברכת הדיוטים קלה בעיני כ"ק מרן שליט"א, כי נשא את תפלתנו לקל בשמים, אנה השם תגן נא על גאון עוזנו, פאר ומופת דורנו, האי צדיק חסיד ופרישא כו' כו' כקש"ת מו"ה ר' יוסף חיים שליט"א זאנענפעלד, תחיהו ותחזקהו למען יעמוד ימים רבים עביה"צ על משמרתו וישב על כסאו לדון ולשפוט להורות את דרך האמת אשר דרכו בו אבותינו ורבותינו הקדושים דרך התורה והיראה המסורה לנו עד משה רבינו מפי הגבורה אמן.

עבדו המתאבק בעפר רגליו

לייבוש בארגעניכט יוש"ר

*

מלבד מכתבים אלו שנתפרסמו בקונטרס הנ"ל. מצאנו מכתב נוסף (צילומי בישיבות הונגריה ח"ב עמ' 25) מרבי מרדכי ליכטנשטיין רבה של טשירטש, שנשאל ג"כ בנידון, ובתשובתו אל תומכי תורה הוא כותב בין השאר: "מי יכניס א"ע לומר הלכה פסוקה נגד התקנה שתקנו וגדרו באמת עוד גאוני קדמאי שלא לקבוע פישקעס אחרות בכותלי בית ישראל רק פישקעס דר"מ בעל הנס, אבל אפשר שלא הי'

התקנה רק נגד כת הציונים וכדומה אבל לא נגד החזקת התורה... לדעתי שהתקנה לא הי' אלא שלא לקבוע פישקעס אחרים בקביעות בכתלי בתי ישראל וכדומה, אבל להיות מונח בלא קבוע בכותל בבתי ישראל ובפרט לטובת החזקת התורה הקדושה אף מחו"ל, בוודאי לא הי' התקנה לדעתי...".

מאיידך רבי שלמה צבי הכהן שטראסר רבה של דעברעצין מסרב לענות על שאלתם של תומכי תורה, בנמקו: "הנה גדור אנוכי מכמה טעמים כמוסים לחוות דעתי בענין הנוגע לכלל, טרם אביא הדבר לפני ועד המרכזי דמדינתנו, אשר גם אנוכי א' מהם, ואחר חג הפסח הבע"ל אציע שם ענין זה, ואז אשיבם אי"ה" (אוצרות הסופר גלין כא). האם היתה החלטה 'בועד המרכזי' לא ידוע לנו.

ראשי חברת תומכי תורה פנו בשאלתם גם אל רבי מרדכי פורהאנד רב"ד נייטרא: "בהיות מעת אשר לוקח עטרת ראשכם ה"ה הגאון ענוותן כהילל זצ"ל, כמעט ירופפו עמודי החברא וכמעט אמרתם נואש, וחשבתם למשפט כדת מה לעשות לחזק את בדיק הבית, והסכמתם לקבוע קופות בכל מקומות, אולם נגדכם כולל שומרי החומות יצ"ו בעיר הקדושה".

בתשובתו כתב בין השאר: "הקשיחם לשאול, כי באמת מפני אהבתי לעניי כוללנו יצ"ו, שהוא אבן היסוד להחזיק אותם, כי הם מבניי עניי עירנו כנודע, וג"כ מפעלכם הוא דבר וענין גדול ורעיון נשגב. ולדעתי תפנו אל האי סבא קדישא הגאון הקדוש רבינו יוסף חיים זאנענפעלד שליט"א, כי אי אפשר להשיב לצד אחד כמובן. והוא ברוח קדשו, טהר יומא וטהר גברא שליט"א, באהבתו לשני הצדדין יתווק השלום האמיתי ביניכם".

יש לציין שגם בעל לבושי מרדכי מסיים את מכתבו [למעלה אות א], "וחקותי כי גם הרב הגאון הצדיק מו"ה ר' חיים יוסף שליט"א שהוא ראש כולל אונגארן יסכים אתנו בס"ד". מה היתה חוות דעתו של הגר"ח לבסוף אינו ידוע לנו. רצ"ב צילום מודעה מהכולל, כנראה משנת תרפ"ט, בה שולל הגר"ח ז"פ הנחת קופות מלבד הקופות של הכולל, כן נדפסו ב'מרא דארעא ישראל' ח"ג (עמ' רכא-ב) שני מכתבים ממנו בנידון זה שמקורם מלוחות הכולל של שנת תרצ"א ותרצ"ו. האם הם, או אחד מהם, מתייחסים ל'תומכי תורה', אין לנו ידיעה.

*

מן הענין לציין שישנו מכתב מרבי שמעון סופר רבה הישיש של קהלת ערלוי מיום י"ד למב"י תרפ"ט, סמוך ונראה לפולמוס הנ"ל, המופנה אל רבי לייבוש בארגעניכט, ובו כותב בין השאר: "שמעתי מידידי הרב המופלג המפואר כש"ת מו"ה משה קלאפטער נ"י, את גודל ערכו אשר הפליא לעשות לחזק את בדיק הבית בית תורה הקדושה בעד ישיבות ובעד תלמודי תורה דמדינתנו. אבל גם שמעתי שרוצה

למשוך עצמו מדבר זה, לא כן יעשה... מי שהחזיק המצוה כמה שנים לא יעזוב המצוה... וחלילה לעזוב מצוה רבה כזו לעת וקנתו חס ושלום... ודבר שפתיים אך למותר על לב טהור וגבורא רבה כמוהו..." (צילום המכתב בישיבות הדגירה ח"ב עמ' 355)

גם אחיו רבי שלמה סופר אב"ד בערגסאז פונה אליו: "להטיף איזה אמרים... ולהזהירו באזהרה גדלה וחמורה... בת ירושל חלילה וחלילה מלעסוק במצוה גדלה הזו... אשאל אני ות"ח גדלים ורבנים אחרים

מקנאים אותו שכה בכך..." (צילום המכתב שם עמ' 361).

מסתבר שראינו לפרוש מניהול תומכי תורה הוא על רקע הפולמוס הנ"ל. האם רבי לייבוש בארגעניטש נשאר לבסוף בהנהלת התומכי תורה, מעצת רבה של ערלוי, לא ידוע לנו. מחומר שידוע לנו נראה שעל"פ לא המשיך כיו"ר החברה, שכן במכתבי הרבנים אל תומכי תורה הוא כבר לא מוזכר. נפטר א' חשוון תש"ג, ועל מצבתו נחרט: "ישר צדיק חסיד וטוב, הרבה בצדקה... דורש טוב לעמו... הוא צוה לביתו היו לדרך קרוב".

בשנת תרצ"ו נבחר רבי אל"י יונג, שהיה כבר פעיל בחברה, "לנשיא וראש לחברת תומכי תורה". רבי ישראל א"א לנא רבה של עדעלין פונה אליו לאחר בחירתו: "הנה קבלתי מכתב ערוך מאת חברת תומכי תורה בירכס יצ"ו, ובו כתוב וחתום כל מנהלי וראשי החברה הזו, היות... ובחרו במר כהד"ג לנ"י... בכתר הנשיאות... ומע"ב הד"ג ל"י מחמת רוב עטנתותו לא רצה לקבל על עצמו כבוד ותואר נשיא... גם אני נמנה בין הני גדולים שערכו בקשתם אל מר כהד"ג לנ"י לבשוק שיקבל עליהם הנשיאות הנ"ל..." (שרית בית ישראל סי' א). ואכן רבי אלי נעתר וקיבל את הנשיאות. נפטר זקן ושבע ימים כ"ח כסלו תשמ"ח.

אן אונזערע וואהלסעטיגע נאונים וצדיקים הרבנים ונבאים הי"ו

ויר האבען פראחרען דאס דע לעטצטע צייט האבען פערשידענע פעהאייגע אונד ארגאניזאציאנען ואססעל
 ביכסען אין אונזערע הימאט פערברייטעט, וואדורך דע טווענענען ארבעטן. אונזערען כוללס וועלכע איהרע אימזעלינע
 עסטימענען גרעסענענטיילס נאר פאן דען רמב"נ ביכסען האבען. דייוניגען שארען לייזען אונד עס קאנן ח"ו דיע רמב"נ
 וואסלונג פאלישאערען אונטערברענגען. געוויס איז זיין גוט וויקאנס דער שטרענגע איסור פאן קרושי עליונים בית יוסף
 וסתרס אלשיך ויע וקד ויע אויך אין דען שפעטערען ווארען. דיע נאונים וצדיקים ציב הנחיצ סויה יצחק אליהו פאן
 קאנאט הנחיצ סויה נפתלי צבי יהודה ברלין אב"ד דקיק וואלאו ונחיצ סויה דוד פרידמאן אבדקיק קארלין ונחיצ סויה
 דוד יצחק פאן באדיטשאנו א. ו. ו. עפענטליך פראטעסטירען. האבען דאס ארבעט רמב"נ ביכסען קיינע אינדערע ביכסען
 פערמילט דרעסען / ווערען. אונד געוויסען דאס אויססען דער איסור השנה גבול וועלכער מן חתומה איוס
 אויך דער נאנטע ישוב תהדי אין ארץ הקודש ויך אויפלעזען קאנן. מיט קראפט דיעזער קאסען וויר אונטערפערטיגסער
 פארשטאנד מיט דער ביסעט אונד אויסמערקוואסקייט דאס איהר מיט אללען קרעפטען ווידערשטאנד לייסמען ואללס דאס
 אויססער רמב"נ ביכסען קיינע אנדערע אין אונזערע הימאט פערברייטעט ווערען. ואללען וואסו איהר אייערע טווענענע
 לאנדעסברודער תלמידי חכמים איהרע געמיינס אונד דיע גאנצע ישיבה חתם סופר אונד ח"ת בית הלל ביים לעבען
 ערהאלטען ווערעט. אונד אין דען זכות דער גראסען מצות ווערעט איהר געהאלטען. ווערען מיט פרנסה וצדקה אונד
 בעסערע געווענדיגס עד ביאת נואל צדיקנו בביא.

פארשטאנד דעם כולל שומרי החומות בעיהיק ח"ו.

אך האבע דאס אביגע שרייבען פאן אונזער געעקסען פארשטאנד געלעזט וועלכע ויך אויף דען איסור דער
 וועלכערסמען נאונים וצדיקים בעציהען זא קאסע אויך דיעזע צובעקערעטיגע אונד הלילה דער איין תרד לדבר השויה
 איוס דיעזען איסור איבערטרעטען ואלל איבערהויפט אין דיעזע צייט ווא עס שטרענג ערפארדערט דען ישוב תהדי
 צא פערשטארקען ויע עס אונזערע הייליגע פארפאחרען אייגענעסיהרס האבען וכוונות זא ווערעט איהר ווכה ויין לברכה
 ונצלהת אין אללען האנדעל אונד וואנדעל אונד סנדל ויין אייטקע קינדעך על חתומה חק' ולראות בישועה קרובת ככלל
 ופטרם כעחירת הסכנה לישועה קרובת דיש כל אחינו שבגולה.

ה"ן יוסף חיים זאנגענפערד אב"ד בעה"ל ח"ו.

הרב ישכר בערש ווייס - ברוקלין נ.י.

הגאון רבי יצחק ראבליטץ זצ"ל אב"ד טאהש ובערעגסאז

הגאון רבי יצחק ב"ר זאב ראבליטץ זצ"ל [אבי הגביר ר' ישעי' ראבליטץ ז"ל במאנדאק והגביר ר' מרדכי ראבליטץ ז"ל במאדיאדאש] היה רב ואב"ד בארץ הגר לערך ארבעים שנה, תחילה בעיר ניר-טאהש במחוז סאבאלטש, ואחר כך בעיר בערעגסאז שבמחוז בערעג, בשלשים ק"מ לצד דרום מהעיר מונקאטש.

ווגתו היתה הרבנית הצדיקת מרת חיה ע"ה בת הגאון רבי משה הלוי שפיץ זצ"ל אב"ד טשענגער, שפני הנראה מנוסח מצבתה התמסרה בכל כוחותיה שבעלה יוכל להגות בתורה באין מפריע.

וכך מתאר אודותיו נכדו, בן בתו, הרח"ג רבי יצחק מרדכי שווארץ זצ"ל מבערעגסאז בקונטרס 'ענף עץ אבות' (נדפס בריש ספר 'אמרי אש', ח"ב, מונקאטש תרס"א):

"אדוני זקני הרב הגאון הצדיק המנוח מה"ר יצחק ראבליטץ זצ"ל הי רועה ומנחיג ישראל לערך ארבעים שנים ולבסוף ימיו נתקבל לאב"ד וק"ק בערעגסאז והגליל יע"א. גודל צדקתו אין [לתאר] והתמדתו בתורה אין לשער, הניח אחינו כמה חיבורים והם בכתי"י, היו עניו מאוד, ובעל צדקה גדול וסיפוק מה שהיו נותנים לו בכל שבוע חלק לעניי העיר, כאשר סיפרו לי אנשים יראים ונאמנים ובפרט איש

אשר הוא הי המחלק ה"ה הרבני מה"ר צבי ארי ע"ה מנוחתו ב בק"ק צפת והי משמש קודם בק"ק בערעגסאז.

"קודם פטירתו צוה שלא לכתוב על המציבה שלו שום שבח ותואר, כאשר יראה היס על מציבתו ורק בזה"ל פ"ג הרב אברהם מה"ר יצחק ז"ל וכו', וגם צוה שידונו אותו בד מ"ד (מיתות בית דין). ולכבודו להספידו באו גדולי הדור ז"ל אשר היו בימיו, ה"ה הגאון הקדוש שלשלת היוחסין מה"ר פישל האדאווטץ אברק"ק מונקאטש ז"ל, וה"ה הגאון הקדוש מה"ר מנחם א"ש ז"ל אברק"ק אונגוואר יע"א, וה"ה הגאון הקדוש מה"ר שמ[ע]לק אברק"ק סעלעש ז"ל, והגאון הקדוש מה"ר

אשר אנשל אבדק'ק טשענענער ו"ל, וסיפרו אנשים נאמנים שהצדיק מהר"מ א"ש ז"ל בכה כ"כ עד שהוריד כנחל דמעה. הרב הגאון הקדוש שלשלת היוחסין מהר"ר פישל האראוויטץ זצ"ל חי אוהב נאמן לכבוד וקניי הגה"צ וכמה פעמים ישב אצל כמה שבועות, והי' אבדק'ק מונקאטש ע"א.

"אז"ק (-אדוני קניי) הגה"ק נסע להגאון רשכבה"ג בעל חתם סופר ז"ל להסמיק אותו ונתן לו סמיכה והורמנא, והתפאר לו החת"ס בתלמידו הגאון ר' יואל [אונגאר] ז"ל [אב"ד פאקש] בעה"מ תשו"ר ריב"א, ואמר לו בזה"ל מיין ר' יואל לערינט וואהל (-ר' יואל שלי לומד טוב), ואמר שידבר עמו ד"ת.

"אז"ק הגאון הצדיק הי' אבדק'ק בערעגסאז כ"א שנים ושם מנוחתו כבוד תנצב"ת, נפטר שנת תרי"ט לפ"ק, עכ"ת.

רבי יצחק עמד בחילופי תשובות עם הגאון מהר"ם א"ש זצ"ל אב"ד אונגוואר - שמתארו בתשובתו אליו (מ"ס י"ג שבט תר"א): "שלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלא ומופלג בחדיפות ובקיאיות כקש"ת מו"ה יצחק נ"י האבדק'ק טאש יע"א [ובעת אבדק'ק בערגצאון] (שר"ת 'אמרי אש', לעמבערג תרנ"ב, ח"ד סי' נב).

מתשובה זו ניתן ללמוד כיצד ביצעו הקהילות את צו השלטון לגייס יהודים לצבא: "מכתבו הגיעני וארא כי הנהו מפקפק על מה שנהגו מכמה שנים בארץ הזאת לפני גדולי ישראל, ומאו התאמצו למצוא גבר אשר בעד רצי כסף יחפוץ וירצה ללכת אל הצבא, ולפי הנראה גם במדינת פולין יתאמצו לעשות כן אם יש לאל ידם ואין פוצה פה לאסור". השואל מעלה את האפשרות, שאמנם שיטה זו, של גיוס על ידי רצי

כסף, פסולה, אך הרבנים "העלימו עין מפני שאין לאל ידם למצוא תקנה אחרת, אמן מה נענה בתרי"ה".

מהר"ם א"ש אינו מוצא פגם בשיטה זו, "ואומר כי לפענ"ד נראה דהיתר גמור ומצוה היא לעשות כן, כי זולת זה א"א לעשות בענין שיהי טוב בעיני ה' ואנשים". בהמשך מתייחס מהר"ם א"ש לעובדא שהאנשים המגויסים תמורת כסף הם בדרך כלל עבריינים, ושמא יש בכך משום סיוע לדבר עבירה: "מעתיא אלו החולכים לצבא עם יבוא עת נסיעתם בש"ק והם מוכרחים ללכת, פיקוח נפש דוחה אותו ואין בהליכתם עתה לצבא שום חשש איסור". ואילו העובדא שאנשים אלה "לתאות נפשם מתעבים נפשם באיסור, עוונותם על עצמותם ואין לנו למנוע בעבור זה לשכרם כי לא לזה נשכרו". פירוש הדבר, מה שהם עוברים על איסורים באונס חרי אף בכך חטא, שכן הרבנים נעשים בפקודת שרי הצבא והם בכלל פיקוח נפש, ואילו העבירות שהם עוברים מיוממתם, אין האחריות על הקהילה ששכרה אותם, שכן לא לכך נשכרו. "לזה ברור לפענ"ד כי יש מצוה רבה לעשות כן לשכור אנשים ולא לאמר שיקחו כרצונם ח"ו".

היתה כנראה הצעה שהקהילה תמסור את האנשים לצבא בעל כרחם. מהר"ם א"ש התנגד לכך, "ולמסור בע"כ נראה וודאי כי איסור חמור הוא". את הצעה האחרת שהשלטונות בעצמם יטפלו בגזס דוחה מהר"ם א"ש בתוקף, "דא"א למסור הרבר לכבדים שיקחו כחפצם, כי יקחו גם לומדי תורת ה' אשר מן הדין אף עליהם עול הוה". לפיכך נשארה רק הברירה היחידה: "אם כן השכירות להעמיד אנשים מדעתן מותר, ומצוה לפענ"ד".

תשובה אחת ממס' בסוגיא דאוונכרי, מיום ג' פר' יתרו תרי"ו, הרפיס נכדו בריש ספר 'אמרי אש' (ומשם בשו"ת 'דורי קדם', ברוקלין נ"י. תשמ"ח, סי' קט), ומופנת "לה"ה כבוד אהובי ה"ה הרבני המופלא ועושה פלא, גבר בכולא, ודבר ד' מלא, חריף ושנון כקש"ת מ"ה עזריאל איזיק ב"י ויורח" (כנראה זהו הנאון רבי עזריאל איזיק קעללעד זצ"ל אב"ד שאמקוט).

בהחאם לצוואתו חרתו על מצבתו כבערעגסאז: פ"נ / הרב מ"ה יצחק בן / מ"ה זאב זל אב"ד / דפה נפטר ב' סיון / תרי"ט לפק תנצבה.

על מצבת זוגתו הרבנית בערעגסאז
חרות: אשת חן תתמך כבוד מתמכי
אוריית' / החזיקה במעוז תור' בעלה
/ להיות יושב משבת / תחכמוני ה'ה
הצדיקת / הרבנית אשת הרב הצדיק
/ מו' יצחק אב"ד דפה כבוד / בת מלך
מרת ח' בת הרב / הצדיק הגא' מ'
משה שפי' / הלוי ולל'ה נפט'ר' ב'
אדר / ו' תרי"ג לפ"ק תצ"ב ה.

כממלא מקומו ברבנות בערעגסאז
נתמנה - עפ"י עצתו של הד"ק
הדברי חיים' מצאנו ז"ע - הגה"ק
בעל הקול אריה ז"ע.

ואלה שמות יצ"ח:

א. בנו ר' שלמה ראבליטץ ז"ל
במונקאטש (קנטרס ענף עץ אבות

שבריש ספר אמרי אש ח"ב).

ב. בנו ר' יהושע ראבליטץ ז"ל בנאנאש
(מהקדמת נכדו הד"ג ר' יצחק בהגל"פ
הערשקאוויטש שליט"א לפסקי מהר"ש
מלובלין).

ג. בנו ר' חיים דוד ראבליטץ ז"ל בסיגוט
ושם מס"ב על מצבתו חרות: פ' ב' / איש
ישר / מו"ה / חיים דוד / בהרב יצחק
ראבליטץ / אבדק"ק בערעגסאס / נפטר
ב'ז מרחשון תרע"ו / ת"צצ"ה.

ד. חתנו ר' ישראל איסר שווארץ ז"ל (שם
בקנטרס ענף עץ אבות).

ה. בתו הרבנית הצדיקת ברכה יוסא ע"ה
אשת הגאון רבי יוסף יוזפא ראזענבערג
וצ"ל אב"ד פישפיק-לאדאני, שמביאו
בהקדמתו לספרו 'יד יוסף ורביד הזהב'
(ח"א על הל' שבת ועידובין, פרעסבורג

חרב'נ': "...וגם חדושים
מפוארים מכבוד חותני
השני הה"ג הצדיק ועמל
כל ימיו בתורה בימעה
רבה ועמלה, אשר לא
י'אומן כי יסופר כחשכה
כאורה בקש"ת מ"ה
יצחק ראב"ל ט"ז צ"ל
שה' אב"ד בק"ק
בערע[ג]סאס יע"א,
חשבתי להעלותם על
מבשח הדפוס, אבל לא
עלתה בידני..."

ובשולי חתימת הקדמתו,
הוא מזכירו שוב:
"...ולצלע השנית עזרתי

עמי ה'ה הצנועה וצדקת מרת ברכה ייטא תח" בת תלמיד חכם האמיתי הה"ג צדיק
ונשגב מ"ה יצחק ראב"ל ט"ז צ"ל, יחוסה גאונים אחר גאונים הלא כתובים בספר
זכרונות אשר להם".

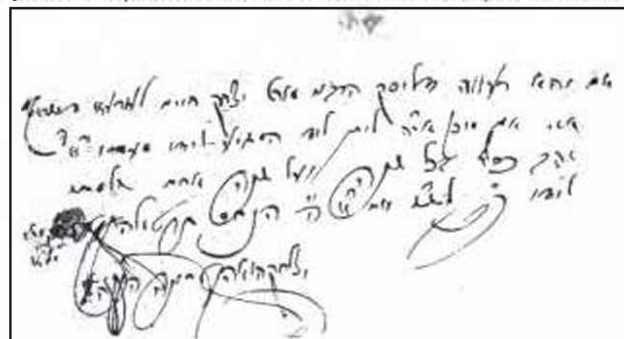
ישכר בערש ווייס - ברוקלין נ.נ.

בשולי המאמר:

בפנקסו של רבי יצחק חיים גליקוון מגערש קטן, הכולל מכתבים ורשימות של
תורמים לסייע לו בעת שהתמנן לעלות לארז'יק, יש גם מכתב מרבי יצחק ראב"ל:

בעה"י

אם יהא רעוה דליסק חרבני סוח' יצחק חיים לארעא דישראל אזי אני סוכן א"ה ליתן

לד המניע לית מעמדו
א' וזה כסף בכל שנה,
ועל שנה אחת שלמתי
לדו ... יום א' פ' פנחס
חרטו לפ"ק בערקסאז
יע"א

יצחק הוא הק' חונה
פק"ק הג"ל

חתנו רבי ישראל איסר שווארץ הל"ל נפטר
כ"ב שבט תרס"ט ומנ"כ בבערעגסאן. על
מצבתו נחרטו השורות הבאות (צילומי
המצבות שלפנינו הגיע לידינו באמצעות
ה"ר תומר ברונר): "על ישראל אמונתו /
ישראל אשר בך אתפאר / אשר עניים בך
ירוחם / יושר צדקו לעד יזכר / סעד לבב
ישראל באהבים / דוש שפחותיו בתורה
ועבודה / ה"ה הרבני מופלג בתורה ויראה /
וקן מלא רחמים מוה"ר / ישראל איסר / בן
מוה"ר דניאל ו"ל / וחתן ההגה"צ ר' יצחק ו"ל
ר'א"ב"ד פה / נפטר בשם טוב כ"ב שבט
ת'ר"ס"ט לפ"ק / ת'נ"צ ב'ה". שם גם מנ"כ
של ווגתו "הצנועה והצדקת" מרת פעסיל בת
רבי יצחק ראכלין "ראב"ד פה". הורי רבי
יצחק מרדכי שווארץ רב במאדיאר-לאפוש.

בת נוספת הי לרבי יצחק, מרת
לביאה, שנפטרה ה' תמוז תרע"ה
ומנ"כ אף היא בבערעגסאן. על
מצבתה נחרט: "מה אמך לביאה בין
אריות רבצה / פ"ל / לדאבון בניה
נשארה אלמנה בנעוריה / בתוך
ספירים כלביאה רבתה גוריה / ידיה
שלחה לאביון ולעני פרשה כפיה /
אשת חיל צדקת תמימה וישרה / היא
האשה החשובה צנועה ויקרה / מרת
לביאה ע"ה / אלמנת המנוח מו"ה
יהונתן בנימן רייזמאן / ובת הר"ג
מו"ה יצחק ראכלין ו"ל / אבד"ק
בערעגסאן / נפטרה בש"ט בת פ"ג
שנה ביו" ה' לחדש תמוז / שנת
ת'רע"ה לפ"ק / ת'נ"צ ב'ה".

הרב יעקב משה שטעסל - ברוקלין

חותנו של רבי יעקב אשר קאפף

בעלה ב' אוהת רבי יעקב אשר קאפף בירושלים, שנשא את בת רבי אלחנן טעננבוים, ובשנפטרה נשא את בתו של רבי יחזקאל האדטמאן. שהיו מאותו משפחה (לפי 'לקיטת יצחק בן אברהם') אני נכד של שניהם, של רבי אלחנן ושל רבי יחזקאל, אבל לע"ע אין לי ידיעה איך הקרובה ביניהם. בשורות הבאות נשדטט קצת לתולדותיהם ומשפחתם.

רבי אלחנן טעננבוים

אביו של רבי אלחנן טעננבוים היה רבי אברהם יצחק ב"ר חיים אלישע. ומסופר ששם המשפחה טעננבוים נתן לו רבו הישמח משה' בזמן שהממשלה חוקקה ליתן שמות משפחה, אמר 'צדיק כתמר ירח' ובחר לו 'תמר' דהיינו טייטלבוים, 'סארו בלבנון ישגה', 'ארו' דהיינו טעננבוים.

"גדולות ונצורות יסופר על ר' אברהם יצחק ששימש כשוחט בעיר מגוריו, וידע שר"ע י"ד על כל נושאי כליו בעל פה. רבו בעל 'ישמח משה' אף העיד עליו, כי מדי ערב באים אליו נשמות שנתגלגלו בבהמות ותובעות את תיקונן ע"י שחיתתו של ר' אברהם יצחק בכל דקדוקי הכשרות. דבר זה אושר ע"י אשתו כי בכל בוקר בקומו ממטתו היה מודיע לה כי בו ביום יבואו אליו סוחרים אלה ואלה עם בהמותיהם, ולכן הודיע לה ביצר יוכלו לפגוש אותן, כדי להחיש את תיקון הנשמות המשוועות לתיקונן" (הקדמת לקיטת יצחק בן אברהם).

עלה לארצה'ק בשנת תרל"ב לערך והתיישב בירושלים, וכפי שצ"ן ב'לוח שמות בני ישראל כולל אונגארן... ירושלים... נעשה בפקודת השר מ"ה משה מונטיפיורי... בשנת תרל"ז: "ר' אברהם יצחק סטראפקוב, יליד סטראפקוב בן מ"ג שנת, 'תלמודי הגיע לארצה'ק לפני ד' שנים. וזגתו רבקה, וילדיו ליבא-אסתר ואלחנן (למטה מ"ב שנה)". מנ"כ בהר הזיתים ועל מצבתו נחרט: "פ"נ / החסיד(?) מו"ה אברהם יצחק / ב"ר חיים אלישע / מאונגדין ב' (ד') אדר / תרס"א תנצב"ה".

אמו של רבי אלחנן, מרת רבקה, אף היא מנ"כ בהר

הזיתים, ועל מצבתה נחרט: "פ"ל האשה החשובה / מרת רבקה בת הר / ר מרדכי יצחק / ז"ל מסטראפקוב / נלב"ע כב אדר שנת / תרמד תנצבה". אביה, כנראה, הדיין המפורסם רבי מרדכי יצחק ווייסבערג בסטראפקוב [ראה עליו בעלה 6 עמ' לה (שם) נוסח וצילום מצבתו הישנה] ובעלה 7 עמ' נה].

רבי אלחנן נשא את מרת שרה בתו של רבי גרשון סופר-רוקח מחסידי חב"ד שעלה לירושלים מביחאווי ישרן בשנת תרל"ה. ראה בספר 'ישבת ציון' (ירושלים תרמ"ג): "בת המדרש הנקרא 'אור החיים', על שם שהתפלל שם הגאון המפואר הצדיק בעל אור החיים ז"ל. וזה כ"ב שנים נוסד ע"י הרה"ג הדרשן מו"ה גרשון סופר נ"י חברה

מיוחדת אשר יקבעו עתים לתורה ועבודת ה' בביהמ"ד הזה".

היה ממפקחי הבניה של שכונת 'נחלת צבי' בתי אונגריין.

ובשנת תרמ"ב החליט רבי אלחנן יחד עם גיסו רבי אהרן עוזיאל רוקח לרכוש את בית הדפוס של

האחים ששון שהביאו אתם מארם צובא.

בשנת תרמ"ג יצא לאור הספר הראשון מבית הדפוס, 'עלול חסידים' לבעל ה'פלא יועץ', "בדפוס תרי גיסי ר' אהרן עוזיאל בהרה"ח ר' גרשון (סופר) רוקח ה"ו ור' אלחנן בהרה"ח ר' אברהם יצחק טענינבוים יצ"ו. ב'הודעת המדפיסים' שבסוף הספר: "...ותהי ראשית מלאכתנו לברך על המוגמר... ספר יעלול

יצא חסידים נכבד יצאנו צ"ח מנכבדיו.

ספר

יעלול חסידים

נכד ספר על ספר חסידים... (The text continues with a detailed preface in Hebrew, discussing the history of the Hasidic movement and the author's intention to publish this work.)

בית הדפוס... (The text continues with publication details.)

חסידים... הנה הבאנו לפניכם את ראשית בכורי פרי מלאכתינו... קחו והביאו ברכה אל תוך בתיכם..."

לא ארכו הימים וגיסו ר' אהרן עזריאל נפטר בדמי ימיו בן ל"א. בספר 'זרעו של אברהם' שיצא לאור בשנת תרמ"ד כבר נרשם בשער: "בדפוס הר"ר אלחנן טענינבוים בהר"ח אברהם יצחק ב"י וגיסו המנוח הר"ר אהרן עזריאל ז"ל בהר"ח ר' גרשון ב"י. ורבי אלחנן מקונן עליו ב'דברי המדפיסים' שב ראש הספר: "...האמנם הן בעון לא היתה שמחתנו שלימה... כי באמצע המלאכה... גוע ויאסף שותפי הרב החריף שנון ובקי היקר כמוהר"ר אהרן עזריאל רוקח ז"ל... נחטף במבחר ימי עלומיו, חלפו ימיו ל"א ראו טובה... ש"ק ל"ד לעומר תרמ"ג..."

בשנת תרמ"ח הצטרף כשותף לבית הדפוס, רבי משה ליליינטאהל. אך שותפות זו לא האריכה ימים, ובשנת תרמ"ט פרש רבי אלחנן מהשותפות. ידועים שמנה-עשר

ספרים שנדפסו בבית דפוס זה בין השנים תרמ"ג-ט.

רבי אלחנן נסע לחו"ל ושם נפטר. לא ידוע לס מקום קבורתו. ווגתו מרת שרה מנו"כ בהר הזיתים, ועל מצבתה נחרט: פנ / האשה הצנועה מ' / שרה ב"ד גרשון סופר / נלב"ע אדר"ח חשון / תרפב תנצבה.

צאצאיהם:

בנם ר' אהרן משה טענינבוים. יליד תרנ"א. נפטר ב"ד ניסן תר"צ ומנ"כ ליד אמו.

בנו ר' ישראל מרדכי טענינבוים (עדן). יליד ירושלים תר"מ. בשנת תרנ"ו נשא את מרת חיה לבית איונברג. לאחר נישואיו למד בישיבת הגאון מהר"ל דיסקין מבריסק. חלקו רב בייסוד שכונות חדשות בירושלים ומחוצה לה.

בנם ר' חיים אלישע טענינבוים.

בתם מרת לאה פעריל אשת ר' ישראל חיים ב"ד יעקב סאמעט. [ובזה יש להוסיף למש"כ בעלה 6 עמ' לה, אודות קשרי המשפחות ווייסבערנ וסאמעט, שיש עוד קישור משפחה, שכן חמיו של ר' יעקב סאמעט הנ"ל היה ר' יקותיאל הכהן (ווייסבערנ) גיסו של ר' אברהם יצחק טענינבוים (אבי ר' אלחנן) ששניהם הי' חתני רבי מרדכי יצחק ווייסבערנ מסטראפקוב].

חתנם ר' יעקב אשר קאפף הנ"ל.

דבי יחזקאל הארטמאן

נולד בירושלים בשנת תרל"א לערך לאביו רבי משה שמואל הארטמאן ולאמו מרת אסתר. רבי 'משה שמואל ב"ר יחזקאל' נמנה בין החותמים בירושלים תרל"ג על קבלת החרם של מהר"ל דיסקין על לימודי חול. אני משער שאביו היה רבי יחזקאל הארטמאן מסאבראנץ אחיו של רבי בנימין הארטמאן אב"ד שימלויא, שכן בספר 'עשר צחצחות' [לדבי ישראל ברגר, בן רבי יצחק שמחה ברגר שהיה חתנו של הרב משימלויא רבי בנימין הארטמאן הנ"ל] מובא "את אשר כתב לי ש"כ הרב הצדיק המנוח מו"ה חיים דוד הארטמאן זלה"ה מעיה"ק צפת". ובהערה שם: "הרב מוהר"ד הנז' בן הרה"ג הצדיק קדוש יאמר לו מו"ה יחזקאל מסאבראנץ זצ"ל, אשר ג"כ מ"כ בעיה"ק צפת, אחיו של א"ז אבי אמי הגה"צ ר' בנימין זצ"ל שהי' אבד"ק שאמלויא".

גם במשפחתנו ידוע שזקננו רבי יחזקאל היה לו משפחה בצפת. כמ"כ בפנקס ח"ק צפת מצאתי, ר' יחזקאל מאונגרין נפטר בשנת תרי"ט [אמנם במקום אחר בפנקס נזכר ר' יחזקאל מוילחאויץ מאונגרין שנפטר בשנת תרי"ט. כך שכנראה אינו ר' יחזקאל מסאבראנץ], ור' משה שמואל ב"ר יחזקאל נפטר בשנת תר"מ [האבן הר' משה שמואל ב"ר יחזקאל מאונגרין נפטר ליל ה' צו וא"ו ניסן]. לזקני ר' יחזקאל הארטמאן נולד בן לאחר מכן וקרא שמו משה שמואל. כך שנראה השערתי נכונה.

רבי יחזקאל הארטמאן שימש כשו"ב וש"צ. מידעיה בעתו אנו מתוודעים שבשנת תרס"ה נתמנה לשו"ב במטולה: "צפת כ' אב תרס"ה. מה נכבד היה המחזה בשבת העבר, עת התאספו אנשים ונשים וטף למאות אצל ביהמ"ד הגדול דפה, בעת ברכת הנותן תשועה לכבוד הוד אדונו השולטן יר"ה... והחזן הנכבד ה"ר יחזקאל הרטמן מעיר ירושלם ת"ו (אשר עבר לדרכו דרך עירנו להמושבה מתולה, בהתמנותו החדשה שו"ב להמושבה) הרים את קולו הנעים, ובין ההמון שודרת דומיה, אין פוצה פה, רק המשודרים ענו לו. ובגמרו את ברכת הנותן תשועה, מחה כף כל העם מבית ומחוץ, וענו יחי השולטן! אמן" (השקפה 'א' אלול תרס"ה). כן אנו מוצאים ידיעה משלהי שנת תער"ב: "להודיע כי החזן המפורסם ויר"א הר"ר יחזקאל הארטמאן הי"ו יתפלל בימים הנוראים הבעל"ט בבית הכנסת 'משכן יעקב וישראל' אשר בשכונת אחוה [ירושלים], וכל החפץ לקבוע לו מקום בביהמ"ד יתראה בהקדם עם הגבאים" (מוריה' כ"א אלול תער"ב).

על התקשרותו להאדמו"ר רדצ"ש מלעלוב יסופר בהקשר לשידוך בתו עם האלמן רבי יעקב אשר קאפף: "אחד מחסידיו של הרב, הרה"ח רבי יחזקאל הרטמן שו"ב, מיקירי קרתא דשופריא היה, אהוב ונערץ על הכל ובפרט על רבו. אמרו שר' דוד לא היה מדליק נרות חנוכה עד שלא יהיה רבי יחזקאל נוכח במקום, שהיה רבי יחזקאל מטיב גן בכנורו, ולצליליו הענוגים של כנורו המיבב היתה שירת 'מעוז צור'

מודמרת בביתו של הרב. באותו פרק זמן שהה בעיר אוהעל באונגריה. לר' יחזקאל היתה בת צעירה מאד לימים ושמה רבקה והחליט רבי דוד כי זו הנערה ואויה להיות עורתו מקודש של רבי יעקב אשר, לעזור לו בגידול פעוטיו היחומים. בני המשפחה חששו מאד מתגובתו של אביהם.

השוהה בח"ל. מה יאמר על כך שבתו בת ה-16 נישאה לאלמן המטופל בשני בנים.

הם הביעו את חרדתם באוני הרבי. הניחו לי ברבר, פטר הרבי את הענין כלאחר יד, איך וועל שוין דורך קומען מיט ר' יחזקאל, כבר אדע להסתדר עמו..." (אור הנחמ' גליח ח).

לרגל מחלה נסע לח"ל. שם נפטר בדמי ימיו בן מ"ב שנה ונטמן בבית החיים באוהעל. על מצבתו נחרט: "פ"נ / הר"ח היחסן מו"ה / יחזקאל / ב"ר משה שמואל הארטמאן / ז"ל ילד עה"ק ירושלים חו"ב / נפטר בשם טוב כ"ו תשרי / תרעד לפ"ק / תנצבה".

ווגתו של רבי יחזקאל ב"ר משה שמואל הארטמאן היתה מרת אסתר מרים בת רבי אברהם מנשה ב"ר ישראל יאאל ראטה [שעלה מאוהעל לירושלים.

נפטר י"ח סיון תער"ב ומנו"כ בהר הזיתים. אמה מרת שרה לאה היתה

בתו של רבי יצחק חיים גליקזאהן [על רבי יצחק חיים וצאצאיו ראה המבשר - קהילות א' תמוז תשל"ט. נוסד גם בעלה 8 עמ' כנ].

מרת אסתר מרים נפטרה ז' אב תש"ה ומנו"כ בהר הזיתים. על מצבתה נחרט: "פ"נ / האשה הצו"ח / מרת / אסתר מרים / ב"ר אברהם מנשה / א' הר"ח / ר' יחזקאל הרטמן ז"ל / ל' ר' מל אב תש"ה / תנצבה".

ירושלים

יחזקאל הרטמן ז"ל — לכולל אונטן כאח תלמודא באוהעל שבאונטן כי בן עדינו ז"ל יחזקאל הרטמן נפטר שנת ר' יחזקאל הרטמן ז"ל עדין "בעצם ימיו, בן שתים וארבעים שנה, ילד ירושלים, בן תורה וראי ובעד לכל הדעות, הוא היה שו"ב וחקן, ועד בראשית שנת חקרי התמלל לפני חרבה באונטן. סמכת מחלה נסע זה מקרב לחין לארץ ושה קדשו חסד, הנצבה, אנו סביבים הנחומים לכל משפחתו הנכבדה בעדו.

הרב יחזקאל הרטמן

צאצאיהם:

בנם ר' משה שמואל הארטמאן. יליד צפת בשנת תרל"ו. נפטר י"ז כסלו תש"ו ומנ"כ בהר המנוחות. ווגתו בזיכר"ר מרת ריזל בת ר' חזמן אפשטיין, דוד חמישי לבעל התניא.

בנם ר' שלום הארטמאן.

בנם ר' יהודה (ידל) הארטמאן.

בנם ר' בנציון הארטמאן.

בתם מרת שרה ליבא אשת ר' ליכוש ב"ר שמואל הסל שטערן, "מתלמידי הדייב"ו וצ"ל ומוקני סופרי סת"ם בירושלים", נפטר כ"ז אד"א תשל"ה ומנ"כ בהר המנוחות. ווגתו נפטרה ב' אב תשכ"ג ומנו"כ ליד בעלה.

בתם מרת שאשא יוכבד אשת ר' יצחק גרין, ובזיכר"ש אשת ר' אשר לעמל "בונה ת"ת ושיבות מאה שערים וחיי עולם", נפטרה ר"ח אלול תר"מ ומנ"כ בהר המנוחות.

בתם מרת רבקה אשת ר' יעקב אשר קאפ.

בתו מרת פערל [נפטרה בעת לידה ד' חשון תר"פ ומנ"כ ליד אמה] אשת ר' חיים קאפ.

יעקב משה שטעסל - ברוקלין

בשולל המאמר:

שם בעלה 2 נוכר שרבי יעקב אשר קאפף עלה לארז"ק בשנת תר"נ יחד עם שליח הכולל אונגארן רבי טובי ארי' גולדברגר ששהה אז בארץ הגר. רבי טובי ארי' עלה לארז"ק עוד בבחורותו בשנת תרל"ז עם דודן, אחי אביו, רבי נתן יוסף גולדברגר דיין בירושלים וממייסדי הכולל בירושלים שהיה אז בשליחות לטובת הכולל [נפטר י"ז טבת תר"מ]. נמנה בין חכמי התורה המובהקים בירושלים ומראשי הכולל במשך עשרות בשנים. נפטר כ"ט כסלו תרע"א ומנ"כ בהר הזיתים.

ידידנו הרב שמעון יוסף דייטש שוקד באיסוף חומר לתולדות ולדמותו של זקנו רבי טובי ארי' ומשפחתו, ובתקוה כי הדברים יתפרסמו אי"ה (המודעת הספד

אלי בורא אונגארן

על הארץ ישראל רבני בארץ הרב הנאמן הארי
נפטר ב' י"ז

ספר זכרון ארי' נאלהב ערנער יציר

הקבוצה בני דין אי בייחוד חסידים אשר וסלי
ועל בדידי בייחוד רב מבת ששה חסידים
הרב חסיד הצדיק ובעצרתם ליהם חסידים

ספר משה יוסף האסאן דיטא

י"א

מספד תמרורים

על הרב אשר שוקד

המנוח ציון יום יום יצא לארץ ישראל

י"א

עליו שאנו מעתיקים כאן הוא מנוסח). לכן אנו נייחד כאן רק כמה שורות למוצאו ובית אבותיו. בהקדמתו לשל"ת תורת חסד ח"ב שהל"ל הוא חותם: הל"ד הצעיר בישראל מסתופף בשעריך ירושלים משנת התרל"ו... טובי ארץ בהר"ג החליב מ"ה גרשון מאיר ול"ה גאלדבערגער ממדינת אונגארן. מבלי לציין את מקום מוצאו המדויק. מצאנו גם מכתב שכתבו 'טובי ומנהלי סלל אונגארן... כולל שומרי החומות בית הסופר והמאיר' בשנת תרמ"ב אל בעל הקול אריה בברכת מו"ט לדגל התמנותו כרבה של קהלת ה' מאדע, ובין החותמים: טובי ארץ גאלדבערגער בחרב המובהק מ' גרשון מאיר ו"ל מסאנטאב (הנשר' שנה עשירית עמ' 5)

ואכן מצאנו ידיעה ב'אסראליט' (משנת 876 עמ' 722) מקהלת אבאי-סאנטוב, ובה דיווח שר' טובי גולדברג ביקר במקום ונשא דרשת צוין שם שעלה בבחרותו לארץ ישראל, שם התחתן, ולאחר עשר(ים) שנים בא לבקר את הוריו.

שם בסאנטוב מצאו את מנוחתם הוריו רבי גרשון מאיר ומרת חיה. על מצבת אביו נחרט לזכרון עולמים: "פ"נ / ה"ה הרב הצדיק החרדי / מ"ה / גרשון מאיר / בן הרב החרדי הצדיק מ"ה יעקב ו"ל / נפטר ל"ב אלול תר"מ' / לפ"ק / גר ה"ל בארץ לא

לו / שמימה נשא עינו ולבו / וספו אל מצות ה' ברה / גר אלקים טרם נכבה אורה / - - ". ועל מצבת ווגתו: "פ"נ אשה צנועה וחשובה מ' / חיה / בת ב' זאב / אשת מ"ה ר' גרשון מאיר ו"ל / נפטרה בשם טוב / בת ע"ג שנה / ב' ניסן תר"לא לפ"ק / ת"לצ"ב"ה".

שרד מכתב ממנו אל בעל 'היריעות שלמה' אב"ד מאקווא, כנראה שהיה תלמידו, אורות הפצת הספר 'יריעות שלמה' (צילומו קבלנו מהרב מרדכי קליין):

ב"ה יום א' למב' יתרמ"ו לפ"ק פה סאנטא יע"א

אל כבוד אדמ"ו הנאמן המפורסם מופת החרד שלשלת היוחסין ע"ה פ"ה גר ישראל כש"ת מו' שלמה זלמן אולמאן נ"י בעה"מ ס' יריעות שלמה אב"ד דק"ק מאקא והנליל

מכתבו היקר הדיענו, ולעגמת נפש ה' לי בראותי מתוכו כי כבוד אֱמִל' אשם יאשימני על אשר לא שלחתי עוד מחד הספרים ליח הטהורה, אך סהרי בשמים ועירי בשחק כי לא מכרתי מהם עוד, כי אף שאיסרתם יקר מפי הנוח, בכל זאת בזמן הזה בעל'ה הלוּמדים אינם בעלי ממון ומעט מועד אשר רוצה לקנות ספר, ואם יקנה רוצה הא בזול. ואילו היה שם מחירים שאוכל למכרם בעד א' וה' מ"ב היתי מוכרם, אבל העלה קצת מחירים לפי הזמן הזה. ע"כ אם ירצה אֱמִל' ל"י אשלחם אליה על שוק דעברעצין בחורה, רק ס' אחד מהם אם יסכים כבודו הרמה ליתנו לי במחיר ה'ל, למען יהי' לי ללמוד בו בעת אשר אבוא אליה לענינים אלו אקחנו. רק ימחול א"פ על כבודו הרמה לכתוב לי לאיזה איש שיתנהו בדעברעצין, או ליד הרב מרעברעצין. וכאשר ישים עלי דר'מ כן אעשה, או כלם אשלחנו או יקטין מחד כלם, וכאשר ינזור בחכמתו הנשגבה כן יקום.

עברו ותלמיד המשתחוה מול הדרת כבודו אלף פעמים ארצה

גרשון מאיר ג'נ ברייזל

ד'ש לכל ב'ב שיח'ל. בני הבחור שלמה יחוש'ע ל'י הוא כעת בק"ק אוה'על וחדש בשלום אמ'ו הנאון ל'י ובשלום כל אשר לו שיח'ל. ואקוה א"ה להוציאנו חפשי במדהה ולהשת עבדו דשמן.

הרב ברוך פריינד ירושלים

משפחת הירשפלד בווייצן (א)**לתולדות רבי יהודא לייב הירשפלד ואביו רבי אברהם ז"ל**

ביום ט' כסלו חל יום השנה של הרבני החשוב ר' יהודא לייב בן הרבני ר' אברהם הירשפלד מראשי ונכבדי הקהילה בווייצן. לשם כך הקדשנו מאמר זה לתולדותיו ותולדות בית אביו וצאצאיהם, אצל אביו כתבנו רק על דור ראשון של הצאצאים, ואצל ר' יהודא לייב כתבנו גם חלק מהצאצאים הידועים לנו עד זמננו, יום השנה של בנו הרבני ר' מאיר חל ביום י"ז כסלו לכן הרחבנו אצלו את היריעה, ובעז"ה במשך הזמן נוסיף עוד על המשך הצאצאים עד זמננו אנו. נשמח מאד מי שיוכל להוסיף פרטים נוספים, תיקונים, הערות והארות.

רבי אברהם הירשפלד וצאצאיו

סדר היחס הידוע לנו כעת, שר' יהודא לייב הירשפלד נולד לאביו ר' אברהם ולאמו מרת לאה. להם נולדו 6 ילדים, ואחרי פטירת זוג' מרת לאה, נשא ר' אברהם בזיווג שני את מרת חוה לבית בוגדן, וממנה נולד בנם ר' יונה. ר' אברהם נפטר לפני תקצ"ז, כי בשנה זו יש לו נכד על שמו. נולדו להם בטוטפאלו (TOTFALU) הסמוכה לווייצן כדלהלן:

1. ר' מאיר הירשפלד. יליד תק"ס. נפטר בווייצן בשנת תר"כ.
2. ר' יהודא לייב הירשפלד. יליד תק"ע-א. עליו מאמרנו זה לתלן.
3. ר' ישראל הירשפלד. יליד תקע"ה. נפטר ו' תמוז תר"ס בן פ"ב שנה (ממצבתו). זוג' מרת רבקה נפטרה כ"ה טבת תרנ"ז. שניהם נטמנו בבית העלמין הישן בווייצן. נולדו להם 10 ילדים.
4. ר' מרדכי (MORITZ) הירשפלד. נשא את מרת חנה הינדל לבית ליברמן בת ליבעלע ילידת תקע"ד. נפטרה כ"ו חשון תרנ"ב ונטמנה בבית העלמין הישן בווייצן. על קברה חרות: "האשה המהוללה החשובה והצנועה... ידי עניים תמכה בכל כוחה ואונה... רש ודל סמכה מהונה וגרונה, פיה פתחה בחכמה בניה להורות". ר' מרדכי עלה לירושלים, נפטר כ"ו שבט תרנ"ה ונטמן בהר הזיתים. נולדו להם 6 ילדים.
- הצעירה מרת ליבא ילידת תר"ט, נישאה בחודש אדר תרכ"ז לר' מרדכי הירן יליד תקצ"ח לאביו ר' יונה יהודא ולאמו מרת לאה. היה מחשובי ועסקני העיר ווייצן, ומראשי המייסדים של ה"תלמוד תורה והישיבה" בראשות המרא דאתרא בעל ה'מעשי למלך' זי"ע, תלמיד חכם ועוסק בתורה, צדיק תמים, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, תמך בדלים ואביונים, ורבים השיב מעוון, נפטר ביום ה' חשון תרצ"ד בן צ"ו, ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן. על מצבתו חרוט מעשיו הטובים:

פ.נ. / אש תם וישר ירא ה' מרבים, זקן ונשוא פנים, חסיד ועניו / מ"ה מרדכי ב"ר יונה יחזקיה הירץ על"ה / מצאת ה' שמר ובתורתו עמל לילות וימים / ראשון לכל קודש היה בדורו היה צדיק תמים / ולים ואבנים תמך ולחמו פרס לרעבים / כיבד תלמידי חכמים ומעון השיב רבים / ידו היה לאל אמונה ולא פנה אל רהבים / נפטר ב"ט בן צ'צ' שנים ה' חשון תרצ"ד לפ"ק / תנצבה שם אמו לאה

וול מרת ליבא היתה חשובה ויקרה, ידיה שילחה לאביו, תמיד עסקה במצוות ובמעשים טובים, נפטרה ביום ד' אדר ב' תרצ"ב בת פ"ג ושם מס"כ נולדו להם 5 ילדים. אחת הבנות נישאה לר' שמואל חיים בנדיקט, אביהם של 1. ר' גרשון ואב. 2. ר' שלמה יחודה. 3. ר' מאיר מגענף נפטר בחודש חשון תשע"ו. 4. ר' אברהם ה"ו. ולהם משפחה עניפה.

5. מרת (FANI) נישאה לר' וולף בער קוהן (KOHN). תחילה גרו בעיר פענץ ואחר כך עברו לווייצן, סלח להם: 6 ילדים.

6. מרת (SALI) נישאה לר' (NADOR) גרו בעיר פענץ, נולדו להם 3 ילדים.

7. ר' יונה הירשפלד. נולד לר' אברהם ומרת חוה וול השניה בשנת תקפ"ה. נשא בווייצן בשנת תרל"ט את מרת גאלדא לבית רוטשילד, ילידת תקצ"ח בפיליש-וואראשוואר (PILISVOROSVAR) נפטר בהיותו בגיל 95, ביום ט"ז טבת תרפ"א. וול מרת גאלדא נפטרה בגיל 78 בשנת תרע"ו, נטמם בבית העלמין הישן בווייצן. נולדו להם בווייצן 9 ילדים.

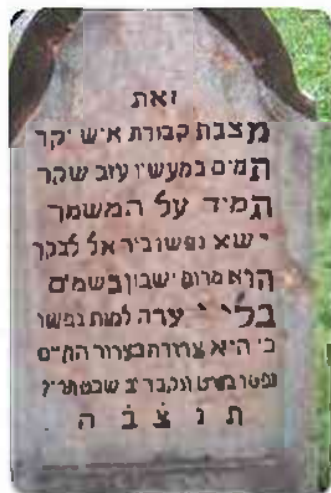
דבי יהודא לייב הירשפלד וצאצאיו

ר' יהודא לייב (LEOPOLD) הירשפלד יליד תק"ע-א בכפר טוטפאלו (TOTFALU) הסמוך לווייצן, לאביו ר' אברהם ולאמו מרת לאה. עד שנת ת"ד קיבלו חלק מיהודי הסביבה, רשיון מיוחד ליכנס לווייצן למשך שעות היום לרגל מסחרם, ובערב שבו לביתם, ור' יהודה לייב היה אחד מהם, ובשנת ת"ד כשהותרה ישיבת היהודים בעיר ווייצן, העתיק את מגוריו לשם, בשנה זו נוסדה הקהילה היהודית בווייצן, והיה בין היהודים הראשונים שהתיישבו שם.

בערך בשנת ת"ד-תר"א נשא את מרת חוה (EVA) ילידת תקפ"א בעיר אלשא-פעטעני (ALSOPE TENY), בת דבי מתתיהו (MATYAS) ומרת מלכה בלייער. ר' מתתיהו יליד תקמ"ב בבאלאשא-יארמאט (BALASSAGYARMAT) נפטר ביום י' שבט תרל"ד, ונטמן בבית העלמין הישן בווייצן.

ר' יהודה לייב היה מנכבדי הקהילה, מוכתר במעלות צדיקים, אוהב תורה ומוקיר לומדיה, שומר על כל מנהג קל ונלחם בעוול על שמירת מסורת אבות, רודף צדקה וחסד בגופו ובממונו, פיזר חסדו לצרכי הכלל, הקדיש לה רכושו וקנינו, חונן עניים ודלים, חינוך את בניו ובנותיו לתורה ויראת שמים טהורה, בחר לבנותיו חתנים חוגים בתורה ותלמידי חכמים. נפטר במיתת נשיקה ביום ט' כסלו תרמ"ב, בהיותו בן ע"א שנה, ונטמן בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 340).

וכך נחרט על מצבתו:

פ"ג

הצדיק הקר ל'ה יוד' המכונה לייב ל'ל בן ל'ה אברהם הירשפלד ל'ל

בן ע"א שנה במיתת נשיקה, נפטר ט' ונקבר י' כסלו תרמ"ב לפ"ק

ל מען ידבו ימים קים, ש מר תמיד כמאמר בן לוי,

י תפלל עבור אשונם וניהם, פני מזרח הארץ העיר מלביא,

בניו לתורה נידל מרחם משחר, על צרכי הכלל פור חסד,

חוני תורה קחת לחתניו בחר, לה' הקדיש רכשו וקנינו,

י דים מעשר לחונן עניים ודלים, ד לפה נפש הקהלה מתוגות,

ר ב מהנחם צער בנך האומללים, ולת דמעם תינר מאין הפוגות.

ושם אמו לאה ע"ה.

זול מרת חנה הצנועה וצדקת, הונה ועשרה פסחה לעניים ואביונים, תמימה וישרה בדרכי ה', גידלה בניה ובנותיה לתורה ויראה, וזכתה לבנים ובני בנים וחתנים, תלמידי חכמים וצדיקים, נפטרה בשיבה טובה ביום י"ד אייר פסח שני תרס"א בת 80, ונטמנה ליד בעלה (קבר מס' 341), וכך נחרט על מצבתה:

פ.נ. / האשה הצנועה וצדקת / מרת חנה / אשת הצדיק / כה"ר ליב הידשפערלד ע"ה
 / חכמת לב לקחה מצוות / וצדקותיה מי זכל ספרות / הונה ועשרה לעניים פסחה
 / בניה ובנותיה לתורה ויראה גידלה / תמימותה וישרותה אין לשערה / מנשים
 באוהל חבורך לנצחים במעשיה / לבנים וב"ב עוסקים בתורה וסתר / בבור חתניה
 תלמידי חכמים וצדיקים / ה' יצור נשמתה בננוי מדומים / נפטרה ונקברה בשיבה
 טובה / י"ד אייר תרס"א לפ"ק / ת.נ.צ.ב.ה.

לד' יודא לייב זול מרת חנה נולדו בווייצן 15 ילדים. חלק גדול מהצאצאים נהרגו עקדה'ש בשואה הי"ה, ועשה ה' חסד גדול והשאיר חלק מהצאצאים שמהם נסתעפו משפחות גדולות ועניפות הפזורים בכל רחבי תבל ומהם רבנים, מרביצי תורה ויושבי על מדין, חסידים ואנשי מעשה, אברכים תלמידי חכמים, פרנסים ונדיבים, והמון בעלי בתים חשובים:

ח. ר' משה אברהם הירשפלד

(ADOLF), נולד ג' כסלו תר"ג. נשא בבאלאשא-גארמאט, את מרת חיילה (NUNA) קליין ילדת תר"ו ב-LUKANENYE. תלמיד חכם מופלג, איש חסד, ומקדיש עתיו לתורה, רודף שלום ורצוי לאחריו. נפטר ו' טבת תרע"ט בגיל 76, ונטמן בבית העלמין האודטודוקסי בווייצן (קבר מס' 91 [94]). וול מרת חיילה היתה חשובה ויקרה וצדקתה נודע לרבים, נפטרה ביום י"א ניסן תרס"ה בגיל 58, ושם נטמנה (קבר מס' 199 [202]). נולדו להם 10 ילדים, 5 נולדו בווייצן עד שנת תרל"ה, אז עבר לגור לעיר וואדקערט (ERSEKVADKERT), ושם נולדו עוד 5 ילדים: מבנם הששי ר' ראובן יש כיום משפחה עניפה כדלהלן:

ר' ראובן (RUDOLF, REZSO) נולד בוואדקערט כ"ג טבת תרל"ו. נשא בזיווג ראשון

בגאלאנטה כ"ט סיון תרס"ג, את מרת שרה (ROSALIA) ילדת מטרסדורף (NAGYMARTON) י"א אדר תרמ"ב, בת ר' יועץ (GOTTLIEB) ומרת גיטל (KATALIN) דויטש. נפטרה ג' כסלו תרע"ד בגיל 32 ונטמנה בבית העלמין האודטודוקסי בווייצן (קבר מס' 214 [231]). חזר על קברה בין השאר: האשה החשובה הצדקת והצנועה וכו'. נולדו להם 4 ילדים:

א. ר' יועץ הירשפלד יליד תרס"ו. נשא את מרת גיננדל לבית קופל משאפראן. נולדו שני ילדים 1. שרה. 2. יוסף. האשה והילדים נהרגו בשואה היל"ה. נשא אחרי השואה בבודפשט בשנת תש"ו את מרת צירל לבית

רבי יעקב הירשפלד

הרצל, ונולדו שם שני בנות 1. רחל מלכה. 2. אסתר. יש כיום צאצאים מהם. בחנוכה תשל"ז עלה לארץ ישראל והתיישב בבני ברק בשיכון אגודת ישראל. ר' יעקב נפטר ל"ה שבט תשל"ח, וזל מרת צירל נפטרה ז' אדר תשל"ו, ונטמנו בבית החיים בפונבוי'.

ב. ר' יהודה לייב הירשפלד יליד תרס"ח. נשא את מרת חנה לבית פריד, נולד בן מנחם, מרת חנה עם בנה מנחם נהרגו עקדה"ש ה"ה. נשא בויו"ש את אחותה מרת מלכה שהיתה נשואה למוסקוביץ, יש לה צאצאים מויו"ג ראשון. עלו לארץ ישראל וגרו בבני ברק. ר' יהודה לייב לא השאיר צאצאים ונפטר ל"ה כסלו תשל"ו ונטמן בבית החיים בפונבוי'.

ג. מרת חוה נישאה לר' יהודה שווייצר. נולדו ילדים. כולם נהרגו עקדה"ש ה"ה.
ד. מרת גיטל חיילה נישאה לר' משה שווייצר. נולדו ילדים. כולם נהרגו עקדה"ש ה"ה.

אחרי שר' ראובן נתאלמן, נשא בזיווג שני בקאמארון (KOMARON) ה' אלול תרע"ז, את מרת צירל (CECILIA) היינריך ילידת שליינינג (VAROSSZALONAK) ל' סיון תרמ"ו,

הרב יונה אב"ד רמ"ק שליינינג ולאמה מרת מאטיל. מרת צירל נפטרה בגיל 35 ל"ו טבת תרפ"ב, ונטמנה בבית העלמין האורתודוקסי בווייצן (קבר מס' 73 [75]). על מצבתה נחרט: האשה החשובה והצנועה עטרת נשים וכו'. נולדו להם 3 ילדים: א. מרת שרה ילידת תרע"ח, נישאה לר' אליקים הכהן קובץ ויש כיום צאצאים. ב. מרת צפורה ילידת תרפ"א, בתמוז תש"ד הגיעה מווייצן לארשון, סודרש היתה במחנה בירקפאן, שם פגשה את אחותה שרה שהגיעה מבאלאשא-גארמט בשבועיים לפני זה. משם נלקחו למחנה עבודה כבולין במפעל למטוסים, וכחסי ה' ניצלו בניסי ניסים, אחרי פסח תש"ה חזרו לווייצן. בחודש אדר תש"ו הגיעה לארץ ישראל, נישאה בתל אביב ל"ד אדר תש"ח, לר' דוד ארי פרידמן, יליד תרפ"א. בעת מלחמת העולם פעל

במחתרת בבית הזכוכית בבודפשט, בשנת תש"ו הגיע לארץ ישראל. במשך 36 שנה ניהל את מוסד הילדים "נוה מיסאל". בשנת תשמ"ו עברו לגור בירושלים. ר' חר ארי נפטר ב'ו אלול תשל"ח בשיבה טובה ובאריכות ימים בגיל 87. זוג מרת צפורה נפטרה ב'ג אדר תשל"ח בגיל 77. נטמנו בהר המנוחות בירושלים. נולדו להם: 1. ר' בן ציון. 2. ר' ר' ראובן. 3. מרת עדי צירל. ולהם משפחה ענפה.

אחרי שר' ראובן נתאלמן בשנית, נשא בזיווג שלישי בבאלאשא-מאדמאט ח' ניסן תרפ"ב, את מרת (ROSALIA) אפטרדט, ילדת דעווא (DEVA) י"ג תשרי תרל"ד, לאביה ר' נתן אפטרדט ולאמה מרת (KAROLINA) לבית קליין. ר' ראובן נהרג בשואה עקדה"ש ה"ה.

2. מרת מטל דאן

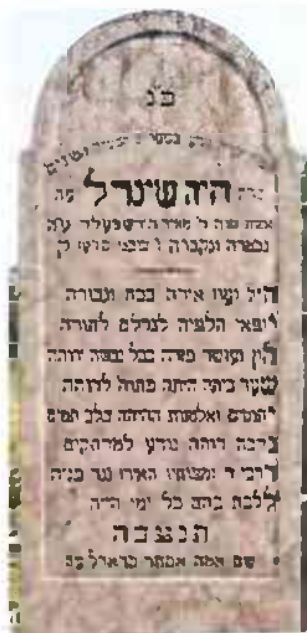
(KATHERINA) בת ר' יהודא לייב ומרת חות, ילדת כסלו תר"ה, נישאה בווייצן ל"א סיון תרל"ו לר' שמואל הכהן דאן, ילד פיסקע (PISZKE) תר"ג. מרת גיטל נפטרה בגיל 39 י"ד חשוון תרמ"ה, ונטמנה בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 342), נחרט על קברה: האשה החשובה והיקרה הצדקת, כלכלה יתומים ואלמנות וכו'. ר' שמואל נפטר ה' אייר תרצ"ה זקן ושבע ימים בגיל 93, ונטמן בבית העלמין האורתודוקסי (קבר מס' 255 [275]). נחרט על קברו: זקן ונכבד נדיב ושוע, אילן אשר צילו נאה ופריו מתוקים, והוא כהן לא-ל עליון וכו', שם אמו רבקה. נולד להם בן: ר' אהרן (ADOLF) יליד ווייצן ל אר"ב תרל"ז. זוגתו מרת שרה. נפטר ט"ו אדר שושן פורים תש"א בגיל 74 ונטמן בבית העלמין האורתודוקסי (קבר מס' 254 [276]). נחרט על קברו: איש יקר מאד, כל דרכיו באמת וצדק, תמך ידי עני ואביון, והוא כהן לא-ל עליון וכו'. מנעם המצבה נראה שהיו לו כמה בנים ובנות, אך לס ידוע בן אחד בשם יעקב שנפטר בגיל 30 ביום י"א תמוז תרצ"ג ונטמן בבית העלמין האורתודוקסי בווייצן (קבר מס' 253 [277]).

3. ר' מאיר הירשפלד

רבי מאיר הירשפלד

(MARCUS) נולד י"ח טבת תר"ו, נשא בווייצן ב'ו ניסן תרפ"ט את מרת חיה שיינרל (JEANETTE) ילדת תרל"ב בת ר' דוד רוב ומרת אסתר פראדל הערמאן, ר' מאיר למד בישיבת פרשבורג אצל הכתב סופר וצ"ל והיה מחשובי תלמידיו, היה ידוע כתלמיד חכם מופלג, וירא שמים מרבים, בזמן חלוקת הקהילות בשנת תרפ"ט היה בין ראשי המדברים והפועלים למען הקמת הקהילה האורתודוקסית. ומראשי המייסדים של התלמיד תורה והישיבה בראשות

הגאון ר' ישעי' זילברשטיין
וצ"ל המרא דאתרא בווייצן
ויע, היה לוקח את ילדיו
לחסתופף בצל הר"ק
ה'אמרי יוסף" מספינקא
כרי לחנכם לאמונת
צדיקים, הקפיד שלא
לקרוא את שמות הילדים
רק בשמותם העבריים, ולא
לשנות את הלשון שידברו
רק בשפת היידיש. [ראה
עלי בהרחבה ב'עלי זכרון'
עלה 9 עמוד ע].

ר' מאיר נפטר בגיל 64 י"ז כסלו תרע"א, ונטמן בבית
העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר מס' 87 [98]). זוג
מרת חיה שיינדל נפטרה בגיל 64 ו' שבט תרע"ו
ונטמנה לידו (קבר מס' 86 [99]). נולדו להם 13 ילדים
שמונה מהם הקימו משפחות, וחלק גדול מהם נהרגו עקרה'ש הי"ד, ובחסדי ה'
השאיר חלק מהמשפחה הפזורים ברחבי תבל:

1. ר' דוד משה אהרן
הירשפלד. יליד תר"ל.
נשא בשנת תרנ"ג
את מרת אסתר
פראדל בת דודו ר'
אברהם מנחם
הערמאן ילידת
תרל"ח. איש יקד
וודף צדקה וחסד,
מופלג בתורה ויראת
שמים וכו', נפטר
בגיל 53, כ"ה תמוז
תרפ"ג ונטמן בבית
העלמין האורטודוקסי
בווייצן (קבר מס' 59
[61]). זוג מרת אסתר

פראדל נפטרה בגיל 55 י"ד כסלו תר"ץ ונטמנה לידו (קבר מס' 58 [60]). נולד להם: א. מחלה, נפטרה בילדותה ביום י"ח טבת תרנ"ט ונטמנה שם. ב. מרת חוה נישאה לר' ליפא פולק. גרו בפעלעדיהאזא (FELEGYHAZA), נולדו להם שני ילדים, נהרגו עקדה"ש בשואה ה"ה. ג. ר' מאיר גר בוואדקערט (SOLTVADEKERT), נולדו לו שני ילדים, נהרגו עקדה"ש בשואה ה"ה. אין מידע על צאצאים כיום.

2. ר' מתתיהו הירשפלד. יליד תרל"א. נשא בדונה סארדעהל בשנת תרנ"ה את מרת הענדל הנצי ילידת דונה סארדעהל בת הרב דוד ב"ר משה ביישיץ ומדת שרה לבית לוינגר. אצל ר' מתתיהו התחברו "תורה וגדולה במקום אחד", פרנסתו היתה ממחסני עצי בנין שהיו לו בארבעה כפרים בין ווייצן לכוראפסט, בצעירותו היה רגיל ללכת ברגל אל הכפרים הל"ל כאשר הוא מורד את המרחקים בפרקי

משניות שאפשר לחזור עליהם בשעת הליכה. במשך השנים מילאו בניו את מקומו בניהול עסקיו, והוא הסתפק בשעתיים ביום לסידור הענינים הכספיים, ואילו כל היום מוקדש ללימוד התורה. תפילתו היתה בהתלהבות עצומה, ובהשתפכות הנפש, בבכיות ובדמעות, היה מניח תפילין של רבינו תם, אך לא הניח אותם בבית הכנסת בפרהסיא, כי אנשי המקום לא נהגו להניח תפילין של ר"ת, לכן הניח אותם בביתו כדי שלא יראה כיוהרה. תמיד היה משמיע ודברי תורה בכל התכנסות ובמסיבות של מצוה ובשמחות חתונה, בר מצוה, בריתות וכו', כן היה הבעל תוקע של הקהילה, קול תקעותיו

הדעידו את הלבבות. ביתו היה בית ועד לזכמים, ולהתכנסויות ומסיבות משפחתיות, לשמחת בית השואבה, שבללה שירה וזימרה ודברי תורה. ביתו היה בית לתפארת, אשר הקדין מאורו על כל סביבתו, ושמו הטוב הלך לפניו בכל רחבי הגרירה. בחורי הישיבה היו אוכלים אצל הבעלי בתים של העיר, ומי שזכה לאכול אצל ר' מתתיהו היה מאושר ביותר, כי שם גם בימות החול, אם בחורי הישיבה אכלו שם היו מגישים כמו בחג, והיה מדליק את כל המנורות שבבית, והיה יושב עמם ומשוחח בדברי תורה, כי אצלו זה היה כל חיותו שיכול להנות את תלמידי הישיבה.

כאשר השמים התקדרו ע"י הגרמנים הנאצים ועוזריהם וגרוריהם ההונגרים, נלקחו שלושת בניו שכבר נישאו וחלק גם ילדו ילדים, לשרות עבודה במסגרת הצבא ההונגרי, ונשלחו לאוקראינה לצד הצבא הגרמני נגד רוסיה. ר' אפרים שכבר היה בגיל 40 אב ל-3 ילדים, ר' שלמה דוב בגיל 38 אב ל-3 ילדים, ור' מאיר [מיירם] בגיל 27 שהיה רק חדשיים אחרי נישואיו. הם שירתו בגדוד 109/6, ובחטסי ה' אחרי 27 חדשים שעברו עליהם שבעה מדורי גיהנום בקשיים רבים, ובניסי ניסים שרדו, וחזרו לביתם בחיים, כל הגדוד למעט 2 אנשים מתוך 250 איש, וזה אולי הגדוד היחיד שנשלח לאוקראינה שנשאר בחיים, מתוך כ-60 גדודים שנשלחו לאוקראינה, שרובם הגדול ניספו שם.

כך שלא היה פלא שר' מתחיל' וזוג' מרת הענדל קפצה עליהם הזיקנה טרם עת, כאשר גם בנם ר' לוי גויס כמה חדשים אחריהם בגיל 34 אב ל-4 ילדים, ועל אף שהיה אדם חלש וחולני, ואמו תלתה בזה תקוות שלא יגויס. וכן לא שמעו כבר שנתיים מבתם מרת חוה שהיתה נשואה לר' זלמן נויהאוז וגרו בפרסבורג, והגרמנים כבר מזמן השתלטו עליה. וכאשר כל העיר יצאו לראות במו עיניהם את יקיריהם שבים וראו את ישועת ה', ופתאום מבחין בנה ר' מאיר בקשישה שברירית שזאת היתה אמו, שהזדקנה בעשרות שנים בשנתיים אלו, וכראותה אותו לא שלטה ברגשותיה, הבכי חנק את גרונה ולא הייתה מסוגלת להוציא הגה מפיה, הסתובבה והלכה הביתה [מתוך "למען תספר" שנכתב ע"י ר' מאיר [מיירם] הירשפלד].

כמה חדשים לאחר שחזרו מאוקראינה, כאשר פלש הצבא הגרמני להונגריה, ור' מאיר גויס שוב לצבא, והיה בקשר מכתבים עם אביו, ובגלויה האחרונה שקיבל מאביו בה מטיף לו מוטר על שכתב לו שהוא מאד מודאג לגורלם, ותשובתו היתה: למה אתה דואג? אתה שעברת שבעה מדורי גיהנום באוקראינה וניצלת בלי פגע, בטח "בישועת ה' שהיא כהרף עין", וזה היה מכוח "שער הבטחון" מספר חובת הלבבות שהיה שגור על פיו. ר' מתתיהו וזוג' ועוד 29 מנפשות ביתו מבניו ונכדיו נהרגו עקדה"ש בשואה, ביום י"ח תמוז תש"ד ה'י"ד. לר' מתתיהו ומרת הענדל הנצי נולדו 9 ילדים: בנם יעקב נפטר בבחרותו, שמונה הקימו משפחות, ארבע מהם נהרגו עקדה"ש יחד עם כל ילדיהם, מאחד האחים נשארה בת שזכתה להקים משפחה עניפה בלונדון, ושלושה שרדו בחטסי ה' וזכו להקים משפחות מפוארות כדלהלן:

1. מרת שרה נולדה כ"א אייר תרנ"ח. נישאה לר' חזקיה שרגא פייבל גינסברגר, יליד טבת תרנ"ו לאביו הר"ה ג' ר' יצחק שלמה זלמן [שלמד אצל ה"חחן סופר" ז"ע, דיין ומו"צ בעיר לושאנץ, עבר לבודפשט ושימש רב ומגיד משרים דחברת תורת חיים, ומורה הוראה בקהל יראים דבודפשט, בעל מחבר ספרי "ישמח לב" ו"חייושי מהר"ש"]

הגריש"ו גינסברגר

בהלכה ובאגדה], ולאמו מרת לאה בת ר' מרדכי צבי וסדרגור. ר' יצחק שלמה זלמן עלה לארץ ישראל בשנת תש"ו, נפטר ח' סיון תש"י, נטמן בחלקת הדבנים בבית החיים נחלת יצחק נבעתיים. זוג' מרת לאה נפטרה כשבועיים אחרי שחרור הנטו בבורפסט, כ' שבט תש"ה, נטמנה בבית החיים של קהל דיאס בבורפסט.

2. ר' חוקי' שרגא למד בצעירותו בעיר צעהלים, ואח"כ בעיר אויבדוושעווע אצל בעל הקרן לחדו צ"ל, בבית מדרש זה ספג מעלות מזדורות בחורה ודאת שמים, עד שהיה לתלמיד חכם מופלג ואהוב מאד על רבו, לצד תורה ויראת שמים היתה בו קנאות להשקפה נסונה ומשתמש בזה בעת הצורך.

לאחר נישואיו נר בבורפסט, פתח בית מסחר גדול לעצים וחומרי בנין בעיר דאקוש-הענ' במרחק של 15 ק"מ מעיר הבירה בורפסט.

בתחילה היה נוסע כל יום לבית מסחרו וחזר הביתה, אך זה לא היה קל, ולכן תכנן לעבור לגור בעיר מסחרו, אבל לא היה שם תשתית של עיר חרדית, לקח את הענין ברצינות ובנה שם בית כנסת מפואר, והביא רב ושוחט חרדיים לקהילה, ומתוך תחושת שליחות חולל מהפכה רוחנית בעירו. על אף שעסק למחייתו במסחר העצים, היתה מלאכתו ארעי ותורתו קבע, כל יום קם בהשכמת הבוקר והספיק ללמוד שעות רבות לפני לכתו למסחרו, וכן אחרי שסיים את מסחרו ועיסוקיו בעניני הקהילה, שב לתלמוד ומסד שיעורי תורה בבית הכנסת, ופעל כל העת להפיח רוח חיים ורוחנית בתושבי המקום, בימי הקיץ באו לשם הדבה יהודים מהקהילה החרדית של עיר הבירה, בשבתות ארגן ומסד לפניהם שיעורי תורה בהלכה.

רבי מייזל גינסברגר

בתחילת שנות השואה בשנת ת"ש התחילו גם בהונגריה רדיפות היהודים, ועשו מאסרים בין ראשי הקהילות היהודיים, גם את ר' חוקי' שרגא אסרו, אבל אחרי כמה חדשים השתחרר מהמאסר, בחודש אדר תש"ד נכנס הצבא הנרמני להונגריה והשתלט עליה, בתחילת קיץ תש"ד החל נידוש יהודי והונגריה על ידי הנאצים הארורים למחנות ההשמדה, חוץ

מעיר הבירה בודפשט, את יהודי ראקוש-העג' ריכזו בעיירה הסמוכה ראקושליגט, ואחרי כמה ימים שלחו אותם משם למחנה ההשמדה, השלטון המקומי של ראקוש-העג' נתן הוראה שכל מי שיש לו קרובים בבודפשט, יכול לנסוע לשם במקום לגטו של ראקושליגט, והיות ומרת שרה היתה לה אחות מרת חיה שיינדל פאפא ע"ה שהיתה גרה בבודפשט נסעו כל המשפחה לשם וכך ניצלו בינתיים כל המשפחה.

מצב זה נמשך עד חודש תשרי תש"ה, אז עלה לשלטון מנהיג הפלוגות של צלבי החץ, בתמיכת הצבא הגרמני, והתחילו להכביד את ידם על יהודי עיר הבירה בודפשט, רדיפות והריגות ברחובות העיר, וזרעו פחד על כל יהודי העיר, יום אחד קיבלו פקודה בכל הבתים היהודים, שכולם ירדו למרתפים ושם סגרו אותם, וכבר חשבו שזה הסוף וכבר אמרו וידוי, אחרי כמה שעות הוציאו אותם משם, וקבלו פקודה שכל הגברים מגיל שש עשרה עד שישים צריכים בעוד שעה להתייצב בחצר הבית, ויקחו אותם לעבודות שונות לביצור קווי הגנה נגד הצבא הרוסי שכבר פלש אז בגבול המזרחי דרומי של המדינה.

ואכן ר' חזקי' שרגא ובנו הבחור דוד הי"ד ובנו הבחור אליעזר הי"ו, התייצבו בחצר הבית ונלקחו למחנות עבודה בקרבת עיר הבירה, שם עבדו בתנאים גרועים מאד, ולאחר כמה שבועות החליטו לגרש אותם למחנות ההשמדה באוסטרית, והיות וחלק גדול של פסי הרכבת התקלקלו ע"י ההפצצות מהאוויר של צבאות בעלות הברית, לקחו אותם רגלית במשך עשרה ימים, כל יום כ-40 ק"מ, וזו היתה צעדות המוות המפורסמת לשימצה של אייכמן ימ"ש, צעדו במשך כל היום בלי שום אוכל, ובלי לה קבלו צלחת אחת של מרק, מי שלא היה יכול לצעוד ויצא הצידה לנוח, השומרים שהלכו בסוף הצועדים ירו בו למוות.

כך הגיעו עד לגבול אוסטריה, הקלגסים אנשי פלוגות החץ מסרו אותם לצבא הונגריה, כדי להעביר אותם לידי הגרמנים, וחקצין ההונגרי הכריז שמי שמתחת לגיל 16 יצאו החוצה מן השורות, הבחור אליעזר היה יכול לצאת כי לא היו להם תעודות רק הצהרה בלבד, אך לא רצה לצאת ראשית כי לא רצה לעזוב את אביו ואחיו, וגם לא ידעו למה מפרידים אותם, אך אביו ר' חזקי' שרגא הבין שהוא צריך לצאת ופקד עליו לעשות כן, ובזכות זה חיו ניצלו, את ר' חזקי' שרגא ובנו דוד מסרו לגרמנים, ומאז לא ראו אותו יותר בחיים.

חקופה לאחר השואה קיבל ר' אליעזר את הבשורה חמרה, שאביו ואחיו נספו במחנה פליקסדורף שבאוסטריה, הידיעה הגיעה אליו מיהודי בשם לוינגר מווייצן שהכיר את אביו ואחיו, והיה ביחד אתם במחנה שם, והעיד ששניהם נפטרו במחנה ההוא, ונקברו בקבר אחים יחד עם כ-2000 יהודים בעיירת פליקסדורף שבמדינת אוסטריה, בשנת תש"ה, יום היארצייט ט' אדר. הי"ד.

וראה בארוכה בספר "זכרות אליעזר" פירושים וביאורים על התורה שהוציא לאור הרב אליעזר גינסברגר שליט"א, שבו מגולל את כל השנים הקשות איך שעברו עליו ועל משפחתו ואיך ששרדו בניסי ניסים, כאשר כמה פעמים היה כפסע בינו לבין המוות, וברחמי שמים וחסדים גדולים, זכו אמו מרת שרה ע"ה, הוא ואחיו ר' יהושע

ל"ל ואחותו מרת חנה תח"ל, שהסתופפו בתקופת המלחמה בבתי מחסה מוגנים בחסותו של חסיד אומות העולם ראול ולנברג, והצליחו להגיע לארץ הקודש, ובנו בס"ד משפחות נחלות ועיפות בתים נאמנים לה' ולתורתו, תלמידי חכמים ומרביצי תורה, אברכי סלל ובעלי בתים חשובים.

הצוקת מרת שרה ע"ה אחרי ששלשת לדיה הצליחו לעלות לארץ הקודש כל אחד בנפרד, וכתה גם היא לעלות לארץ, ושוב התאחדה המשפחה, היא היתה אלמנה כארבעים שנה, וחסתה לנכדים ונתיים בני חורה, נפטרה בשיבה טובה ו' אדר ב' תשד"ס בגיל 86, ונטמנה בבית החיים פונוביץ' בני ברק. נולדו להם 4 ילדים:

א. חדד ליד תרפ"ו, נפטר במחנה פליקסדורף ט' אדר תש"ה.

ב. הרב אליעזר שליט"א, בעל מחבר ספר "דברות אליעזר" נשא את מרת דבורה ע"ה נפטרה לפני חודש ביום ל"ח תשרי תשע"ו, נטמנה בית החיים פונוביץ' בני ברק, בת ר' יחיאל הלוי טאובער מסערדאהעלן, נכד של הרב"ג ר' אהרן הלוי טאובער וצ"ל רב בבאטארקעסי מחבר ספר "יד אהרן", אבי משפחת טאובער הלוויים. נר בבני ברק, הקים משפחה עניפה.

ג. הרב יחושע נולד בבודפשט ל"ה שבת תרצ"ב, אחד המלחמה עלה לבדו לארץ ישראל באנזית המעפילים "כנסת ישראל", לאחר הפלגה ממושכת סמוך לחופי הארץ, גילו האנגלים את האנזיה וביתרו אותה, ובקרב קצר מצד האנגלים נהרגו כמה מן המעפילים, נכנע השלם ונודשו למחנות מעצר בקפריסין. במשך כעשרה חודשים שהה במחנה המעצר בקבוצה של הנוער האגודתני, לאחר מכן הגיע לארץ ישראל ועלה לירושלים תחילה נכנס לבית יתומים "סנהדריה", משם עבר לישיבת חשינסקיא, תלמיד חכם וקבוע עיתים

לתורה, אש חסד והדבה נעזר ע"י, בעל מחבר ספר "שיח יחושע" על התורה שנדפס אחרי פטירתו ע"י צאצאיו, וראה בארוכה בהקדמה לספרו את כל התלאה אשר עבר ופעולותיו המבורכות. נהל כעשרים שנה את בית החולים "מעייני הישועה", נשא את

מרת לבאה תח"ל בת הרב שלום שנק משערי חסד, ר' יחושע נפטר ל"ו תשרי תשס"ט נטמן בבית החיים פונוביץ' בני ברק. הקים משפחה עניפה.

ד. מרת חנה תח"ל נישאה בארץ ישראל בשנת תשט"ו, לר' אריה פריינד ל"ל, תלמיד חכם מובהק שהקדיש את רוב זמנו לתורה ומסר שיעורים כסדרן ברף הימי בבית הכנסת יחי כלה בני ברק, נולד בדומניה ל"ו שבט תרצ"א, אביו היה ר' יוסף פריינד ראש הקהל בסאטמר, ב"ר חיים שהיה גם ראש הקהל בעד סאטמר. ר' יוסף עלה עם ילדיו לארץ ישראל בתחילת תש"ה, לפני

שהגרמנים נכנסו להונגריה, וכך ניצלו בחסדי ה'. ר' אריה למד בירושלים בת"ת חי' עולם, משם עבר לישיבת שפת אמת, ואח"כ עבר לישיבת מיר. נפטר כ"ט סיון תשנ"ז ונטמן בבית החיים פונוביז' בני ברק. הקים משפחה עניפה.

3. ר' יצחק יהודה ב"ר מתתיהו ומרת הענדל, יליד תרנ"ט. נשא את מרת גיטל בת ר' יחזקאל עזריאל גשטטר, ילידת תרס"ה. נולדו להם 4 ילדים: א. מרת פינקל עדית תחי'. ב. פראזל הי"ד. ג. משה הי"ד. ד. דוד הי"ד. מרת פינקל עדית תחי', היא היחידה ששרדה את השואה, מחוץ משפחת ר' יצחק יהודה. נישאה בלונדון לר' יעקב קאופמן הי"ו וגרים בגולדס גרין. בנו בית לתפארת, בנים ובני בנים ונינים, משפחה עניפה וברוכות ילדים ההולכים בדרך התורה והיראה. ר' יצחק יהודה בגיל 45, זוג' מרת גיטל בגיל 39, ושלושת ילדיהם נהרגו י"ח תמוז תש"ד עקדה"ש באושוויץ הי"ד.

4. ר' אפרים ב"ר מתתיהו ומרת הענדל, יליד תרס"א. נשא את מרת רחל בת רבי משה צבי לנדא דיין בקליינורדיין, ילידת תרס"ו. נולדו להם 3 ילדים: א. שלמה. ב. נעמי. ג. זולטן. ר' אפרים בגיל 43, זוג' מרת רחל בגיל 38, ושלושת ילדיהם נהרגו י"ח תמוז תש"ד עקדה"ש באושוויץ הי"ד.

5. ר' שלמה דוב ב"ר מתתיהו ומרת הענדל, יליד תרס"ג. נשא את מרת הינדל בת ר' אהרן לוינגר, ילידת תרס"ו. נולדו להם 3 ילדים: א. אלה. ב. אהו. ג. גיורי. ר' שלמה דוב בגיל 41, זוג' מרת הינדל בגיל 38, ושלושת ילדיהם נהרגו י"ח תמוז תש"ד עקדה"ש באושוויץ הי"ד.

6. ר' לוי ב"ר מתתיהו ומרת הענדל, יליד תרס"ז. נשא את מרת שרה לבית טאובר, ילידת תרס"ט. נולדו להם 4 ילדים: א. משה. ב. אימרה. ג. ולריה. ד. מרתה. ר' לוי נהרג בגיל 37 עקדה"ש כ' אב תש"ד באושוויץ. אשתו בגיל 35 והילדים נהרגו עקדה"ש י"ח תמוז תש"ד באושוויץ, הי"ד.

7. מרת חוה הילדה ילידת תרס"ט, נישאה לר' שלמה זלמן נויהאוז ילידת תרס"ה. נולדו להם 2 ילדים: א. יהודית. ב. ליפמן. מרת חוה בגיל 33, ובעלה ר' שלמה זלמן בגיל 37, ושני ילדיהם נהרגו בשנת תש"ב עקדה"ש באושוויץ, הי"ד.

8. הבחור יעקב, יליד תרע"ב נהרג בתאונת רכבת כ"ה אדר תרצ"ו, בגיל 24. נטמן בבית העלמין האורתודוקסי בוויצן (קבר מס' 164 [154]).

9. ר' מאיר [מירם] נולד ה' תמוז תרע"ד. נשא את מרת מרים (מגדלונה) ילידת ל' שבט תרפ"א בת ר' יוסף יהודה גרוס. בניסי ניסים שרדו את השואה, ראה באיזכות בספרו "למען תספר". עלו לארץ ישראל והתיישבו בפתח תקוה. נפטר כ"א כסלו תשס"א, זוג' מרת מרים נפטרה ח' אייר תשס"ט. הורי: 1. ר' מתתיהו. 2. ר' יוסף. שהקימו משפחות עניפות.

10. מרת חיה שיינדל (ז'נקה) ילידת תרע"ו. נישאה בוויצן לבן דודה השני ר' יוסף ב"ר מאיר יהודה ב"ר צבי הלוי פאפא יליד תר"ע. שרדו את השואה ועלו לארץ ישראל, גרו בבני ברק. נפטר י"א סיון תשכ"ב ונטמן בבית החיים זכרון מאיר. נולד להם בן בארץ ישראל, ר' מתתיהו מאיר יהודה שליט"א שנשוי למרת לאה לבית שטיינמן, הקים משפחה עניפה. אחרי פטירת בעלה ר' יוסף ז"ל, נישאה מרת חיה שיינדל בשנית לר'

אשר ולד מקאשוי ר' אשר נפטר ב'ב
כסלו תשל"ו, ומרת חיה שיינדל נפטרה
בשיבה טובה ובשם טוב ב"ח מ"א
תשל"ד, נטמנו בבית החיים פנובא'.

3. ר' שמואל בנימין [וולף] הירשפלד ב"ר
מאיר ומרת חיה שיינדל, יליד תרל"ג.
נשא בווייצן בתרל"ו את בת דודתו מרת
הרס בת ר' אברהם מנחם הרמן, ילידת
תרל"ו. נפטר ב"ר אדר תש"ב בגיל 69,
ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי
בווייצן (קבר מס' 59 [57]). זול מרת
הרס נפטרה ב'ו אלול תרצ"ד בגיל 59,
ונטמנה שם (קבר מס' 9 [14]). לר' **לוי**
שמואל בנימין וזול מרת הרס נולדו 5
ילדים: א. ר' דוד יהודה יליד תרנ"ט.
נולדו לו 4 ילדים: משה יצחק, מאיר,
ישעי, חיה שיינדל. ר' דוד יהודה בגיל
45 וארבעת ילדיו בגיל 12, 13, 15, 16
נהרגו עקדה'ש באושוץ י"ח תמוז
תש"ד. ה"ר. ב. ר' מרדכי יליד תרס"ח.
נשא את מרת גיטל [חיה] ילידת תרע"ב.

נולדו להם תאומות רחל והרס. נהרגו עקדה'ש באושוץ י"ח תמוז תש"ד ה"ר, ר'
מרדכי בגיל 36, מרת גיטל בגיל 32, התאומות בגיל 6 ה"ר. ג. הבחור משה יצחק
יליד תרס"ה נקטף פתאום מבין תינוקות של בית רבן בגיל ט"ו, ר' אורי תר"פ,
ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר מס' 179 [181]). ד. הבתולה
אסתר פראדל נפטרה ב"ה תשרי תרע"ח, ונטמנה שם (קבר מס' 100 [85]). ת.
מיצי ילידת תרע"ד, נהרגה עקדה'ש באושוץ בגיל 30 י"ח תמוז תש"ד ה"ר.

4. ר' אברהם חיים (דולפ) הירשפלד ב"ר מאיר ומרת חיה שיינדל, יליד תרל"ו. נשא
בווייצן בשנת תר"ס את מרת שווארצל (ZSOFIA) ילידת תרל"ו בת ר' אלעזר
ברויער ומרת פראדל (FANI) מעיר מטרסדורף [NAGYMARTON]. היה עמוד של
גמילות חסדים, מוהל מומחה ומבוקש מאד בקהילה, והיה נוסע למרחקים
להיות מוהל, "ושש לעשות צדק בגילה", וכן היה גבאי ראשי של ה'חברה
קדישא'. על אף שפקדו אותו צרות רבות ושם, לא התלונן על מצבו, ושמר על
עוז רוחו, והיה בשמחה תמיד. מרת שווארצל היתה אשה חשובה, צנועה
וחסודה, תמכה דלים ואביזנים, יודעת צדקה וחסד, נפטרה ברמי ימיה בגיל 55,

י"ב סיון תרצ"ב ונטמנה בבית העלמין האורתודוקסי בווייץ (קבר מס' 110 [111]). ר' אברהם חיים נהרג עקדה'ש בגיל 68, י"ח תמוז תש"ד באושוויץ הי"ד. נולדו 7 ילדים: א. הבתולה אסתר נפטרה כ"ט תשרי תרע"ג ונטמנה בבית העלמין האורתודוקסי בווייץ (קבר מס' 270 [259]). ב. הבחור אלעזר, מלא במירות טובות, שקדן בתורה, חביב ורצוי לכל מכיריו. נקטף באביו כ"ח טבת תרצ"ה ונטמן בבית העלמין האורתודוקסי בווייץ (קבר מס' 109 [110]). ג. הילד יצחק יהודא נפטר כ"ט תמוז תרס"ב ונטמן שם (קבר מס' 148 [170]). ד. הילד הרך דוד דוב נפטר כ"א אדר א' תרס"ה ונטמן שם (קבר מס' 180 [182]). ה. מרת זלמה נישאה לר' יונה רוזה מעיר אוהיאל. הם וילדתם, נהרגו עקדה'ש י"ח תמוז תש"ד באושוויץ הי"ד. ו. ר' ישראל יליד תרס"ח, נשא את מרת רווי ילדת תרע"ב, הוא בגיל 36 והיא בגיל 32 ושני ילדיהם בגיל שנה ושנתיים

- נהרגו עקדה'ש י"ח תמוז תש"ד באושוויץ, הי"ד. 1. מרת מנצי ילדת תרע"ב, נישאה לבן דודה השני ר' יצחק אבולס. מרת מנצי בגיל 32 ושני ילדיה בגיל 2, 4, נהרגו עקדה'ש י"ח תמוז תש"ד באושוויץ הי"ד.
5. הילדה אסתר פראדל נולדה תרל"ח נפטרה תרמ"ב.
6. הילד שלמה הירשפלד נולד תר"מ נפטר תרמ"ב.
7. הבחור יצחק הירשפלד נולד תרמ"א נפטר בגיל 17 תרנ"ח.
8. הילד יהודה הירשפלד נולד תרמ"ג נפטר תרמ"ה.
9. מרת טובה גיטל מחלה בת ר' מאיר ומרת חיה שיינדל הירשפלד ילדת תרמ"ה נישאה ל' ניסן תרס"ו לבן דודה הרבני ר' יצחק יהודה (ליבוש) (IGNATZ LEOPOLD) יליד ט"ו תמוז תרמ"ד ב"ר אברהם מנחם הרמן. איש אשכולות ורב פעלים, תלמיד חכם מופלג, ראש הקהל בווייץ. חייהו תורות שלו מצורף לספר חידושי תורה של מהר"י אסאד וצ"ל, שהוציא לאור בן דודו ר' דוד דוב ב"ר יצחק הרמן בשנת תרע"ב במערכת של תל תלפיות בווייץ. השאיר הרבה חידושי תורה

בכתובים. עלו לארץ ישראל בשנת תש"א יחד עם שלושה מצאצאיהם ומהם משפחה עניפה כדלהלן. ממייסדי ופרנסי חוג חתם סופר בארץ ישראל. ר' יצחק יהודה נפטר כ"א מנחם אב תש"ך. מרת גיטלה נפטרה י"ז כסלו תשל"ב [יום פטירת אביהן. נולדו להם 8 ילדים, 5 מהם נהרגו עקדה'ש בשואה הי"ד: א. מרת פראדל אשת ר' דוד דויטש. נהרגה עקדה'ש בגיל 35 יחד עם שלושת ילדיה בגיל 9, 11, 13, הי"ד. ב. מרת חוה נהרגה עקדה'ש בגיל 31 עם בעלה ר'.. ליפקוביץ וילדם היחיד בגיל 8, הי"ד. ג. מרת מירה נהרגה עקדה'ש בגיל 29 עם בעלה ר' שמואל וידר ושלושת ילדיהם הי"ד. ד. מרת שיינדי נהרגה עקדה'ש בגיל 25 אשת ר' ש. פריי הי"ד. ה. בלימי בגיל 22 הי"ד.

נשואו לפליטה: ו. ר' מאיר, צאצאיו 1. ר' אברהם מחסם, 2. ר' משה, 3. מרת יהודית בן דוד. ז. ר' דוד דוב, צאצאיו 1. ר' שמעון, 2. ר' אברהם מחסם, 3. מרת אורבאך. ח. ר' אברהם מנחם (מנר), צאצאיו 1. מרת אסתר פרידמן, 2. ניצה, 3. ר' שמעון, 4. ר' מאיר ז"ל, 5. ר' יצחק יהודה..

רבי יחזקאל הירשפלד

10. ר' יחזקאל הירשפלד ב"ר מאיר ומרת חיה שיינדל יליד תרמ"ח. נשא בווייצן ב-תרע"ב את מרת לאה בת דודו ר' אברהם מחסם הרמן ילידת תרנ"ב. תלמיד חכם מופלג, סמה מחייהשו מופיעים בכתב העת התורני "תל תלפיות" שיצא לאור בעיר ווייצן. ר' יחזקאל נהרג בגיל 56 עקדה'ש, יחד עם זוג מרת לאה בגיל 53, ורוב צאצאיהם כדלהלן, י"ח תמוז תש"ד באושוץ הי"ד. נולדו להם 11 ילדים: א. הילדה חיה שיינדל נפטרה ביום ו' אדר ראשון

תרע"ט ונטמנה בבית העלמין האורתודוקסי בווייצן (קבר מס' 147|171), ב. הילדה אסתר פראדל נפטרה שבועיים אחרי אחותה ביום י"ט אדר ראשון תרע"ט ונטמנה לירה (קבר מס' 146|172). ג. ר' מאיר בגיל 29, וזוג בגיל 28, ושני ילדיהם בגיל שנתיים, ובגיל כמה חודשים, נהרגו עקדה'ש י"ח תמוז תש"ד באושוץ, יחד עם הוריהם, אחיהם ואחיותיהם הי"ד. ד. בלימי בגיל 24. ה. חוה בגיל 23. ו. שרה בגיל 21. ז. משה בגיל 19. ח. שמואל בגיל 17. ט. אסתר הדס בגיל 15. י. ברכה ליבא 13. הי"ד. - נשאו לפליטה היחיד מהמשפחה:

י"א. ר' דוד יהודה. נשא בווייצן עוד לפני השואה את מרת ברכה חיה לאה לבית קליין, ואחרי תלאות רבות ובניסי ניסים שרדו את השואה וחזרו לביתם בווייצן, ונולדו להם שם 3 ילדים: 1, ר' יחזקאל. 2. מרת ערית. 3. ר' אברהם. ולהם

רד"י הרשפלד

משפחה עניפה. אחרי המהפכה בהונגריה בשנת תשל"ו, עלה לארץ ישראל, תחילה התיישב בעכו, תלמיד חכם ויודע ספר ממקורבי הרד"צ הרב ישראל אריה ולמנובין וצ"ל הרב של עכו. אחר כך עבר לחיפה, שימש כמשגיח כשרות, נפטר י"ד אדר תשס"א ווג' מרת ברכה חיה לאה נפטרה י"א כסלו תשמ"ו.

11. הילד שמעון הרשפלד נולד תרמ"ט נפטר בתוך ימים ספורים.

12. מרת מלכה ילדת תר"נ. נישאה לבן דודה ר' יצחק רייכנברג יליד תרמ"ח ב"ר שלום צבי ומרת זיסל לבית הרמן [עליהם ב"עלי זכרון"]

עלה 9 עמוד ס"ג. איש אמת ותלמיד חכם מופלג רחם ומוקיר רבנו, שימש כבעל חפילה של שחרית בימים הנוראים בבית המדרש הגדול אצל הרד"צ בעל "מעשי למלך" וז"ע, נולדו להם 8 ילדים. א. אסתר פראדל נפטרה בנערותה י"ד תמוז תש"ג ונטמנה בבית העלמין האורתודוקסי בווייצן (קבר מס' 23 [24]). ב. ר' מאיר נשא וגר בקהילת גרמט, נהרגו עקדה"ש יחד עם 2 צאצאיהם הי"ד. ג. (LOLI) בגיל 28. ד. מתתיחו בן ציון בגיל 24. ה. שפרה בגיל 22. ו. חוה בגיל 20. ז. שרה בגיל 19. כל אלה נהרגו עקדה"ש בשואה, ביחד עם הוריהם ר' יצחק בגיל 57, ומרת מלכה בגיל 54 הי"ד. - נשאר לפליטה בחסדי ה'.

ח. בנם ר' ישעיה יהודה. למד בישיבת הגאון ר' זאב וואלף גינצלר וצ"ל בעיר שלגו-טוריינא (SALGOTARYAN) ומקושר מאד לבעל "מעשי למלך" וצ"ל.

בתקופת מלחמת העולם השנייה נשלח למחנה עבודה (מונקטבור) באוקריינה, תפקידו היה לבשל לכל המחנה, ובוה הציל את כל היהודים במחנה ממאכלת אסורות, כאשר בישל להם רק אוכל כשר. בשונו לעירו ווייצן אחרי המלחמה, נשא את בת דודתו השנייה מרת שרה בת ו' שמשון ומרת אסתר פראדל רענער, בת ו' בנימין ושרה קאלמאן. וגם הם צאצאי ו' דוד דוב הרמן, ואה "עלי זכרון" עלה 9. שם נולדו להם 3 ילדים הי"ן, ונשאר שם עד שנת תש"ו. כשנלחמו ההונגרים עם הרוסים התאפשר לצאת משם בניסים גדולים ובחסדי ה' הגיעו לאמריקה, שם נולדה להם בתם הרביעית תחי. היה איש אמת ולא סר ימין ושמאל מכל אשר חורו לנו חכמינו ז"ל, השכים והעריב לעבודת ה', תפילותיו בהשתפכות הצנש לקונו, גידל צאצאיו

בדרכי אבותיו, מוקיד ומשמש תלמידי חסדים, אהוב על כל מכיריו. נפטר ב' ד"ח אלול תשמ"ד, וזל מרת שרה ע"ה נפטרה ל"ח שבט תשס"ו. צאצאיהם: 1.

רצ"ד הירשפלד

ו' יצחק, וזל מרת לאה לבית גליס במונסי. 2. ו' שמשון בבירו פארק. 3. מרת מלכה אשת ו' יהושע ניימן בקליוולנד. 4. מרת אסתר פראדל אשת ו' גרשון משה אברהם קליין במונטריאול ולהם משפחות עניפות.

13. ו' צבי דוב הירשפלד ב"ר מאיר ומרת חיה שיינדל, ילד תרל"ג נשא בשנת תרע"ח את מרת מרים ילדת תרל"ג בת דודו ו' אברהם מנחם הרמן. תלמיד חכם מופלג מגבאי ועסקני התלמוד תורה והשיבה בדאשות המרא דאתרא בווייצען בעל מעשי למלך ז"ע. מבאי ביתו ומשתתף בשלחנו הטחור של הדיין הרח"צ

ר' עבי הרש מייזליש וצ"ל. כן לקח את בניו להרה"ק האהבת ישראל מויזניץ ורהרה"ק ממונקאטש ורהרה"ק מסאטמר וז"ע כאשר היו בסביבות העיד ווייצן, כדי לחנכם לאמונת צדיקים. היה להם מוסד לילדים יתומים ולאלה שברחו ממאורעות המלחמה. נהרגו בשואה עקדה"ש יחד עם חלק מצאצאיהם ביום י"ח

תמוז תש"ד באושוויץ הי"ד, ר' עבי דוב בגיל 51, מרת מרים בגיל 51. נולדו להם 6 ילדים: א. מרת חיה שיינדל אשת ר' יעקב קליין, נהרגו בשואה עקדה"ש, היא בגיל 26, והוא בגיל 28, יחד עם בנם משה זכריה בגיל שנתיים הי"ד. ב. הבחור אברהם מנחם בגיל 16 נהרג עקדה"ש תש"ד הי"ד. ג. הילדה אסתר הדס בגיל 8 נהרגה עקדה"ש הי"ד. - בחסדי ה' שרדו את השואה ונשארו לפליטה:

ד. מרת בלימא עברה את השואה במחנה אושוויץ ובחסדי ה' שרדה, נישאה אחרי השואה לר' דוב ב"ר יוסף חיים לעבאוויטש, תלמיד ישיבת גאלנטה, הקים משפחה לפני השואה ונולדו ילדים, היא והילדים נספו בשואה הי"ד, הוא ניצל ושרד בחסדי ה'. גר בבודפשט עד המהפכה ב-תש"ו, היגר למונטריאול בקנדה. תלמיד חכם וקובע עתים לחורה, רחים ומוקיר

רבנו, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, בעל קודא ובעל תפילה שלשים שנה בקהילת "תפארת בית דוד ירושלים" במונטריאול, ומחשובי הקהילת נפטור י

חשן תשמ"ט, מרת בלימא פטרה כ' אריב תשע"ה. מלרו להם: 1. ר' קספ בטוונט. 2. ר' יצחק בקהילת חב"ד במונטריאול, ולהם משפחה עניפה.

ה. ר' מאיר יהודה יליר כ"ה טבת תרפ"א בוויצן. למר אצל הרה"צ ר' אלטר חיים ברקוביץ והרב ברוך מאן זצ"ל הי"ד בשנים תרצ"ו-למר בפאפא אצל הי"ד יעקב"ה הרה"צ ר' יעקב חזקי גרינוולד ז"ע ואח"כ למר בישיבת אלאנסה. בתשיב התארס עם מרת ערית תח"י בת ר' אשר ועלינ ומרת רבורה פאפא, לבית וינר. נלקח לצא הונגריה ונשלח להרי הקרפטים, ובחסדי ה' שר וחזר לוויצן ואז נשא את ארוסתו, עלה לארץ ישראל באוניית המעפילים מקס מוראו ב-

תשי"ן, האנגלים לקחו אותם למחנה מעצר בעתלית ואחרי כחודש שוחררו. נפטר כ"ה ניסן תשס"ו. הקים משפחה: 1. ר' צבי חב. 2. מרת רבורה מרים. ולהם משפחה עניפה. וראה בארוכה בספרו "משערי וויצן" לשערי ציון את כל הקורות אותו בשנים המרים, הוא האיש אשר בוכחנו האריר תיער בספרו את חב צאצאי המשפחה ברור ראשון ושני אשר היה לנו לעיניים, ולמקור מוסמך לחלק גרול ממאמרו.

ו. מרת חוה תח"י עברה את השואה במחנה אושוויץ ובחסדי ה' שורה, אחרי השואה נשאה לר' ואב טייק, הקמו משפחה בבוכסט, עלו בתשי"ז בעת המהפכה. ילדיהם: 1. ר' יוחנן. 2. ר' צבי שמואל. ולהם משפחה עניפה.

- על שאר צאצא רבי יהודה ליב היירשפלד, בעלה הבא א"ה -

עדיין לא הגעם לכל המשפחה המורחבת ומי שיש בירו מירע על עור צאצאים נא להוריע, ופרסם בע"ה בגליונות הבאים.

וכאן המקום להביע תודתי לכל אלה שעמדו לעזרתי, ונתנו מזמנם, ושלחו לי כתבות ותמונות, והרחיבו את הידיעה לתועלת המשפחה, שיהיו אבות אבותינו מליצי יושר עבור כל אחר ואחר.

עוללות

מלמד הונגרי שמוצאו מליטא

רבי יששכר דוב ליטויער מסענפעטער בעל "דעת יששכר" ה' "איש תמים במעשיו ויראת ה' היא אוצרו" – כפי שהעיד עליו אבד"ק מישקאלץ, אשר קהילת סענפעטער שעליה נמנה המחבר, עמדה תחת דגלו. כעבור שנים ולקהילת סענפעטער כבר היה רב משלה, העיד הוא על המחבר: "מנעוריו לא הלך ד' אמות בלא תורה ומוסר".

נולד בוויילקאווישק שבליטא (כנראה לפני תק"מ, כדלהלן) לאביו רבי מרדכי. היגר לאונגריא וישב בסביבת מישקאלץ. סביר להניח שהשם "ליטויער" אינו חניכתו מביתו, אלא כינוי הוא שניתן לו באונגריא על שם מוצאו. בספרו "אהל יששכר", תוספת ותיקון על ספר "שפתי חכמים", שהדפיס בפראג תקס"ה, הוא מתייחס כמלמד תושב סענפעטער הסמוכה למישקאלץ. לפי זה יש לשער שנולד לפני תק"מ, כן שבהדפסת ספרו הראשון כמלמד מנוסה, היה לפחות בן כ"ה.

כעבור שנים אחדות הדפיס בלעמבערג תקס"ט את ספרו "דברי חכמים" – "מלוקט מדברי... מפרשי התורה ומפרשי רש"י ז"ל, ועוד נוספו בו דברים רבים (על פירוש רש"י) מדעת המחבר...". בתקופה ההיא היה גר בסיקסא, גם היא בסביבת מישקאלץ. לאחר מכן מוצאים אותו שוב בסענפעטער, כאשר הדפיס באפען תקפ"ז את ספרו "דעת יששכר" – "פירוש על דברים סתומים על רש"י על התורה אשר לא פירשם בעל "שפתי חכמים" ז"ל, וגם על מקראות... גם השגות רבות על ספר "שפתי חכמים"..."

ב"חכמי הונגריה" משער שהספר "דברי חכמים" לא נגמר בדפוס, בהטעימו: "שני העותקים של בית הספרים הלאומי בירושלים מסתיימים בפרשת בלק". אך לא נכונה השערתו, ובידינו נמצא צילום עותק שלם. כן לא ראה ספרו הראשון על פירוש רש"י, ספר "אהל יששכר" הנ"ל, וממילא גם לא ידע על היותו גר מכבר הימים בסענפעטער.

בנוסף לספרים אלו שחיבר על רש"י, שנולדו כנראה על ברכי תפקידו החינוכי, בהיותו מלמד העושה מלאכת ה' בנאמנה, הביא אותו לידי כך לחבר ספר "תלאות המורים", שכשמו כן הוא תיאור הווי חייהם של המלמדים, רובם חש המחבר על בשרו. בהקדמה מגלה המחבר את מטרתו בהדפסת קונטרס זה: "היות שחיבר ספר פירוש לרש"י על התורה, ואין לו הוצאת הדפוס, לפיכך מדפיס הוא בנתיים קונטרס זה, בתקוה שההכנסות שיהיו לו ממנו יוכל לממן את ספרו על רש"י". מלבד כל אלה חיבר "אגרות יששכר", על מציאות הבורא, תורה מן השמים, ביאת משיח ועוד, שהדפיס בלעמבערג תקפ"ו, שם מתייחס כיושב בארץ אונגריין. "אף הוא מתחנם החינוך" (חכמי הונגריה).

ספרו "תלאות המורים" חסר מקום ושנת הדפוס, אך הרי כותב שההכנסות של הספר קודש הם להדפסת ספרו על רש"י, אם כן כנראה הדפיסו לפני ה"דעת יששכר" שנדפס בתקפ"ז, או עוד לפני ה"דברי חכמים" שנדפס בתקס"ט ולפני ה"אהל יששכר" שנדפס בתקס"ה. או אולי הדפיסו, כפי שחושבים אחרים, בח"ר לערך, ואם כן כוונתו לספר נוסף על רש"י שלא בא לידינו.

אגב, "תלאות המורים" גם תורגם על ידי מאן דהו לאידיש חרוזה. ומעניין שחלק נכבד מתוך הטקסט היידי תורגם שוב ללשון הקודש, מחוסר ידיעה על המקור העברי (ראה "אהל רח"ל" חלק ג עמוד 395 ואילך ועמוד 631).

חיבוריו על רש"י זכו להסכמתם של גדולי עולם כרבי מרדכי באנעט אבד"ק ניקלשבורג, ה"ישועות יעקב", ה"חתם סופר", ה"שמן רוקח", ה"ברוך טעם", ה"שמח משה", ועוד. כולם כאחד משבחים ומפארים את המחבר ואת החיבורים, ומציינים את התועלת בהם להבין במקרא ודברים סתומים ברש"י.

הרב אהרן שפירא אב"ד פרדס כץ - בני ברק

בשולי הדברים:

ווילקאווישק עיר מולדתו של רבי בער הוא בפלך סובאלק, ושם המשפחה 'ליטויער' מצאנו בקהלת סובאלק בשנת תר"ג וכן בקהלת סייני הסמוכה בשנת תר"א (השוה "זכור בוך סואוואלק" עמ' 254, 255). כן בסובאלק בשנת תרט"ו (עמודי אור בסוף ההקדמה) ובשנת תר"ח (פרק"א ע"פ נשמת חיים ועגת אלי' ברישימת דמי קדימה). כך שמסתבר ששם משפחתו של רבי בער 'ליטויער' הוא מקורי ולא על שם מוצאו מליטא.

בנו "היקר המרומם הנעלה כש"ת כ' משה בן הרבני המופל' מוה"ר יששכר דוב ליטויער" נחטט בשנת תקפ"ח בכתב 'חבר' ע"י רבי אליעזר ליפמן שטיין בעת כהונתו כרבה של קהלת דיאנדיאש. נדפס בקובץ 'כרם שלמה' שנה יב קובץ ד עמ' מד.

לעלה 7 – הנהגת הדב"ח בעניית אמן

בעלה 7 עמ' לח בהנהגת בעל ה'דברי חיים' מצאנו בעניית אמן, והובא שם שבשמעו איזה ילד שאמר הברכות, מיד מיהר לשמוע ממנו הברכות ולענות אחריו, וכן היו שם ילדים שבאו ועמדו מצידו ואמרו באזנו הברכות וכו'.

מן הראוי לציין מש"כ בשו"ת דברי חיים ח"ב חאו"ח סי' ט' לשואל אחד אחד שפקפק בעניית אמן לקטנים משום שאינם נקיים. ולאחר שהשיב לו שלא איכפ"ל שאינם נקיים, כתב, דלכן בודאי מותר וחייב לענות אמן אחר ברכתו, ע"ש. ומהנ"ל חזינן שכן נהג למעשה אף שיש שפקפקו בזה. עיי' בקצשו"ע סי' קס"ה בלחם הפנים שם אות א' שפקפק בזה, ועי"ש במסגרת השלחן מה שיישב בזה.

עוד יש לציין מש"כ בספר דרכי הלכה (על הלכות ברכת הנהנין, בירורים סי' כ"ה, עמ' רמח) בענין הנהגת הגה"ק מקלויזנבורג זצ"ל בעניית אמן לקטנים, "שמנהגו בקודש בשולחן לחלק פירות לקטנים, גם לקטנים ביותר, ומברכים ועונה אחריהם אמן ... ודכירנא שבשבת אחת שהיה מוטל על ערש דוי ביסורים הי"ו, ולא חילק שיריים לשום אחד מן המסובין מגודל חולשתו, אמנם על חלוקת הפירות לקטנים לא ויתר, וישב משך שעה ארוכה וענה אחריהם אמן". [וראה גם ב'הליכות חיים' חלק שבת קודש עמ' רה, "גם על ברכת קטני קטנים אינו מדלג ואף שלוקח זמן עד שהקטן מגמגם ומברך"]. ולפי התיאור הנ"ל מהדברי חיים, מובן עבודת הקודש המיוחדת שהי' לו בזה, שנקט במילי דאבות זקנו הדברי חיים.

אליהו הלוי ויינברגר - ירושלים

לעלה 7 – הלימודים בבתי"ס בשבת

במאמר: "הלימודים בשבת בבתי הספר בהונגריה בשנת תרמ"ו", שב'עלי זכרון' גליון 7, מתואר בארוכה איך שהשתדלו הרבנים היראים בהונגריה אצל המלכות להקל על התלמידים היהודיים שלמדו בבתי ספר ממשלתיים שלא יצטרכו לחלל שבת בכתיבה, ראה שם.

ויש לציין בענין זה לספר 'זכרון אלעזר' (מישקאלץ תרצ"ז, סט, א) נדפסה שם אגרת מ"ד נציבים תרמ"ז, שכתב הגאון רבי אלעזר בהגאון רבי ירמיה לעוו, אב"ד אוהעל ואונגוואר, להגאון ר' משה צבי פוקס אב"ד גרויסווארדיין, אודות ההשתדלות בענין זה כשהשר יבקר בעירו, "והחיוב גדול באם אפשרי לעזור להצילם מחילול ש"ק וי"ט".

ועוד יש לציין שכעבור כעשרים שנה, בחודש טבת תרס"ג, דגל גם הגה"ק רשכבה"ג אב"ד לעמבערג, בעל שו"ת 'ביח יצחק' בשיטה זו, ופנה ב'קול קורא' לרבני גליציה שיצטרפו יחד לפנות להממשלה ולבקש "לערוך סדר הלימודים בבתי הספר באופן כזה, אשר הכתיבה בשבת תהיה ללא צורך", וזה "מצוה רבה הנוגעת לכבוד השי"ת ויתעלה ולהשיב רבים עוף". ויש בזה אריכות גדולה.

בשולי הענין הזה, יש להעיר גם משו"ת 'ערוגת הבשם' (אר"ח סי' סט) אודות התלמידים שהולכים בשבת לבית הספר, מה יעשו עם הביכער שלהם והאם מותר לטלטל על ידי קטן. וסיים שם בסוף החשובה: "יש להשמר מזה ע"י שיכולין לשלוח את בניהם למק"א, אשר לא יצטרכו לילך לשם בשב"ק".

ומאלפים ביותר דברי הגה"ק מגאלאנטא הי"ד במכתבו שב'אור פני יהושע' על סוגיות הש"ס (מכתבי קודש ט, בלי תאריך): "ואין ספק כי רק בעבור זאת נתחדשה הגזירה, כי גם בטרם הגזירה היו הרבה מקילים בזה ולמדו את בניהם לשונות וחכמות הגויים, ועל כן נגזרה גזירה זו אשר הם בעצמם לא שערום במדה גדושה

כ"כ, ועתה מחמת שרוצים שבניהם ידעו ויתעמקו עוד יותר בחכמות זרות ח"ו, נתחדשה הגזירה של הפאלקסשוהלע עד י"ב וי"ד שנים".

והאחרון שדן בזה הוא בשו"ת 'חמדת צבי' (ח"א סי' כד, כפי שצוין ב'עלי זכרון' 8 עמ' 7): "בשנת תשה-ו לאחר שנות הזעם והחרבן האיום והנורא, התלקטו שרידי המחנות והכבשנים אודים מוצלים מאש וחזרו לעיריות מולדתם באירופה המזרחית, המשטר החדש שעלה לשלטון סגר כל בתי הספר היהודים וחייב את כל ילדי בני ישראל ללכת לבתי ספר כלליים ממשלתיים בהם היו מחוייבים ללמוד אף בשב"ק ושאלו אחב"י החרדים לדבר ה' אם יש איסור של חילול ש"ק בהליכה לביה"ס ללמוד, אם ימנעו מכתובה וכדומה ויזהרו מחילול שבת".

הרב ברוך אבערלאנדער אב"ד הבד"צ דקה"ח
ורב דקהילת חברה ש"ס ליובאוויטש – בודאפעסט

לעלה 9 – משפחת אבעלעס

לרבים השואלים בקשר למה שכתבתי בעלה 9 שר' אבלי פ"ב [אבי משפחת אבעלעס] היה חתן רבי אלכסנדר מיזליש אב"ד סערדאהעל ורעכניץ בן ה'תוספת שבת'. אין לזה הכרח גמור, רק השערות ומסורות, כמו שכתבו והאריכו בספרים המצויינים במאמרינו הנ"ל. וכן נקט ידידי חוקר היחוס המפורסם הרב דובעריש וועבער הי"ו, בסדר היוחסין בספר 'גנוי יהודה' ח"ב ש"ל בקרב הימים.

עיקר יסוד ההשערה היא, משום שכן הי' בקבלה אצל נכדי ר' ישראל ונכדי אחיו ר' גבריאל אבעלעס, וגם אצל נכדי המהר"ש צילץ חתן ר' אבלי, שהם מתייחסים לה'תוספת שבת'. והיות שמקום מגורו של ר' אבלי הי' בסערדאהעל, מקום ששם שימש ברבנות רבי אלכסנדר - שהיגר לארץ הגר מבית אבותיו באוקריינא מחמת מלשינות - ע"כ יש לשער שהי' חתנו, והדבר מתאים לפי השנים (וראה בהרחבה בסו"ס 'באר המועדים' ח"ב עמ' שצ).

והוספתי נופך כדמות ראוי, ממכתבו של רבי אלכסנדר להנודע ביהודה (קובץ 'בית אהרן וישראל' חלק נה עמ' כב), שכתב שהכתובת שלו יהי' על שם "א פרעשבורג". [שוב שמעתי שגם בס' שיח אברהם מסתייע מזה].

אגב, לרשימת בניו של ר' אבלי הנ"ל, יש להוסיף: כנראה, הג"ר משה אבעלעס מפרעשבורג [יליד סערדאהעל תק"ס, נפטר כ"ו שבט תרכ"ח], ושם מנ"כ (מאטריקל פרעשבורג). על מצבתו נחרט "בן מרים" (מפי הגרמא"ז קינסטליכער). וכנראה שחתנו הי' הג"ר יצחק צבי זוסמאן (ראה 'פנקס המוהל חתם סופר' אות תריד).

מנחם מאיר יאקאבאוויטש - ברוקלין

בעלי זכרון 9 כותב בעל המאמר על משפחת אבלעס כוודאות שמרת מרים אשת ר' אבלי פ"ב [אבי משפחת אבלעס] היתה בתו של רבי אלכסנדר מייזלש. ובאמת במקורות שציין אין הדבר ברור, רק השערה בעלמא. ובפרט אחר שמצאנו שבנו של ר' אבלי, ר' ישראל אבלעס, הי' נכד ר' סענדר מייזלש דרך חוהנו, כמו שכתבנו באריכות בספר שיח אברהם. [ולכן מובן שעל מצבת מרת ריקל ליעדורמאן מדעברעצין בת ר' ישראל אבלעס נכתב "נכדת בעל תוספת שבת ז"ל", כמו שהוזכר במאמר]. הגם שאין לנו סתירה לזה שגם ר' אבלי הי' חתן ר' סענדר. אבל יש לנו רק הוכחה קלושה, שהי' מסורת במשפחת ר' משה יודא אבלעס שהם מתיחסים להתוספת שבת [אבי ר' סענדר], והם נכדי ר' גבריאל אבלעס ולא של אחיו ר' ישראל הנ"ל.

אגב, שם משפחתו של ר' סענדר הוא מייזלש בלי יו"ד אחר הלמ"ד בדוקא, כמבואר בהקדמת ספר תוספת שבת. הגם שחשבון חתימתו כמנין תוספת שבת היא מכוון כשכותבים עם יו"ד אחר הלמ"ד.

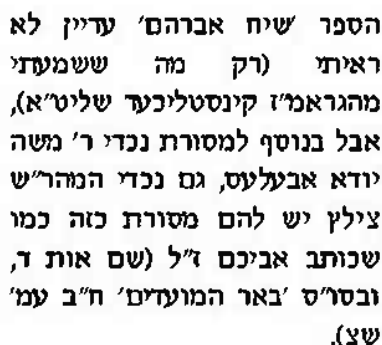
בנוגע לזוגתו של רבי ישראל אבלעס, מרת לאה, נכתב במאמר שנפטרה י"ב אייר תרכ"ה ומנו"כ בסערדאהעל. זה חידוש בעיני, כי לא מצאתי מצבתה בסערדאהעל ולכן לא היה ידוע לנו היאהרצייט שלה.

ומה שהזכיר שם את זוגתו של ר' משה יודא אבלעס, מרת לאה בת רבי משה רייזער ומרת פערל. יש להוסיף שאמה מרת פערל נפטרה ער"ח ניסן תרל"ה ומנו"כ בבית החיים הישן בווייצען ועל מצבתה (מס' 107) נכתב שם הוריה "בת כה"ר יודא פיזינג ז"ל... שם אמה שרל". לידה קבורה (מס' 108) אמה "מ' שרל א"ה יודא פעזינג נר". בעלה-אביה אף הוא קבור שם (מס' 319): "איש זקן ושבע ימים י"א וסר מרע כה"ר יהודה פריי א"ה בן הרב הגאון הג' כקש"ת מהו' משה אריה זצ"ל שהיה אבדק"ק פעזינג... מת בשב"ק יום ה' ניסן נקבר ביום ו' לחודש ניסן תרל"ב". לכותבי תולדותיו של הרב מפעזינג (זקנו של המהריא"ץ) לא היה ידוע בן זה.

שם בשולי המאמר אודות ר' משה אבלעס מפרעשבורג. יש אולי הוכחה קלושה שהוא ממשפחת ר' אבלי, דכן הי' לו בת בשם ריזל [כשם אמו של ר' אבלי] וכן בשם ישראל [כשם בנו של ר' אבלי].

משה מנחם עקשטיין – ירושלים

תגובת בעל המאמר הנ"ל: מש"כ "במקורות שציין אין הדבר ברור, רק השערה בעלמא", הנה בכמה מהספרים שצינתי כתבו כן בסתמא, וכן כותב אביכם ז"ל בסד"ס לא יסור שבט מיהודה (קו' ענף עץ אבות ג) "בתו של הרב אלכסנדר מייזלש זצ"ל נישאת להגביר הצדיק וקצין גדול מו"ה אברהם אבלי אבעלעס זצ"ל", ולהכי צינתי כל המקורות והבוחר יבחר.

בנוגע תאריך פטירת מרת לאה אבעלעס, הוא עפ"י מאטריקעל הפטירות של סעודאהעל: לעי אבעלעס בת 65 נפטרה 6 מאי 865 |השם 'לעני' בלועזית מתאים ל'לאה'. רצ"ב צילום המאטריקעל עם חתימת האב"ד מהר"י אסאד זצ"ל.

הנני להוסיף קצת פרטים
לתולדות [ש"ב] הרה"ג ר' חיים

יעקב קטינא הי"ד אב"ד ניר-באגאד (בעלה 9 עמ' סא), מה שנרשם אצלי כהוספות לספרי 'כנפי יונה'.

ראשית, מה שהבאתם מ'קהילות הונגריה' שנולד ב'ו' שבט לא אדע מקורו, אך במאטריקל נרשם שנולד ביום ו' אדר א' (למספ' 15 פברואר).

בנוגע לההוכחה ממעות קדימה שהרב שלום ז"ל לא היה בנו של בעל הרחמי האב זצ"ל רק נכדו מצד בנו ר' משה ליב. הנה 'ציהודה ועוד לקרא' ברישימת תחונתו במאטריקל נזכר שם הוריו מקום ושנת לידתו כלהלן: ר' שלום נולד בעיר מונקאטש בשנת תרמ"ד להוריו ר' משה ליב קטינא ומרת בלומא פערלמאן. ביום י"א תמוז תרס"ו נישא עם זוגתו החשובה מרת וויזא חנה ה"ד שנולדה בישוב זאליטא (מקום ששימש אביה הרה"צ מבאגאד זצ"ל כשר"ב) בקיץ ושנת תרמ"ד. בעת חתונתו נרשם שאביו ר' משה ליב קטינא ז"ל כבר לא היה בין החיים.

מצבת ר' משה ליב הוא בבית
החיים רק"ק חוסט ונחרט עליו:

פ"נ / הרב המופלג בתורה וביראה
מרה"ר / משה אריה / ו"ל בן הרב מ'
יעקב / קטינא שהי' חמ"צ פה / נפטר
בש"ט ב' אייר / ... לפ"ק / תנצב"ה!

בספר 'קדבן העני' מובא דבר תורה
משמו לחג הסוכות בל"ה כל
האזרח בישראל ישבו בסוכות אשר
כיון ראיתי לידן אולי ראוי
להעתיקו. וז"ל שם: 'וקשה למה
שינה כאן יותר משאר מקומות
ונקט אזרח ה"ל כל ישראל ישבו.
ותירץ בני האבדך המופלג מ"ה
משה לב קטינא (שליט"א) (זצ"ל)

דבא הכתוב לרמוז לנו טעם א' של מצות סוכה, כראיתא במנורת המאור, על כן נקט
מלת אורח פירוש תושב, שלא יחשוב אדם שהוא תושב בעולם הזה, על כן צוה
המקום צא מדירת קבע ושב בדירת ארען, וממילא כי הוא אינו תושב בעולם הזה
רק כגר וימיו הם כצל עובר. ע"כ

בנוגע להמובא מ'נפלאים מעשיך. האמת שאני שמעתי ממהר"ח ר' פרץ
לעפקאוויטש ו"ל שהגאון מבאגאד כתב 'מכתב' לבעלן, אך אולי גם נסע או לשם.

יהודה אריה טעסלער - אנטווערפן

לימוד לשון נכבית

זה זמן רב שתמוה לי איזה דבר בדרוכי החת"ס, אמרתי אכתבם עלי גליון, אולי
ימצא אחד מהקוראים שיוכל להבהיר לי ענין זה.

בהקדמה לחידושי בני יששכר, האריך האדמו"ר מהר"א מקיוויאשר בסמה ענינים.
ובאות פ"ג כ' בדברים האלה:

ואשר כתב (בדרך פיקודיך מל'ת ל"א חלק המחשבה) שבכלל הדעת הדע היה היא
לימוד לשון נכריות... אפשר שאין בכלל זה לשון המדינה, שכן ראינו שגם החסידים
ויראי ה' ידעו ממילא לשון הנכרים הדרים עמם ועסקו עמם במשא ומתן, לבד
הפרושים יחידי סגולה, וכן נראה נהוג בדורות הקודמים בגלותינו הארוך בערה"ר,
בלא למדו ידעו לשון אותה המדינה, חוץ יחידי סגולה שקדשו עצמם ובניהם למו
בפרישותם מלפנים לא רבו רק בלשונ'ק, אבל מן כתב שלהם נהירו רבים יראי ה'

אשר הכרנום וידענום בדור שלפנינו, כי זה לא בא ממילא. ושמעתי מאדמו"ר ש"ב מביקאווסק הר' דוד זצ"ל בשם הה"ק מסטרעליסק זצ"ל דברים נוראים בעניין זה. ומפי הגה"ח הרב מקאשו הר' שאול [בראך] ז"ל שמעתי ששמע מפי רבו המהר"ם שיק ז"ל ששמע מרבו החת"ם סופר ז"ל, שהתפאר שלא למד לבנו הרשב"ס (הר' ש'מואל ב'נימין סופר. הכתב סופר) ז"ל אפילו א' ב' צ' שלהם רק חתימת שמו, עכ"ל.

ובספר גדול בישראל (טענקא, מדור בעל הכתב סופר זי"ע, עמ' ר"ט) כ': סיפר חו"ז הג"ר משה שלמה [ווייס], שהגה"ק בעל הכתב סופר זי"ע בהיותו כבר בן י"ז שנים לא הי' יכול לכתוב בלע"ז, ואפילו אדורעסא שלו על מכתב לא ידע איך כותבין, ואביו הקדוש זצ"ל השתדל בזה עמו שיכיר אותו, ע"כ.

ולפלא שב'ליקוטי חבר בן חיים' ריש ח"ג במנהגי רבו חת"ס עם התלמידים, כ': ש"מלבד אלו (עיי"ש לעיל מיני') וכיוצא בהם עד אשר יוכלו לכתוב אגרת ושטרות וכיוצא, כל אלו מלבד ההגרות ובכללם מלאכת החשבון את זה גלוי וידוע אשר שכר רבינו הקדוש לבניו ובנותיו מורה להורות כל הענינים הנזכרים".

וכעת עוד ראיתי בהקדמת ספר צבא רב להר"ר אליעזר סג"ל ראזנבערג מיקירי ק"ק פרעשבורג (ספר שיצא לאור רק לבני המשפחה), בפתח דבר עמ' 3: "...היתה בתו של הצדיק ר' לייב געלבער זצ"ל, אשר זכה לברכה על זרע הגון ממרן החת"ס זי"ע, ומעשה שהי' כך הי': ר' לייב געלבער ז"ל, הי' ה'הויז לעדער' (מלמד כתיבה וחשבון) בבית מרן החת"ס זי"ע, ומחמת שלא היתה פרנסתו מצוי לו חישב בדעתו לעבור מפרעשבורג לוויען, שם קיווה להתפרנס בכבוד. באה השמועה הזאת לאזני מרן החת"ס זי"ע, קרא לר' לייב ואמר לו: 'איך הער די ווילסט פארן קיין וויען, אין וויען זענען די שטיינער טמא, זארגסט דך וועגן פרנסה, דא וועסטו האבן גוטע קינדער', ע"כ מספר הנ"ל.

אלעזר מערמעלשטיין - קרית יואל יצ"ו

לעלה 9 - השלמות

בעמוד עה - נזכר רבי יהודה הערמאן מקאשו. יש להוסיף שהיה תלמידו של בעל 'נהרי אפרסמון'. השוה ספר אמרי מאיר ברשימת מעות קדימה: "קאששו, מו"ה יהודה הערמאן תלמיד אא"ז נ"א ז"ל" (הרב לייבל רייניץ).

בעמוד פא - נכתב בטעות זהות חותנו של ר' בנימין זאב ענגעלסראטה מזגרב. וצ"ל: חתן רבי מנחם מנלי קורניצר בנו של רבי אלי' חתנו של החת"ס (הר"ר מתח"י איזנברג).

בעמוד פ-פא - מובא צילום מצבתה של בת רבי חיים יצחק הכהן לעפקוביץ מליסקא, חתנו של רבי שמעון הכהן קעהלמאן חתן בעל ה'אמרי אש' מאונגוואר.

קיבלנו מהרב חיים שמואל פריעדלאנדער
גם את צילום מצבת אביה שמנ"כ
בליסקא ועליה חרוט:

[פ"נ] / הרבני איש תמים גדול בתורה /
ביראה ובמעשים טובים מהר"ר / חיים
יצחק / בן מהור"ר מנחם הכהן ו"ל /
נפטר בשם טוב ע"ג לימי חייו / ד תשרי
שנת תר"פ לפ"ק / חן וכבוד נמצא אתו /
יושר דרכו ותהלוכתו / יעידו על רוב
צדקתו / מיראתו הקודמת לחכמתו /
יודעיו ומבדיו יעידין עליו / צדיק היה
בכל דרכיו / חסיד ותמים בכל מעשיו /
קטן בעיניו נעלב ועניו / ת'לצב'ה

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

מאמרים, תנובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל חנויות שמורות

ניתן לקבל העלה במייל 3446@okmail.co.il